

148234

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

148234

DEMOKRASİ İDEASI VE AMERİKAN DEMOKRASİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Hüseyin GÜLTEKİN

Enstitü Anabilim Dalı: SOSYOLOJİ

Tez Danışmanı :Yrd. Doç. Dr. Osman ÖZKUL

HAZİRAN 2003

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

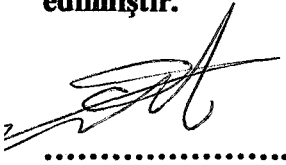
DEMOKRASİ İDEASI VE AMERİKAN DEMOKRASİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hüseyin GÜLTEKİN

Enstitü Anabilim Dalı: SOSYOLOJİ

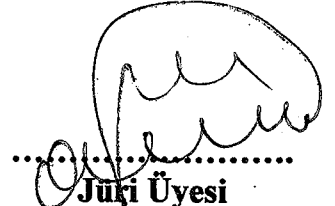
Bu tez .../.../2003 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği/Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

.....
Jüri Başkanı

.....
Jüri Üyesi

.....
Jüri Üyesi

İÇİNDEKİLER

ÖZET	III
SUMMARY	IV
GİRİŞ	1
1. SİYASET VE DEVLET KAVRAMLARININ FELSEFİ TEMELLERİ	5
1.1. Siyaset Kavramı ve Siyaset Felsefesi	5
1.2. Devlet Kavramı ve Devlet Felsefesi	7
1.2.1. Seçkinlerin Egemenliği	10
1.2.2. Tek Kişinin Mutlak İktidarı	10
1.2.3. Demokratik Totalitarizm	10
1.2.4. Liberal Demokrasi	11
1.2.5. Tanrı Devleti	11
1.2.6. Anarşizm	12
1.3. Devlet Modelleri	13
1.3.1. Liberal Devlet	14
1.3.2. Sosyal Devlet	14
1.3.3. Hukuk Devleti	15
2. DEMOKRASİ VE DEMOKRASİNİN İLKELERİ	18
2.1. Demokrasi	18
2.2. Demokratik İdealler	20
2.3. Demokrasi Tarihi	25
2.3.1. İngiltere'nin kısa Demokrasi Tarihi	28
2.3.2. ABD'nin kısa Demokrasi Tarihi	28
2.3.3. Fransa'nın Kısa Demokrasi Tarihi	29
2.3.4. Diğer Avrupa Ülkelerinde Kısa Demokrasi Tarihi	29
2.4. Demokrasi Türleri	30
2.4.1. Doğrudan Demokrasi	30
2.4.2. Dolaylı Demokrasi	31
2.4.3. Liberal Demokrasi	31

2.4.4. Ünamimist Demokrasi	32
2.4.5. Sosyal Demokrasi	32
2.5. Demokrasinin Unsurları	34
2.5.1. Siyasi Partiler	34
2.5.2. Baskı Grupları	36
2.5.3. Seçim Sistemleri	38
3. TEORİK DEMOKRASİ İLKELERİ İLE UYGULAMALARININ KARŞILAŞTIRILMASI	40
3.1. Eski Yunan'da Siyasi Düşünce Ve Demokrasi	40
3.2. Demokratik İdealler Açısından Atina Demokrasisi	47
3.3. A.B.D. Siyasi Tarihi	52
3.4. A.B.D. Siyasal Sistemi	62
3.4.1. A.B.D. İç Siyasetinde Demokrasinin Rolü	69
3.4.2. A.B.D. Dış Siyasetinde Demokrasinin Rolü	73
3.5. Demokratik İdealler Açısından A.B.D. Demokrasisi	78
SONUÇ ve DEĞERLENDİRME	90
KAYNAKÇA	97
ÖZGEÇMİŞ	99

ÖZET

Siyaset kuramcıları, insanlığın tarihi kadar eski olan, “en iyi yönetim modelinin ne olduğu” sorusunun cevabını aramışlardır. Günümüzün bazı Amerikan kökenli siyaset düşünürleri ve ABD, Demokratik Yönetim Modelini yücelterek diğer Dünya ülkelerine tavsiye(!) etmektedirler.

Demokrasi incelendiğinde, Demokrasinin temel ilkelerinin var olduğu görülmektedir. Bu temel ilkeler ışığında eski Atina Demokrasisi ve ABD Demokrasisi değerlendirildiğinde; Atina'nın Doğrudan Demokrasi Modelinde halkın devletle özdeş olduğu ve bu modelin Demokrasinin temel anlayışına daha çok uygun olduğu görülmüştür.

ABD'nin Temsili Demokrasisi ise, Temsili Demokrasi Modelinin taşıdığı zaafaların tümünü bünyesinde taşımaktadır. Ancak Amerikan sistemi taşıdığı zaafaları olabildiğince gidermeye çalışmakta ve halkın siyaset alanında daha aktif olmasının yollarını aramaktadır.

Amerikanvari Demokrasinin, kimi siyaset bilimcilerin bahsettiği gibi, tarihin sonunda varılan en ideal, en zirve siyasi model olduğu konusu ise sadece bir iddiadır.

SUMMARY

IDEA OF DEMOCRACY AND AMERICAN DEMOCRACY

Keywords: Idea of Democracy , American Democracy, The Political

The political theorists have been researching the answer to the question, which is as old as the history of humanity "what the best model of administration is." Some of the American Rooted political intellectuals of our time and the USA, having glorified the administration models they have been suggesting(!) to the other world countries.

Once the Democracy is studied, it is evident that the fundamental principles of Democracy are substantially in existence. When The Antique Athenian Democracy is assessed under such fundamental principles, with the USA Democracy, it was ascertained that in the direct Democracy model of Athenian the people was perceived identical with the government and such model was in more conformity with the fundamental understanding of Democracy.

The representative Democracy of the USA has contained all of the weaknesses that the representative Democracy model would. However, the American Democracy is trying to the maximum extent to remedy such weaknesses that lay in its constitution. And seeking its people to be more active in the political field.

The American like Democracy, as is asserted by some political intellectuals, the matter that it being the summit of the political model ever reached the end of history is not more than an assertion.

GİRİŞ

İnsanlığın tarihi kadar eski olan en iyi yönetim modeli arayışının günümüzde de sürmekte olduğu gözlenmektedir. Bazı siyaset kuramcılarına göre, asıl önemli olan konu devlet denilen en büyük organizasyonu kimin veya kimlerin yöneteceği konusudur. Bunlara göre yöneticilerin vasıfları idare şekliinden ve yasaların kaynaklarından daha önemlidir.

Bu konuda farklı düşünen siyaset kuramcıları da vardır. Bu ikinci tür kuramcılara göre ise önemli olan yönetim modelinin ne olduğu konusudur. Bu kuramcılar kendilerince yönetim modellerini iyi ve kötü yönetimler olarak sınıflandırmaktadırlar.

Diğer bazı siyaset kuramcılarına göre ise hangi yönetim modeli olursa olsun devletlerin ve yönetim modellerinin tümü insanlara ancak acı vermekte, insanları mutsuz etmektedirler. O halde en iyi model devletsiz, yönetimsiz modeldir.

Bu alandaki tartışmalarla ilgili olarak yakın geçmişte Francis Fukuyama adlı Japon asıllı Amerikalı düşünür insanlığa çok şey vaat eden Sosyalizmin son ütopya olduğunu ve bu ütopyanın iflası ile geride kalan bütün alternatif değer sistemleri ve medeniyet yapıları tarihin son devresinde Batı medeniyetinin üstün değerlerine boyun eğmek durumunda olduklarını iddia etmiştir(Şener, 1995, 230). Batı medeniyetin insanlığa sunabileceği siyasi model ise kuşkusuz demokrasiden başka bir model değildir.

Bu çalışmada demokrasinin ne olduğuna ve temel iddialarına bakılarak demokrasinin teorik içeriği irdelenmiştir. Bununla birlikte tarihteki ilk Demokrasi tecrübesi olarak bilinen eski Yunan Demokrasisi incelenmiştir.

Demokrasi bir düşünce olduğundan her demokrasi kuramcısının dahi zihninde farklı şekillerde var olmuştur. Bu yüzden demokrasi genel bir tanıma sahip değildir. Prensiplerinin neler olduklarına ise siyaset kuramcıları yine farklı cevaplar vermişlerdir. Bu prensipler elden geldiğince bir araya getirilmeye çalışılmıştır.

Demokrasinin prensipleri/idealleri ışığında eski Yunan Demokrasisi incelendiğinde modern demokrasilerden daha fazla demokrasinin gerçek anlamını yakaladığı görülmüştür. Eski Yunan'da devlet halk ile özdeş idi. Demokrasi düzeyi olarak da Atina Demokrasisinin modern demokrasilerden daha üst düzeye ulaştığı söylenebilir.

Fransız Devrimi'nin, özgürlük, eşitlik, kardeşlik vb. değerleri Avrupalı göçmenler aracılığıyla Amerika'ya taşınmıştır. Amerika'nın göçmenlerden oluşan yeni ulusu İngiliz monarşi idaresinin sömürgeciliğine karşı çetin savaşlar vererek Fransa'dan ithal ettiği değerleri içselleştirmiştir. Fransız Devrimi'nin değerlerini devşiren Amerika'nın göçmen ulusu bu yeni değerlerin bütünü içinde taşıdığına inandıkları bir yönetim modelini, yani demokrasiyi benimsemiştir.

Demokratik siyasal modelin Dünya siyasetine ağırlığını koymasından önce Pozitivist Felsefenin siyasal yansıması olan modern ulus-devlet modeli rağbet gören modeldi. Bu siyasal model tek bir ulusun ve dolayısıyla tek bir kültürün hakimiyetine dayanmaktaydı. Tekçi yaklaşım aynı ülkede var olan farklı inanç ve düşünce sahiplerine ve etnik azınlığa baskı yapılmasını beraberinde getiriyordu. Ulus-devlet modeli, Liberal Demokrasinin ve Avrupa Birliği gibi yapıların siyaset sahnesine ağırlığını koymasıyla birlikte eski çekiciliğini kaybetmiştir.

Ulus-devlet modelinin önemini yitirmesinin başka bir nedeni ise 20. yüzyılın içinde ulus-devlet modelinin sonucu olarak iki dünya savaşının meydana gelmesidir. Modern ulus-devlet modelinin yal açtığı iki dünya savaşı sonrasında ise iki kutuplu dünya diye tabir edilen ABD-Rusya rekabeti ortaya çıkmıştır. Sovyet Rusya en ideal yönetim biçimi olarak inandığı Sosyalizm modelini dünyaya ihraç etmeye çalışırken rakibi ABD ise siyasal model olarak demokrasiyi yüceltmıştır.

Amerika'nın yücelttiği demokrasi modeli, demokrasi idealleri ele alındığında imajının aksine pek çok kusurları ihtiva ettiği görülmüştür. Amerikan siyasal yönetimi demokrasinin prensipleri açısından pek çok noktada antidemokratiktir. En iyi yönetim modeli konusundaki arayışların süreceği görülmektedir.

Bu çalışmada demokrasinin prensipleri ışığında eski Yunan ve modern Amerikan Demokrasisi incelenmiştir. Yöntem olarak da “Kaynak Tarama Yöntemi” kullanılmıştır. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde siyaset felsefesi alanındaki bir birinden farklı kuramlar incelenmiştir. Ayrıca devletin insanlar için anlam ve değeri irdelenmiş ve bu konudaki yaklaşımlara yer verilmiştir. Devlet felsefesi ve devlet türleri, yöneten-yönetilen ilişkilerinin sosyo-psikolojik temelleri araştırılmıştır.

İkinci bölümde demokrasi kuramı ve demokrasi ideallerinin neler olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Demokrasi tarihi ile demokratik tecrübeler hakkında bilgiler sunulmuştur. Demokratik modelin unsurları ve demokrasi türlerinin neler olduğu ortaya konulmuştur.

Üçüncü bölümde ise ABD ve eski Yunan tecrübeleri ayrı ayrı incelenmiş, bu iki önemli tecrübenin demokratik idealler ışığında değerlendirilmesi yapılmış, demokratik olan ve olmayan yönleri açıklanmaya çalışılmıştır. ABD siyasal sisteminin analizi yapılmış, iç ve dış politikada demokrasinin rolü ortaya konmuştur.

Bu çalışmanın önemi, Samuel P. Huntington kısa bir zaman önce öne sürdüğü medeniyetler çatışması teziyle ilgili olmasıdır. Huntington, Amerika-Avrupa medeniyeti ile Uzak Doğu-İslam medeniyetleri arasında çatışmaların baş göstereceğini bir komutan edasıyla söylemektedir. Ona göre: “Batı’nın demokrasi, liberalizm gibi değerlerini evrensel değerler olarak takdim etme, askeri üstünlüğünü koruma, ekonomik çıkarlarını yaygınlaştırma çabaları, diğer medeniyetlerin karşıt tepkiler geliştirmelerine yol açıyor” (Şener, 1995, 228)

Yine ona göre Batılı değerlere Batı medeniyetinin hegemonyasına karşı çıkan en önemli medeniyet ise İslam medeniyetidir. “medeniyetler arası şiddete dayalı sürtüşmeler, Müslümanlarla Balkanlardaki Budistler ve Filipinlerdeki Katolikler arasında da meydana gelmektedir. Bugün İslam kanlı sınırlara sahiptir. İran Körfezi, Kafkaslar ve Bosna’daki sürtüşmeler devam ettiği sürece, ulusların konumunun değişeceği ve uluslararasıdaki çarpışmaların zamanla artarak medeniyetler arası bir nitelik alacağı görülüyor” (Şener, 1995, 229).

Hungtington bahsettiği medeniyetler arası savaşta Doğulu ulusların Batılı değerlere yani liberalizm ve demokrasi değerlerine karşı çıkacaklarını peşinen kabul ediyor. Bunun böyle olup olmayacağını tarih gösterecektir. Siyaset bilimi başta olmak üzere tüm sosyal bilimlerde öngörülerde bulunmanın yanlışlara yol açtığı bilinmektedir. Hungtington'a göre demokrasi içerdığı tüm olumlu değerler ile yalnız Batı'nın malıdır. Bu değerlere karşı çıkmayı ise akıldışılık olarak değerlendirmektedir.

Hungtington'un gündeme taşıdığı tartışmanın merkezinde yer alan değerlerden biri demokrasidir. O halde demokrasinin ne olduğu ve ne olmadığı ortaya konulmalıdır. Yine Hungtington' a göre Amerika'nın dünyaya ihraç etmeye çalıştığı değerlerden Amerikan Demokrasisi tarzının ne olduğu iyice irdelenmelidir. Bu çalışma bu alandaki tartışmalara küçük de olsa bir katkı yapmayı amaçlamaktadır.

1. SİYASET DEVLET FELSEFESİNİN TEMELLERİ

1.1. Siyaset Kavramı ve Siyaset Felsefesi

İnsanlık tarihi kadar eski olan siyaset olgusunun gerçekte tam olarak ne zaman ortaya çıktığı bilinmemektedir. Sosyal bir varlık olup ancak toplum içinde yaşayabilen insanların toplumu oluşturmalarıyla iktidar ilişkilerinin başladığı söylenebilir. Toplumun en küçük birimi olan ailede bile bazen anne, bazen de babanın iktidarı söz konusu olmuştur. Ailenin yapısı, işbölümü ve denetlenmesi, gerektiğinde ödül veya ceza verilmesi hep bu iktidar ilişkisi ile gerçekleşmektedir. Ailelerin daha büyük klan/aşiret safhalarına geçmeleriyle genelde yaşlılar iktidarı ellerinde tutmuşlardır. Ataerkil toplumlarda, özellikle bedevi toplumlarda yaşlıların hegemonyası tüm aşirete hakimdir. Aşiretlerin zamanla birleşip düzenli ordular kurmaları ve diğer kurumları oluşturmaları ve en önemlisi de sınırları belli bir bölgeyi ülke edinmeleri devlet denilen organizasyonu ortaya çıkarmıştır. Siyaset tarihinde ki bu parametreler Osmanlı İmparatorluğunun, aşiretten devlete, sonrada imparatorluğa dönüşümünde daha net görülebilmektedir.

Siyaset kurumu diğer tüm kurumlar üzerinde ve hepsini belirleyen, kontrol eden, gerektiğinde değişiklikler yapabilen en üst, en genel kurumdur. Öncelikle siyasetin ne olduğu ve niçin insan topluluklarının bu kuruma ihtiyaç duyduğu üzerinde durmak gerekirse; siyaset kavramı, “sase” fiilinden türetilmiş, seyislik, at yetiştiriciliği, yöneticilik, ülke yönetimi gibi anlamlara gelmektedir. Yunanca’da “polis” kent, “politica” ise kent yönetimi anlamlarına denk düşer. Bazen bu iki kavramın (siyaset-politika) birbirlerinden farklı oldukları iddia edilse de, farklı dillerden de olsalar, gerçekte birbirlerinin yerine kullanılabilen, aynı hakikati işaret eden iki kavramdır (Aydın, 1997, 144-145).

Siyaset kavramı Osmanlıca’nın zengin dil literatüründe pek çok anlamda kullanılmışsa da tüm bu anlamlar siyaset olgusunun bir yönüne işaret eden anlamlardır. Siyasetin sistematik bir biçimde incelenmesinin, Yunan filozoflarından Eflatun ve Aristo ile başladığı kabul edilir. İslam dünyasında İmam Yusuf, Gazzali, İbn Teymiyye, Selçuklu

veziri Nizam-ül Mülk, Koçi Bey vb. siyaset üzerine risaleler, kitaplar telif etmişlerdir. Batı'da 15. ve 17.Y.y.'da Devlet biçimlerinde meydana gelen değişimlere bağlı olarak bazı yeni yaklaşımlar söz konusu olmuştur. Bu yaklaşımlara ileri de "devlet türleri" başlığı altında değinilecektir.

Siyaset felsefesi, en iyi yönetim hangisidir ve buna nasıl ulaşılır? sorusunu temel alır. Siyasal "iyi'nin" elbette ki mutluluk ve ahlak felsefesiyle irtibatı kaçınılmaz olarak vardır. Yani en iyi yönetim, insanın yaşamını en iyi düzenleyen, onu bu konuda tatmin eden ve mutlu eden yönetim olmalıdır. Doğal olarak ta ahlakı ön plana alan yönetimdir. Bununla da kast edilmek istenen şey, bir toplumda ki bireylerin ahlaki olan doğruya ulaşmalarını (rüşt) sağlamak ve kötü olanını da kovmak devletin asli görevlerinden olduğudur. İslam düşünürlerine göre ise devletin, can, mal, din, namus ve akıl emniyetini sağlaması başta gelen görevleridir.

Aristo'dan itibaren filozoflar, en iyi yönetim şeklinin ne olduğunu tartışmışlardır. Ancak bu konuda ileri sürülen tezler arasında da ciddi görüş ayrılıkları söz konusudur. Tartışmalar iki ana başlık altında toplanmıştır:

1. Klasik siyaset kuramları, bunlar daha ziyade ideal bir toplumun oluşması konusunda öğütler veren kuramlardır.
2. Modern siyaset kuramları, daha çok öğüt veren klasik kuramların, öğütlerinin anlamlarının ne olduğunu açığa çıkarmaya çalışan kuramlardır.

Siyaset felsefesinin uzun tarihi içinde Platon ("Devlet" adlı eseri ile), Aristo ("Politika" adlı eseri ile), Machiavelli ("Hükümdar" adlı eseri ile), , Rousseau ("Toplumsal Sözleşme " adlı eseri ile), Moore ("Ütopya" adlı eseri ile) vb. pek çok düşünürün önemli katkılarından söz edilebilir.

Siyaset felsefesi alanında ki yaklaşımlar ise üçe ayrılmaktadır: **a-** Siyasi pragmatizm **b-**Dini ve varoluşçu yaklaşım **c-** Devrimci yaklaşım... Bunları kısaca şöyle açıklamak mümkündür: Siyasi pragmatizm, siyasetin amacının insan kişiliğinin geliştirilmesi ve yaşam düzeyinin en üst seviyeye çıkartılması gerektiğini savunur. Bu yaklaşımın

temsilcileri, Kapitalizmdin, günümüz toplumsal koşullarının eleştirisini yapmakla birlikte bu çerçevenin dışına çıkmaksızın daha ziyade var olan durumun ıslahının gereği üzerinde dururlar. Örneğin, B. Russel, bireyciliği savunurken, hoşgörü, cinsel özgürlük ve sağ duyunun yanında yer alırken; maddeciliğe, bürokrasiye ve savaşa karşı çıkar. Bu yaklaşımın en önemli temsilcileri, Dewey, Russel ve Popper gibi düşünürlerdir.

Dini ve varoluşçu yaklaşım temsilcileri ise, dinsel değerlerin zayıflaması ile insanlığın topyekün yıkıma doğru gittiğini ileri sürerek, çoğu zaman dini değerleri ön plana çıkarırlarken; bazen de bireyin bizzat kendisini ön plana çıkarmışlardır. En önemli temsilcileri, Sören Kirgegard, Gabriel. Marceldir.

Devrimci yaklaşım ise bireyin özgürlük ve mutluluğa kavuşabilmesinin yolunun, hali hazırda varlığını sürdüren kapitalizmin ve burjuva devletinin şiddet yoluyla veya Demokratik yollarla yıkılmasını öngörür. En önemli temsilcileri Lenin, Gramsci, Lukacs, Marcuse'tur(Cevizci, 1997, 618).

Aslında devrimci yaklaşımın içinde sayılabilecek ve daha radikal olanı ise devletin tümüyle kaldırılması gerektiğini söyleyen ve devleti kötülüğün kaynağı olarak gören anarşistlerdir. Onlara göre insanın erdemli, mutlu olmasını önleyen ve acılar çekmesine sebep olan ana unsurlar; siyaset kurumu yani devlet ve birbirlerinin kuyusunu kazıyan, bencil çıkarları için yarışan siyasal aktörlerdir. Anarşistlerin düşüncelerini özetleyen cümle ise : "Ne Tanrı, ne Devlet!"sloganıdır. Yine Anarşizmin en önemli temsilcisi sayılan Proudhon temel görüşlerini kısaca şöyle özetliyordu:"Özgürlük, her zaman özgürlük, sadece özgürlük, hükümetçiliğe hayır!" Anarşistlerin en önemli temsilcileri, Proudhon ve Bakunnin'dir (Sarıca, 1993, 147-148).

1.2. Devlet Kavramı ve Devlet Felsefesi

Siyaset felsefesi ve siyasetin ne olduğundan hareketle en önemli siyasi öğeye yani devlete ve devletin fonksiyonlarının neler olması gerektiğine işaret edilmiş oldu. Ancak yine de devlet olgusu başlı başına incelenmesi gereken bir konudur. Devletin varoluş

amacı, işlevleri ve türleri hakkındaki bilgiler, insanın mutluluğu için icat edilmiş bu dev organizasyonun siyasal alanda ki yeri için bizlere ufuk açabilir.

Devlet, daha çok siyaset ile eşdeğer tutulmakta ve biri diğerinin yerine kullanılmaktadır, oysa ki siyaset, kavram olarak devlet kavramını aşar. Devlet siyasal organizasyona denk düşer. Türkçe de kullandığımız devlet kelimesi Arapça “devl” kökünden gelmekte olup, el değiştiren, kuvvet, iktidar, güç, servet anlamlarına gelmektedir. Günümüzde ise siyasal iktidar, kamu kurumlarını ifade eder(Sosyal Bilimler Ans., C:1, 1990, 332).

Meydan Larousse’un devlet maddesinde ise devlet, “Bir hükümete ve ortak kanunlara bağlı teşkilatlı millet veya milletler topluluğu” şeklinde tarif edilmiştir(M. Larousse, 1992, C:5, 258). Bu tanıma göre de devlet, toplum hayatının ve toplum şekillerinin en kapsamlı kurumudur. Dolayısıyla devletin kapsamı itibariyle, aile, sendika, parti, dernek vb. topluluklardan ayrıldığı görülmektedir. Bu ayrılık üç noktada kendini gösterir; İlk olarak, örgütlenme hacmi diğer tüm sosyal kurumlardan daha geniştir. İkinci olarak, Yasama, yargı, yürütme organları ile iş bölümü yapıp sınırlar kesin çizgilerle ayrılmıştır. Üçüncü olarak ise, Yasa ihlalleri ve dolayısıyla suç söz konusu olduğunda diğer sosyal kurumlardan farklı olarak zorlama, cezalandırma gücü ve hakkına sahip olan tek sosyal kurumdur; bunu da polis, asker vb. kolluk kuvvetleri ile yapar. Bu ayırım noktaları aynı zamanda devletin başta gelen özellikleridir.

Devleti devlet yapan temel öğeler ise şunlardır: Musa Taşdelen’e göre devlet: nüfus, ülke, iktidar ve siyasi rejim unsurlarından meydana gelmektedir(Taşdelen, 1997, 56).

Devletin temel unsurları hakkında Munci Kapani ise üç temel unsurdan bahsetmektedir: Ülke, insan topluluğu ve iktidar (Kapani, 1997, 35).

Devlet felsefesi tarihinde ise, devlet olgusu değişik şekillerde anlaşılıp, tarif edilmiş ve devlete farklı değerler atfedilmiştir. Bunları şöyle sınıflandırmak mümkündür:

1. Doğal bir kurum olarak devlet: Devleti büyük ölçekli bir insan, canlı bir organizma olarak görenler. Bunlara göre devlet aynen bireyde olduğu gibi akıl, can ve iradeden oluşan üç parçalı bir ruh gibidir. Platon ve İbn Haldun bu

yaklaşımın temsilcileri olarak gösterilebilir. İbn Haldun'a göre devletler canlılar gibi çocukluk, olgunluk, yaşlılık devrelerini yaşadktan sonra ölürler, yani dağılırlar (Toku, 1999, 135).

2. Kurumlar ve hizmetler sistemi olarak devlet: Devletin asıl amacı, yurttaşların maddi bakımdan refaha ulaşmalarıdır ancak bundan daha önce ahlaki bakımdan gelişmeleri ve olgunlaşmalarıdır. Devlet bu amaçları gerçekleştirmek için vardır. En önemli temsilcisi olan Aristoteles'e göre iyi veya kötü devlet ancak bu amaçları gerçekleştirip gerçekleştirilmemesiyle iyi veya kötü vasfını kazanır. Aristo, Farabi vb. düşünürler bu yaklaşımın en önemli temsilcileridir.
3. Yapma bir varlık ve araç olarak devlet: Bu yaklaşıma göre mutlak özgürlükten bahsedilemez. Mutlak özgürlük durumunda kendi çıkarlarını öne çıkaran her birey diğerlerinin haklarını ihlal edeceğinden ortaya kaos çıkacaktır. Toplumsal birlikteliğin ve ahengin devamı için ortak bir sözleşmede birleşilir. Böylelikle devlet doğal bir varoluşa değil, ancak birliktelik için araç olma vasfıyla varolabilir.
4. Hegel'ci devlet: Hegel'e göre devleti milli ruh meydana getirmiştir. Milli ruh ise din, hukuk, bilim, sanat ve sanayi gibi alanların bir toplamıdır. Hegel'e göre devlet en mutlak amaçtır.
5. Marxist devlet: Devlet sınıfsal farklılıkları barındıran ve sınıf mücadelesine mani olan bir aygittir. Ekonomik bakımdan güçlü olanların, üretim araçlarına sahip olanların (burjuva sınıfının) baskı aracıdır (Cevizci, 1997, 184).

Buraya kadar devlet felsefesi alanında devletin ne olduğu ve ne gibi fonksiyonlar icra ettiği veya hangi öğelerden oluştuğu gibi sorulara verilen cevaplar ele alındı.. Devlet felsefesi alanında bir diğer soru da, devleti kimin veya kimlerin yöneteceği ve devletin bireylerle olan ilişkilerinde sınırlarının nereye kadar olduğudur. Bu konularda da hayli zengin bir literatür söz konusudur.

1.2.1. Seçkinlerin Egemenliği

Platon devleti büyük bir insana benzetir. Bu yaklaşıma göre yönetici sınıfı başı, çiftçi ve zanaatkar üreticiler gövdeyi, askerler ise kol ve bacakları temsil eder. Yani üç bölümlü bir devlet anlayışı vardır. Devleti kimlerin yöneteceği konusunda ise, devlet herhangi birileri tarafından değil ,siyaset bilimini iyi bilen bilge ve filozoflar tarafından yönetilmelidir. Böylelikle Platon, egemenliği belli bir sınıfa, seçkinler sınıfına (filozoflara) vermek gerektiğini ileri sürmüştür. Bu görüş değişik açılardan eleştirilmiştir. Yönetme sanatını bir bilim olarak gören Platon, siyaset biliminin teorik eğitimini almaksızın, tarih boyunca çok başarılı idarecilerin de var olduğunu veya siyasal aktörler olmak için, siyaset biliminin eğitimini aldıkları halde çok başarısız idarecilerin varlığının söz konusu olduğunu gözden kaçırmış gibidir.

1.2.2. Tek Kişinin Mutlak İktidarı

Hobbes'a göre toplumda yaşayan her bir birey doğal olarak kendi çıkarlarını ön planda tutar. Böylelikle diğerleri için bir avcı, bir rakip haline gelir. Hobbes, "insan insanın kurdudur " der. Bu durumda, örneğin çok sayıdaki siyasal aktörün de birbirlerini alt etmeye çalışan bireyler olarak, kaosun ve anarşinin ortaya çıkmasına sebep olduklarını iddia eder. Hobbes'e göre Kaosun önüne geçmek ve düzenin sağlanması için ise tek bir kişinin mutlak iktidarı söz konusu olmalıdır. Mutlak iktidar sahibi tek kişi (kral) ile toplum arasında siyasal erkin hegemonyasını pekiştiren bir sözleşme (yasa) yapılmalıdır. Tek kişinin mutlak iktidarı, yasalar ile güvence altına alınmalıdır. Kuşkusuz bu yaklaşım kralların ve Mutlakıyetçilerin hoşuna gitmiştir ancak Totaliterizm'e yol açması yönüyle eleştirilmiştir.

1.2.3. Demokratik Totalitarizm

Demokrasi kuramının en önemli temsilcilerinden biri olan Rousseau, "Toplumsal Sözleşme" adlı kitabında insanların başta taşıdıkları insani özelliklerini daha sonra

mülkiyet sahibi olmaları ile kapitalistleşerek yitirdiklerini, bozulduklarını ileri sürer. Siyasal ve dolayısıyla toplumsal bunalımların durdurulması için de tek kişinin mutlak iktidara sahip olmasına gerek olmadığını ileri sürer. Onun itirazı otoritenin mutlaklığına değil, iktidarın tek elde toplanmasına idi. İktidar tüm topluma ait olmalıydı. Yani toplumsal sözleşmede her iki tarafın temsilcisi yine toplum olmalıydı. İnsanlar kendileri için yasalar hazırlayarak kendi kendilerini yönetmeliydiler. Rousseau'ya göre halkın sesi, Tanrı'nın sesi haline gelir. Yine Rousseau, özgürlük insanın kendi kendisine koyduğu yasa haline gelir, demektedir.

Bu yaklaşıma da, çoğunluğun tespit ettiği yasaların (kuşkusuz hiçbir toplumda mutlak bir homojenlikten bahsedilemez) azınlığın haklarını tehlikeye sokacağı iddiasıyla eleştiriler yöneltilmiştir.

1.2.4. Liberal Demokrasi

Locke, Hobbes'in tersine siyasal gücün tek bir elde değil; kuvvetler ayrılığı prensibince yasama ve yürütme arasında dengeli bir şekilde paylaşılması gerektiğini savunur. Önemli olan bireyin doğal halde veya medeni halde dahi (mülkiyet hakkı ve paranın varlığı söz konusu olsa bile) temel hak ve hürriyetlerinde vazgeçilemeyeceği ilkesidir. Devlet bu hak ve hürriyetlerin teminatıdır. Dolayısıyla devletin egemenliği Hobbes'te olduğu gibi sınırsız değildir. Günümüz Demokrasi anlayışının temelini oluşturan fikirlerin, ilkelerin çoğu ilk kez John Locke tarafından ileri sürülmüştür. Bireyin haklarını devletin de üstünde tutan Locke, bireyin yaşama hakkı, mülkiyet, düşünce ve ifade özgürlüğü hakkı, örgütlenme hakkı vb. haklarda devletin ancak bu hakları koruyan ve bu hakları kısıtlamayan bir anlayışta olması gerektiğini savunur.

1.2.5. Tanrı Devleti

Siyaset ve devlet felsefesi tarihinde önemli bir yere sahip olan bu kuram insanlık tarihi kadar eski ve en uzun ömürlüdür. Bu kurama göre kainattaki küçük veya büyük her

şeyde var olan Tanrı egemenliği, insan, toplum ve siyaset alanları içinde söz konusu olmalıdır. Yani her türlü egemenlik hakkı Tanrı'ya ait olmalıdır. İnsanın varoluşunun temel nedeni yeryüzünde Tanrı adına onun yasalarını egemen kılmaktır, yani onun egemenlik hakkına hâlel getirmemektir. Bu yaklaşım tarih boyunca değişik şekillerde kendini göstermiştir. Tanrı devleti yaklaşımı eski Mısır ve Mezopotamya devletlerinde veya Roma İmparatorluğunda, kralın da Tanrı olduğu şeklinde kendini gösterir. Orta çağda, kilise sınıfının dinsel yorumları Tanrısal kabul edildiğinden egemenlik kilise aracılığıyla Tanrıya ait kılınmıştır. Orta çağ devletlerinde dinsel oligarşinin siyasal hakimiyeti, teokratik bir idare şekli ortaya çıkarmıştır. İslam devletlerinde ise, egemenlik yasalar yoluyla Tanrıya ait kabul edilmiştir. Yöneticiler yeryüzünde adil tutumlarıyla Tanrının adalet gölgesidirler veya vekilleridirler. Avrupa devletlerinin tersine, İslam devletlerinde idarecilerin ve alimlerin yorumları mutlak hükümler (nass'lar) gibi algılanmamıştır. Bu açıdan İslam'ın siyasi egemenlik anlayışı dinsel bir oligarşik yapıya dayanmadığından teokratik değildir.

1.2.6. Anarşizm

Bu yaklaşımın temsilcilerine göre devlet denilen devasa organizasyon olmaksızın insanlar daha uyumlu ve adaletli bir yaşam tarzına sahip olacaklardır. Yine Anarşist kuramcılar, aslında devlet kurumunun insanlara zarar verdiği ve kötülük ettiği kanısındadırlar. Anarşistlere örnek olarak sofistler ve kinikler gösterilebilir. İlk insan topluluklarında devlet denilen organizasyonun var olmadığı halde son derece uyumlu, dayanışmacı bir toplum modelinin söz konusu olduğunu; bu dönem de insanların, devlet kurumunun ortaya çıkmasından sonra ki dönemlerin aksine daha özgür ve mutlu olduklarını iddia ederler. İlk topluluklarda ki dayanışmacı anlayış ve bireysel özgürlükler devlet olgusunun tarih sahnesine çıkmasıyla ortadan kalkmıştır. Devlet kurumu açgözlü insanların elinde sürekli bir baskı ve kötülük aracı olmuştur. O halde insanın mutluluğu ve özgürlüğü, devlet ile birlikte ortaya çıkan olumsuz tablonun bir an önce ve her türlü şekilde -kaçınılmaz olarak ta devrimle- ortadan kaldırılması ile sağlanabilir(Arslan,1996, 164).

1.3. Devlet Modelleri

Siyasi tarih boyunca birbirlerinden farklı pek çok devlet modelinin varolduğu görülmektedir. Bunların bazıları halen varlığını sürdürmekte bazıları ise tarihin sayfalarında kalmış, devamlılık sağlayamamıştır. Daha önce ki bölümlerde devletin tanımı ve unsurları açıklanmıştı. Şimdi ise devlet modellerinin farklı şekillerdeki tasnifleri zikredilecektir. Bu tasniflerin yapılmasında devletlerin niteliksel ve niceliksel özellikleri belirleyici olmaktadır. Genelde ikili tasniflerdir:

A) İktisadi kalkınmışlık düzeyine göre devletler:

- 1- Kalkınmış devletler
- 2- Geri kalmış devletler

B) Uyguladıkları ekonomi politikalarına göre devletler:

- 1- Liberal devletler
- 2- Müdahaleci devletler

C) Bireysel hak ve özgürlüklerin sınırlarına göre devletler:

- 1- Otoriter devletler
- 2- Demokratik devletler

D) Uluslar arası ilişkilerdeki etkinliklerine göre devletler:

- 1- Güçlü devletler
- 2- Gücsüz devletler

E) Dış egemenlik bakımından devletler:

- 1- Tek devletler
- 2- Birleşik devletler

F) Egemenliğin kaynağına göre devletler:

- 1- Monarşiler
- 2- Cumhuriyetler

G) Hakimiyetin sınırlarına göre devletler:

- 1- Bağımlı devletler
- 2- Bağımsız devletler (Sos.Bil.Ans., 1990, C:1, 335).

Ayrıca M.Weber'e göre devletler, 1-) Geleneksel ve 2-) Modern devletler şeklinde sınıflandırılırken; T. Bottomore'a göre ise, Egemenlik sistemi olarak devlet ve Refah sistemi olan devlet şeklinde ikiye ayrılmaktadır. T. Bottomore'un işaret ettiği ilk devlet biçimi yalnız siyasi olanla yetinmez, diğer alanlara da müdahale eden devletçi bir anlayışına sahiptir. Ancak T. Bottomore'un zikrettiği ikinci devlet biçimi ,yani Refah sistemi olan devlet ise liberal Demokratik devletlerdir. Bunlar toplumsal şartları gözeten, devletin müdahil olmadığı geniş bir sosyal alan bırakan siyasal sistemlerdir. (Aydın, 1997, 161)

Devlet türleri ikili tasniflerle sınıflandırılrsa da, günümüzde ki devlet modellerini üç şekilde tasnif edenler de vardır. Örneğin Musa Taşdelen, günümüzde ki başlıca devlet modellerinin üç türünden bahsetmektedir . Bunlar; Liberal, Sosyal ve Hukuk devleti türleridir.

1.3.1. Liberal Devlet

Liberal devletin toplum devlet ve iktidar anlayışı ferde ve fert iradesine dayanır. Bu devlet anlayışında toplumun, devletin ve siyasi iktidarın kökü fertten ve fert iradesinden hareket ederek açıklanır. Devletin yapıcı unsuru, tek dayanağı ve kaynağı sayılan fert, liberal devlette aynı zamanda başlı başına bir değer, toplumun ve devletin amacıdır. Fert hiçbir şekilde devletin emrinde ve hizmetinde bir vasıta olamaz, devletin tek hedefi vardır, o da ferttir, ferdin mutluluğudur. Devletin bu hedefe ulaşabilmesi için yapacağı şey, ferdin doğuştan sahip olduğu ve devlete devretmediği hak ve hürriyetleri korumaktır. İnsanların tabii haklara sahip oldukları ve devletin bu haklara dokunamayacağı liberal devlet anlayışının temel ilkesidir.

1.3.2. Sosyal Devlet

“Sosyal devletin hedefi kişinin maddi ve manevi gelişimini sağlamak, ona hizmet etmektir. Devlet bu hedefe, liberal devlete göre daha farklı bir yol izleyerek varır. Bu

bakımdan ferdi, siyasi toplumun amacı olarak gören sosyal devlet anlayışı, insanı toplumun ve devletin emrinde bir vasıta olarak kabul eden tüm totaliter ve otoriter görüş ve uygulamaların dışındadır. Sosyal devlette toplumun ve devletin kaynağı sadece fert değildir, aynı zamanda ferdin kurduğu sosyal kuruluşların ve özellikle ailenin toplumun temelini oluşturduğu kabul görür”(Taşdelen, 1997, 75).

Sosyal devlet modelinin ikinci dünya savaşı sonrası meydana gelen iktisadi ve toplumsal bunalımların önüne geçmek için ortaya çıktığı da hatırlanacak olursa; sosyal devlet, gerektiğinde devletin bireyler için sosyal güvenlik ve adalet sağlayıcı politikalar geliştirerek, piyasaya aktif müdahale imkanı veren bir sistemdir(Acar/Demir, 1997, 205).

1.3.3. Hukuk Devleti

Hukuk yöneten ve yönetilenlerin uyması gereken kuralları, karşılıklı hak ve sorumlulukları belirler. Hukuk devleti bu kurallarla kendini kayıtlı sayan ve bu kuralları istisnasız uygulayan devlettir. Hukuk devletinde temel ilke hukukun üstünlüğüdür.

Hukuk devleti modeli üç temel üzerinde varolmaktadır. Bunlar olmaksızın hukuk devletinin varlığından bahsetmek pek mümkün olmaz. Bunlardan birincisi, hukuk devletinde hukuk güvenliğinin ve hukuki teminatların var olmasıdır. Aksine bir durum, yani hukuk alanında belirsizlik ve keyfiliğin baş göstermesi, hukuk düzenine olan güvenin sarsılmasını beraberinde getirir, böylesi bir durum hukuk devleti modelinin varlığı iddiasını zedeler.

İkinci temeli, insan haklarının uygulamada gerçekten yürürlükte olması ve riayet edilmesidir. Hukuk devleti kavramı, doğru bir insan hakları anlayışına dayanmalıdır. İnsan hakları ancak bir hukuk devletinde yürürlükte ve güvencede olabilir.

Üçüncü temel ilke ise herkesin emeğinin karşılığını alabilmesi, emeğe karşı saygı gösterilmesi ilkesidir. Hukuk devleti aynı zamanda, sosyal adaletin gözetildiği devlet modelidir (Taşdelen, 1997, 76).

Buraya kadar ki anlatılanlarda Devletin ne olduğu? Devlet felsefesi açısından en iyi yönetim biçiminin ne olduğu? Devleti kimin veya kimlerin yöneteceği? Devlet modellerinin neler olduğu? Sorularının cevapları aranmış oldu. Şimdi ise Devlet felsefesi açısından yöneten ve yönetilen ilişkisinin (itaat veya boyun eğme ilişkisinin) temelinde yatan ana unsurların neler olduğunu anlamak için iktidar ve otorite kavramlarının anlamlarının, içeriklerinin ne olduğuna bakmak gerekmektedir.

İktidar kavramı en genel anlamıyla başkasına iş yaptırma, başkasının davranışlarını yönlendirebilme gücü olarak tarif edilmiştir. Bireylerin alt-üst ilişkileri üreterek, birinin diğerine boyun eğip itaat etmesi statü ve rol farklılığından doğmaktadır. İnsanlar arsında statü ve rol farkları olmasaydı kuşkusuz hiç kimse bir diğerinin iktidarına boyun eğmeyecek ve iktidar denen olgu var olmayacaktı. Hayatın zorluğu ve karmaşası beraberinde rol ve statü farkları, dolayısıyla iktidar ilişkilerini doğurmuştur.

M. Weber tüm statü ve rollerden kaynaklanan otorite olgusunun meşruiyetinin tek bir temele dayanmadığını; otoriteye atfedilen değere göre, otoritelerin yönetilenlerle aralarındaki iktidar ilişkilerinin farklı temellere dayandığına dikkat çekmiştir. M. Weber'e göre, iktidar sahiplerine – otoritelere- geleneksel, karizmatik veya yasal özelliklerinden dolayı itaat edilir (Turner, 1991, 40).

M. Weber'in sosyoloji analizlerinde önemli yer tutan otorite biçimleri kısaca şunlardır:
Karizmatik otorite: Yönetilenler yönetenlerde tabiat üstü bir niteliğin var olduğu düşüncesinden hareket ederek, doğal lider seçtikleri kimseleri çekici bulur, otoritelerine boyun eğerler.

Geleneksel otorite: Miras yoluyla intikal eden iktidar statüsünü kullanan önderler için söz konusudur. Geleneksel toplumlarda ki bireylerin geleneklerden hareketle bir otoritenin iktidarına boyun eğmeleridir.

Yasal otorite: Bu otorite türünde belirleyici olan, iktidarı sağlayan yasalardır. Otorite sahibi kanuni muamelelerle işbaşına gelir(Taşdelen, 1997, 21).

Weber bu üç otorite türünden hareketle iktidarın meşruiyetinin de üç temelinden bahsetmiş olmaktadır.

2. DEMOKRASİ VE DEMOKRASİNİN İLKELERİ

2.1. Demokrasi

Günlük siyasi dilde, pek çok kavram gibi çokça kullanılan ancak kullanıcının içini genellikle kendince doldurduğu bir kavramdır demokrasi. Örneğin Amerikanın en iyi propaganda malzemesi olarak kullanılan demokrasi nedir? Gerçekten insanlığın çok eski tarihlerden beri aradığı ideal siyasal sistem olabilir mi? İnsanlığın problemlerine çare olabilecek bir sistem midir? Öncelikle demokrasi nedir, ilkeleri nelerdir ve tüm insanlar için geçerli olabilecek tek bir biçimi, tek bir türü var mıdır?

Demokrasi kavramı Yunanca bir kavramdır. Demos (halk), Kratos (yönetim) kavramlarının birleşmesiyle oluşmuştur. Bu kavramın müdafileri daha ziyade Aristokratik yönetime muhalif olan gruplar olmuştur. Hakikatte demokrasinin ne olduğuna, ne anlama geldiğine, genel geçer bir tanımının var olup olmadığına baktığımızda, halihazırda kullandığımız pek çok kavram gibi demokrasinin de tek bir tanımının olmadığını görürüz. Bizde ki imajının aksine 300'den fazla tanıma olduğu, bu tanımlarda sadece halk egemenliği kavramının değişmez bir unsur olarak kullanıldığı iddia edilmektedir (Bulaç, 1993, 19).

M. Larousse'ta ise demokrasi; "halkın kendi kendini yönetmesi, bir yönetim düzeninde halk iradesinin ağır basması veya yönetimin halk tarafından denetlenmesi" şeklinde tanımlanmıştır (M. Larousse, 1992, C:5, 152). Bu tanıma göre demokrasi; yasama kaynağının ilahi değil, beşeri oluşu itibarıyla din devletinden; yürütmenin kaynağının belli bir sınıf tarafından gerçekleştirilmesi yerine, tüm toplumsal kesimlerin temsilcileri tarafından gerçekleştirilmesiyle de oligarşik sistemlerden ayrılır.

Demokrasilerde yasama alanında asıl amaç, yasaların oluşturulmasına, kanunların tayinine tüm toplum fertlerinin katılmasıdır. Tam katımlı demokrasilerde her fert, öngörülen yasaların kabulü veya reddi için etkin bir rol üstlenir. Temsili/dolaylı demokrasilerde ise, çoğunluğun belirlediği temsilciler aracılığıyla yasaların üretilmesi ve hayata geçirilmesi sağlanır. Günümüzde Tam Katılımcı Demokrasi söz konusu

olamadığı için “Temsili Demokrasi” ile fertler, temsilcilerini seçerek kendileri için gerekli gördükleri yasalar, kanunlar yapma yoluna giderler.

Temsili Demokrasilerde parti denilen siyasi gruplar, toplumu veya bazı toplum kesimlerini temsil etme amacıyla siyaset sahnesine çıkarlar. Toplumu temsil eden partiler daha sonra meclisleri, senatoları oluştururlar. Bu durumu şöyle örneklendirerek meseleyi daha anlaşılır kılabiliriz: hukuk alanının detaylarına vakıf olmayan kişilerin vekaletlerini, yani yetkilerini avukatlara (siyasette milletvekillerine) devrederek mahkemede kendi haklarının savunulmasını sağlamalarına benzetebiliriz. Kısaca Temsili Demokrasi, toplumdaki her ferdin yasa koyma ve yürütme hakkını, vekaletini devrettiği bir aracı/temsilci vasıtasıyla meclise taşıyarak gerçekleştirmesidir. Dolayısıyla demokrasilerde, kanun koyucu olan ve yürütülmesini sağlayan aslında toplumdaki her ferttir. Ancak bireyler kendi adlarına vekil tayin ettikleri “millet vekilleri” ile bu işleri gerçekleştirirler. Bu yönüyle demokrasilerde, yasa koyuculuk hakkı yani siyasal hükümlerlik, ne Tanrı’da, ne de Sezar’dadır; siyasi egemenlik, demokratik sisteme katılan her ferde verilen bir hak olarak kabul edilmektedir.

Demokrasinin tanımı daha özlü olarak şöyle yapılmıştır: “ demokrasi genel ifadesini, yöneticilerin yönetilenler tarafından seçilmesi düşüncesinde, yönetimle halk arasındaki ilişkilerin niteliğinde, yurttaşlar arsında ekonomik bakımdan büyük farklılıkların olmaması gerektiği görüşünde bulan, bireylerin doğuştan getirilen, sonradan sağlanan, ırk yada mezhebe dayanan ayrıcalıkları olmaması gerektiğini savunan, kısacası bir eşitlik fikri, yani toplumdaki iktidar sisteminin, insanlar arasındaki farklılıklara göre değil de, benzerliklere dayanması gerektiği tezi üzerine yükselen yönetim tarzı. Eşitlik ilkesine dayalı yaşam biçimi” (Cevizci, 1997, 172).

Bu tanımda demokrasinin sınıf, ırk ve dinler karşısında tarafsızlığına yapılan vurgu ön plana çıkmaktadır. Gerçekten de demokratik sisteme katılan her fert “yurttaş” olarak kabul edilerek, demokraside ki eşitlik ilkesi siyasal hayata geçirilmektedir.

Antik Yunan sitelerinde Tam Katımlı Demokrasi imkanı mevcut iken günümüzde nüfusun artması, iş bölümünün çeşitlenmesi ve çeşitli ideolojilerinin farklı yaklaşımları

ile hem tam katılım olanağı imkansızlaşmış hem de kavramsal olarak demokrasi değişik biçimlerde algılanmaya başlanmıştır.

Bu bakımdan tek bir demokrasi tanımı üzerinde uzlaşma sağlanamamaktadır. Mesela Abraham Lincoln, demokrasiyi “Halkın, halk için ve halk tarafından yönetilmesidir” şeklinde tarif ederek, ideal demokrasiye olan inancını belirtmiş iken; J.J. Rousseau, demokrasinin bir ütopya olduğunu, ideal şeklinin hiçbir zaman varolmadığını ve olamayacağını iddia eder. Ona göre tabiatı itibarıyla halk, hiçbir zaman tam katılma iradesi gösteremez. Ancak halkın içinden çıkan liderlerce siyaset kurumları işletilir. Bu durumun da, kaçınılmaz olarak yönetenler ve yönetilenler düalizmine yol açacağını ileri sürer. Yani halkın kendini yönetmesi fikri, gerçekleşmesi imkansız bir idealden, ütopyaдан başka bir şey olmamış olur(Sos.Bil.Ans., 1992, C:1, 316).

Rousseau aslında temsili yönetim fikrine de karşıdır. Ona göre bir halk temsil edilirse, o halk artık özgür değildir. Halkın bizzat kara vermediği bir yasa, yasa değildir, hükümsüzdür. Montesquieu'nun hayran olduğu İngiliz Parlamantarizm'ine şiddetle karşı çıkmaktadır. İngiliz halkının özgür olduğuna inanmasının bir yanılsama olduğunu, çünkü İngiliz halkının sadece parlamento üyelerini seçerken özgür olduğunu, sonrasında ise köle durumuna düştüğünü iddia etmektedir. Bu bakımdan Rousseau'ya göre Temsili Demokrasiler seçilmiş siyasal önderleri ile Oligarşik bir sistem haline gelmektedirler (Schmidt, 2001, S:65). Aslında Rousseau kendisi, Foucoultvari bir tarzda incelendiğinde, yukarda ki yaklaşımının Rousseau'nun hem kötü giden kişisel hikayesinden, hem de Avrupa'nın o dönemde ki karanlık tablosundan kaynaklandığını görmemiz mümkün olacaktır(Sos.Bil.Ans., 1992, C:1, 62).

2.2. Demokratik İdealler

Demokratik sistemin temel ilkelerine, demokrasinin temel argümanlarına demokrasinin idealleri denmektedir. Demokratik sistemi diğerlerinden ayıran ve diğer siyasal modellerden üstün yapan, Onun temel tezleridir yani idealleridir. Bu tezin ana konularından biri de “Demokratik İdealler” konusudur. Demokrasinin insanlığa bir

kurtuluş reçetesi olarak sunulmasında en önemli etken, kendi içinde barındırdığı ve varlığını borçlu olduğu idealleridir. Teorik açıdan idealize edilen demokratik unsurlar uygulanma imkanını ne şekilde bulmuşlardır ve bu unsurlardan biri veya birkaçı siyasi alanda yer almamışlar ise bu durumda demokrasinin varlığından söz etmek mümkün müdür? Şeklinde ki benzeri soruları çoğaltmak mümkün ancak, sorulan sorunun ilk kısmı için, ileride Atina ve A.B.D.'nin demokrasi tecrübelerine yer verirken, her iki pratik demokratik idealler açısından değerlendirilecektir.

Sorunun ikinci kısmı için ise bir siyasi sistemin demokratikleşme derecesini veya demokrasinin ulaştığı kaliteyi ölçebilecek bir ölçeğin mevcut olmadığını belirtmek gerekir. Bununla birlikte ancak şu iddia edilebilir; bir siyasi sistemde ya demokratik tezler geçerlidir ve dolayısıyla sistem demokratiktir veya demokratik tezlerin bir kısmı bazı güç odaklarının etkisiyle hayata geçirilememektedir ve dolayısıyla siyasi sistem antidemokratiktir.

Demokrasi yalnız bir kısmı ile var olamaz, demokrasi bir bütün olarak ya vardır veya yoktur. Halk ya gerçekten halk için halkı yönetiyordur ve demokrasi vardır veya halkı birileri yönetirken demokratik ideallerden bazılarını manipülasyonlarla uygulamamaktadır yani orada gerçekte demokrasi yoktur. Bu değerlendirme tarzı biraz keskin gelebilir, ancak demokratik idealler denilen argümanlar incelendiğinde görülecektir ki her biri vazgeçilemez, olmazsa olmaz nitelikler taşımaktadırlar ve birbirlerinden koparılamaz bir biçimde ilişkilidirler.

Demokrasinin tanımı kısmında da geçen A. Lincoln'un "Halkın, halk için halk tarafından yönetilmesi" şeklindeki tanımı hem teoriktir hem de yetersiz kalmaktadır. demokrasiyi doğru tanımlamak için demokrasinin temel unsurlarının, ideallerinin neler olduğunu tespit etmek gerekir. Böylelikle siyasi alanda ki tezahürlerine bakarak bir sistemin demokratik olup olmadığını veya demokratik gelişim düzeyini anlaşılabilir. Demokratik bir sistemi diğer siyasi modellerden ayıran ve hatta üstün kıldığı iddia edilen idealler aşağıda sıralanmıştır. Farklı tasnifler bir araya getirilerek demokrasinin çerçevesi çizilmeye çalışılmıştır.

Demokratik idealler içinde şu olguların kabul edildiği görülmektedir:

- 1) Siyasal hak ve özgürlüklerin varlığı
- 2) Hukuk devleti ve hukukun üstünlüğünün işlerliği
- 3) Kuvvetler ayrılığının varlığı
- 4) Kamu yönetiminde ve siyasal süreçte şeffaflık
- 5) Sivil toplum kuruluşlarının etkinliği
- 6) Toplumda hoşgörü, diyalog ve uzlaşma değerlerinin mevcut olması
- 7) Din ve vicdan hürriyetinin güvencede olması
- 8) İktidarın güç ve yetkilerinin sınırlandırılması (Yeni Türkiye Dergisi, 1999, C:2, 602)

Demokrasinin prensiplerinin farklı ve birbirine yakın, pek çok başlıkta kesişen tasnifleri mevcuttur. Demokrasinin temel unsurları ile ilgili yapılmış bir başka tasnifte ise şu unsurlar yer almaktadır: 1-Farklı düşüncelerin serbestçe ifade edilmesi ve düşüncelerin örgütlenmesine imkan tanınması; 2-Azınlık haklarının korunması; 3-Halkın yönetime geniş çaplı katılması; 4-Temel hak ve hürriyetlerin güvence altına alınması (Sos. Bil. Ans., 1990, C:1, ,316-317).

Musa Taşdelen'in, Henry B. Mayo'dan naklettiği Demokratik sistemi diğer siyasal sistemlerden ayıran prensipler ise şunlardır: 1-Siyasi temsilciler üzerinde halk denetiminin var olması; 2-Siyasi eşitlik. Yetişkin tüm insanlar için seçme-seçilme konusunda eşitliğin sağlanması; 3-Siyasi hürriyetlerin sağlanması; 4-Çoğunluğun iktidarının sağlanması (Taşdelen, 1997, 102).

Demokrasinin bu özelliklerini biraz daha derine inerek ele alan Alain Touraine ise; "demokrasinin varolma koşulu siyasal eşitlik, tüm yurttaşlara aynı hakların verilmesi değildir yalnızca; demokrasi toplumsal eşitsizlikleri ahlaksal haklar adına dengelemek üzere bir araçtır aynı zamanda. Öyle ki demokratik devlet en savunmasız yurttaşlarına yasanın belirleyeceği sınırlar çerçevesinde, devletin kendisinin de içinde bulunduğu, eşitsizlik içeren bir düzene karşı gelme hakkını tanımalıdır. Böylece devlet kendi erkini kendi kısıtlamış olur, ama daha önemlisi, bunu siyasal

düzenin toplumsal eşitsizlikleri dengelemek gibi bir işlevi olduğunu kabul ettiği için yapar” demektedir(Touraine, 2000, 38).

Batı toplumlarındaki mezhep çeşitliliği Batı siyasi düşüncesine çoğulculuk anlayışını getirmiştir. Özellikle Protestanlık, Tanrı'nın her insanla ayrı ayrı konuştuğunu, kutsal metinleri anlamının tek ve genel geçer yolunun olmadığını iddia ederek dini metinleri anlamada, yorumlamada çoğulculuğa yer vermiştir. Oysa Katolik ve Ortodoks Mezhepleri Kutsal Kitabın tek ve genel geçer bir anlamı olduğunu, buna ise kilisenin kaynaklık ettiğini iddia etmekteydiler. Mezheplerin farklı yaklaşımları büyük çatışmalara yol açmıştır. Ancak sonunda farklı inançların bir arada yaşaması zarureti bir süre sonra siyasi alana taşınmış ve böylelikle Demokrasilerdeki çoğulculuk ilkesi yer bulabilmiştir. Musa Taşdelen'in Henry B. Mayo'dan naklettiği ve yukarıda idealleri sıralarken zikredilen şu dört ilke, bir demokratik sistemin varolup olmadığı ile doğrudan ilgilidir. Bunlar olmaksızın demokratik sistemin varlığından bahsedilemez:

1. İlke: Siyasi temsilciler üzerinde halk denetiminin varlığı ilkesidir. Bundan şu anlaşılmaktadır ki: belirli zaman aralıklarıyla halk eski temsilcilerini ya tekrar seçer veya yeni temsilciler ile eskileri değiştirir. Baskı grupları, tenkitçiler, kanaat önderleri vb. unsurları halk denetiminde önemli unsurlardır.

2. İlke: Siyasi eşitlik ilkesi ikinci ilkeyi oluşturur. Toplumun farklı sınıflarından olanlara, farklı ırk veya farklı inanç sahiplerine vs. tüm farklılıklarına bakılmaksızın her erişkin insana seçme seçilme hakkının tanınmış olması, bu alanda siyasi eşitliğin sağlanması demokrasinin olmazsa olmaz ilkelerindedir.

3. İlke: Siyasi hürriyetler ilkesi; bu ilkeye göre her fert veya grup çok farklı siyasi mülahazalara sahip olsa bile bunların kınanmaması, bu alanda özgürlüğün sınırının geniş tutulması ilkesidir. Demokrasi zıt fikirleri dahi içinde barındırabilen müsamahalı bir yönetim metodudur.

4. İlke: Üçüncü ilkede geçtiği üzere farklı düşünce ve inançların barındığı bir siyasi sistem olan Demokrasilerde kimin temsil edeceği konusu çoğunluğun kararı ile çözüm

bulur. Yani çoğunluğun temsil edildiği sistemlerdir demokrasiler. Daha özetle ifade edilirse: demokrasilerde en önemli prensipler, fikir ve inanç hürriyeti ve örgütlenme özgürlüğü prensipleridir. Bu iki prensip olmaksızın demokrasiden bahsedilemez. Sadece demokrasiler birbirlerine zıt düşünce ve inançların örgütlenmesi ve serbestçe ifade edilebilmelerine imkan verir(Taşdelen, 1997, 102).

Taşdelen bu ilkelere iki önemli ilke daha ilave etmektedir. Bunları da çoğunluk ve çoğulculuk ilkelerini olarak belirlemektedir. Bu ilkelere kısaca da olsa değinmek gerekirse; ilk olarak demokrasilerde çoğunluk ilkesi şunları içerir: demokrasiler halkın egemenliğini esas alan sistemlerdir ancak bunun nasıl gerçekleştirilebileceği konusunda farklı yaklaşımlar söz konusudur. Halkın tasarrufuna ancak doğrudan, tam katılımlı demokrasi anlayışıyla varılabilir diyenler olduğu gibi, bu yaklaşımın ütopya olduğunu hatta temsili demokrasinin dahi imkansız olduğunu söyleyen J.J. Rousseau ile halk temsiline ancak çoğunluğun temsili ile mümkün olabileceğini söyleyen çağdaş demokrasi anlayışı ve uygulamaları arasında ciddi yaklaşım farkları vardır. Tüm bunlar toplumsal gerçekliğin temsil edilmesi veya temsiline ne şekilde gerçekleştirilebileceği ile ilgili yaklaşımlardır. Çağdaş demokrasiler çoğunluk yönetimine, seçim sistemine ve temsilcilerin değişimine dayanır. Çoğunluk haline gelememiş olan azınlıkların, hem siyasi temsil hakları hem de ileride çoğunluk oluşturabilme şanslarının önü açık tutulmuştur. Bunlarla birlikte azınlığı oluşturan halk kesimlerinin her türlü hakları teminat altına alınmıştır.

İkinci olarak Demokrasilerde Çoğulculuk İlkesi ise şunları içerir: Fransız Devriminden miras kalan eşitlik düşüncesi demokrasi kuramlarının temel taşlarından biridir. Oligarşik veya Monarşik bir yapının varlığı demokrasinin varlığını zedeler. Zira yasama, yürütme organları halkın elinde olmadıkça ve yargı erki bağımsız olmadığı sürece halkın iktidarından söz edilemez. Demokrasiler toplumdaki tüm sınıfların farklılıklarına rağmen eşitliklerinin ve hürriyetlerinin sağlanması gerektiği argümanlarına dayanırlar. Demokrasilerde bütün kesimlerin eşit şartlarda siyasi rekabeti söz konusudur. Sonuç olarak Taşdelene göre, bir politik sistemin çoğulcu olup olmadığı şu dört unsurun varlığı ile bilinebilir: Anayasa, Siyasi partiler, Baskı grupları, Rejimin işleyiş tarzı.

Ayrıca, serbest seçimler varsa oradaki rejim çoğulcu bir işleyişe sahiptir denilebilir (Taşdelen, 1997,109).

2.3. Demokrasi Tarihi

Antropologlar demokratik yönetim tarzının tarih öncesine dayandığını, ilkel topluluklarda demokratik bir yaşam tarzı olduğundan bahsetmektedirler. İlk insan topluluklarında yönetime bütün bireylerin katıldığı, tam katılımcı demokrasinin olduğunu söylemektedirler. Ancak Batı uygarlığının asıl beslendiği ve kendine temel olarak aldığı demokrasi tecrübesi Mısır medeniyetinin çokça etkilediği Yunan Demokrasi tecrübesidir. Batı uygarlığının Mısır medeniyetini görmemezlikten gelmesinin temel sebebi, 19. Yüzyılda Batı dünyasında ki ırkçılığın bir sonucu olarak Mısır nefretinin doğması ve bununla birlikte Yunan medeniyetinin Mısır ile ilişkisi red edilmesidir. Özellikle Avrupa merkezci teoriler Asya ve Afrikalı toplumları tarihsel gelişme yatağının dışına itmiştir. Böylece Avrupa toplumu Yunan medeniyetinden başlayarak insanlığın biricik gelişme yatağı olarak kabul edilmektedir. Sonuç olarak ta geri üçüncü dünya halklarının bu tıkanıklığını açacak olan Batı emperyalizmi ve sömürgeciliği haklı kılınmaktadır(Bernal, 1998, 14).

Yunan Demokrasisi, temsili demokrasi modeline değil, tam katılımcı demokrasi modeline sahiptir. Karar alımlarına katılan nüfusun hayli az olması temsili demokrasiye ihtiyaç bırakmıyordu. Yunan şehirlerinde nüfus 300.000'i aşsa da karar alma sürecine katılabilenler 30.000 ile 10.000 arasında ki hür, ergen, mukim, erkek nüfus idi. Toplam nüfus ile siyasi kararlar almada etkin olan nüfus arasındaki uçurumun sebebi hayli kalabalık olan köle sınıfının varlığıdır. Toplumun büyük ekseriyetini oluşturan kölelerin, rüşte ermemiş çocukların, kadınların ve yerli olmayanların siyasi kararlar alma hakları yoktu. Yasama, yürütme ve yargı organlarının başına gelecek olanlar da ya seçimle veya kura ile getirilirdi.

Bütün şehirlerin yönetimlerinin birleştirilerek Temsili Demokrasiye geçilmek istendiyse de bunda muvaffak olunamamıştır. Kaba güç ile Atina diğer şehirleri yönetmek zorunda

kalmıştır. Atina'nın düşüşü ile de Yunanistan'da Demokrasi eski gücünü kaybetmiştir. Uzun süren gerileme devrinden sonra Roma'nın kesin hakimiyetiyle Atina Demokrasisi tarihten silinmiştir.

Yunanlı siyasi düşünürler için Demokrasi hep olumsuzluklar içeren bir yönetim tarzı olmuştur. Başta Platon ve Aristoteles gibi düşünürleri siyasi kararlar alma hakkından yoksun olan oysa toplumun çoğunluğunu oluşturan kölelerin varlığı hiçbir zaman rahatsız etmemiştir.

Roma Demokrasisi düzey olarak hiçbir zaman Atina Demokrasisi düzeyine ulaşamamıştır. Esasen gücün merkezde olduğu Roma'da iktidar hep güçlülerin elinde olmuştur. Cumhuriyetten demokrasiye geçen Roma'da, nüfusun artmasıyla yeni bir takım kurumlar ortaya çıkmıştır. Bu durum yeni sınıfların doğmasına yol açmış ve dolayısıyla Aristokrasinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Demokrasiden imparatorluğa geçişte ise halkın orta sınıftan olan bazı kimseler, iktidarı ele geçirmeye çalıştılsa da Aristokratik ve totaliter bir rejimin ortaya çıkmasını engelleyemediler. Augustus döneminde halk meclislerine ve diğer demokratik kurumlara ağırlık verilmeye çalışılmış ancak Augustus'un iktidarını zora başvurarak gerçekleştirmesi bir süre sonra demokratik kurumların içlerinin boşalmasına ve görünüşte varlıklarını devam ettirmelerine sebep oldu.

Orta çağda ise derebeylerinin küçük şehir devletleri, eski Yunan sitelerini andırmaktaydı. Siyasi alanda halktan, temsilden vs.den bahsedilmekte ve böylesi şehirlerin idare şekillerine "Şehir Demokrasisi" denilmekte ise de hakikat böyle değildi. Yöneticiler meclisinde ki halk daha ziyade zenginlerden oluşmaktaydı. Orta sınıftan bazı kimseler yönetime nadiren seçilmekte ancak yönetim karakteri hep aristokrasi olmaktaydı. Yani kimi yetenekli, zeki, orta sınıftan insanlar sıçramalar yapıp yönetime gelebilmekteydi. Ancak bu durum burjuva sınıfını oluşturan zenginlerin yönetimde ki büyük tekeli ortadan kaldırarak siyasal alan için de sosyal tabakalar arasında bir hareketliliğe yol açmamış, iktidara gelerek idare etme hakkını toplumun diğer tabakaları için de yaygınlaştıramamıştır.

Roma'daki merkezi hükümet modeli yerine, daha sonra ortaya çıkan feodal yönetimler alacakları siyasi kararları yönetilenlere danışırlardı. Bunun için de şehir meclisleri oluşturuldu. Şehir meclislerinde zenginler, dini önderler bulunur ve gerekli düzenlemeleri yaparlardı. İmtiyazlı bazı büyük şehirlerin gelişmesiyle bu şehirlerin temsilcileri daha küçük şehirlerin meclislerinde bulunarak bazı tavsiye ve isteklerde bulunurlardı. Bu durum, Temsili Demokrasiye yol açacak bir gelişmeydi(M. Larousse, 1992, C:5, 153).

Çağdaş Demokrasiler:

Yunan Demokrasi tecrübesiyle çağdaş demokrasi tecrübeleri arasında 2000 yıllık bir zaman söz konusudur. Yunan şehir devletlerinden sonra gelen Roma, önceleri cumhuriyet sonra da bir imparatorluğa dönüştü. Roma imparatorluğundan sonra ise feodal krallıklar, onlardan sonra ise 16.-17. Yüzyılda mutlak krallıklar tarih sahnesine çıkmıştır. Ancak bu siyasal seyir Avrupa'nın her yerinde aynı şekilde ve aynı zaman da meydana gelmemiştir. Örneğin pek çok Avrupa devletlerinde Mutlakiyetçi krallıklar yetkilerini burjuva sınıfına kaptırmış ve sembolik hale gelmiş iken, diğer pek çok Avrupa ülkesi için ise Amerikan ve Fransız devrimlerine kadar çağdaş Demokrasiden söz etmek mümkün olmamıştır. Orta çağ dönemi gerçek Demokrasileri ortaya çıkarmadıysa da yeni çağı hazırlayan kurum ve gelişmeleri barındırmıştır.

Günümüz demokrasilerinin hepsi (bazı küçük İsviçre kantonları hariç) Yunan Demokrasisinin tersine temsili ve liberal Demokrasilerdir. Siyaset kurumunun temel organı meclis veya parlamentodur ve yine bireylerin temel hakları anayasa ile güvence altına alınmıştır. Kölelik sınıfı ortadan kaldırılmış anayasalarda eşitlik ilkesi yer almıştır. Aslında günümüzde ki anayasa, parlamenter sistem, bireysel haklar vb. siyasi unsurlar kaynağını orta çağın ağır seyreden gelişimine bağlıdır.

Anayasa anlayışı kadim Yunan'da yönetimin bir ifadesi iken sonra ki zamanlarda kutsal töreler şeklinde anlaşılmaya başlamıştır. Bunun sebebi doğal yasa anlayışı ve Hristiyan ilahiyatının kutsal yasa anlayışıdır. Krallar ilahi yasalara, aklın tabii yasalarına ve

geleneksel yasalara bağlı olmak zorunda kalmışlardır. Günümüzdeki anayasanın üstünlüğü düşünceci buralardan gelmektedir (M. Larousse, 1992, C:5, 153).

2.3.1. İngiltere'nin kısa Demokrasi Tarihi

İngiltere'nin Demokrasi tecrübesi diğer Avrupa ülkelerine göre geç ama hayli etkin olmuştur. Mutlakıyetçi Krallığın parlamento ile yetkilerinin sınırlandırılması sonrasında Krallık eski gücünü yitirmiş oluyordu. Parlamento maliye ve yasama görevlerini de kendi üzerine almıştır. Daha sonra yürütme yetkisinin Kraldan parlamentoya devredilmesiyle de parlamento gerçek bir güç halini alırken, Kral sembolik olarak varlığını sürdürmektedir.

Babadan oğula geçme özelliğini taşıyan Lordlar kamarasının aksine burjuva sınıfının etkin olduğu Avam kamarası demokratikleşme ve eşit haklar hususlarında pek çok girişimde bulunmuştur. İngiliz demokrasi tarihinde önemli bir başka gelişme ise kuvvetler ayrılığı fikridir. Bu fikir daha sonraları Amerikan demokrasi düşünceci derinden etkilemiştir(M. Larousse,1992, C:5, 154).

2.3.2. A.B.D.'nin kısa Demokrasi Tarihi

Birer sömürge olan Amerika'da ki eyaletler mütevazı isteklerden bağımsızlığa doğru giden bir çizgi izlemişlerdir. İngiliz sömürgeciliğinden kurtulan Amerikan eyaletlerinin her biri farklı bir yasa ile varlığını sürdürmüştür. Her eyaletin ayrı meclisleri söz konusu olsa da değişmeyen tek şey zencilerin ve kadınların seçme ve seçilme haklarının olmamasıydı. Bu eyaletler daha sonra A.B.D. kongresi çatısının altında birleşmişlerdir (M.Larousse, 1992, C:5, 154). Kadınlara Amerika da 1920 yılında seçme ve seçilme hakkı verilmiştir(Giddens,2000, 373). Amerikan demokrasi tarihi ile ilgili Amerika'da demokrasi tecrübesi bölümünde daha geniş bir şekilde yer verilecektir.

2.3.3. Fransa'nın Kısa Demokrasi Tarihi

Fransız ihtilali, çağdaş demokratik anlayışın en önemli dönüm noktalarından belki de ilki sayılabilecek bir gelişmedir. Bu ihtilal aşlında anayasada ki, aristokratların üstünlüğünü sağlayan maddelerin gayri insaniliğine bir tepki idi, ancak bu karşı duruş bir alternatif sistemi barındırmıyordu. Bu yüzden Fransa'da 1789-1804 yılları (15 yıl) içerisinde pek çok siyasal sistem denendi.

Fransız devrimi eski sistemden gelen gelenekleri yıktığı gibi eşitlik, özgürlük, kardeşlik vb. temaları öne çıkarmış, insan hakları beyannamesi ile de Avrupa'yı derinden etkilemiş ve çağdaş demokrasinin hazırlayıcı etkeni olmuştur.

Fransız devrimi sonrasında Fransa'da, İngilizlerin ikili meclislerinin (Lordlar ve Avam kamaraları) aksine üçlü meclis sistemi getirilmiştir. Bunlar: Aristokların meclisi, ruhban sınıfının meclisi ve ilk iki meclisin toplamının iki katına nüfusa sahip halk meclisidir. Ancak Fransa'da ve çağdaş siyasi düşünce de bu gelişmelerden en köklü olanı yasalar karşısında eşitlik düşüncesi olmuştur(M. Larousse,1992, C:5, 155).

2.3.4. Diğer Avrupa Ülkelerinde Kısa Demokrasi Tarihi

Fransız devriminden kaynaklanan eşitlik, özgürlük, kardeşlik vb. değerler ile tanışan Avrupalılar siyasal model olarak kralın yetkilerini Lordlar ve Avam kamarasına eşit şekilde dağıtan İngiliz siyasi modelini benimsemişlerdir. Avrupa'da yalnız İsviçre, Amerika'nın siyasi yapısına benzeyen merkeze bağlı federal bir devlet kurmakla farklı bir model geliştirmiştir. İsviçre modeli çok beğenilmekle birlikte yaygınlık kazanmamıştır.

Avrupa'da krallığın geleneksel ağırlığı 1. Dünya savaşına dek sürmüştür. Bundan sonra İngiliz modelinde olduğu gibi Monarşi ve demokrasi sentezi benimsenmiş ve böylesi bir demokrasiye geçilmiştir. Demokratikleşme alanında Avrupa'da ki hemen hemen tüm ülkeler, İngiliz'lerin geçirdiği evreleri geçirmiştir. Avrupa ülkeleri demokratik

gelişmeler de birbirlerinden farklı zamanlarda ilerleme sağlamışlardır. 1920'ye gelindiğinde çoğu Avrupa ülkesi bu yöndeki evrimini tamamlamıştı. Kadınlara seçme-seçilme hakkı ve parlamenter sistem, farklı zamanlarda da olsa hemen hemen tüm Avrupa'da yaygınlık kazanmıştı.

Amerika ve İngiltere'de ki iki partili model pek çok ülkede tasvip edilirken bazı Avrupa ülkelerinde ihtiyaçlara cevap veremediği ileri sürülmüştür. Özellikle 2. Dünya savaşı sonrasında bazı ülkelerde çok partili siyasi model uygulanmaktadır. Çağdaş demokrasilerde koalisyonların rakip partilerden oluşmasının zorluğu veya koalisyonların uzun ömürlü olamaması ve bunlarla birlikte gelen hükümet bunalımları vb. sorunlar insanları aşırı uçlara itebilmektedir (M.Larousse, 1992, C:5, 157).

2.4. Demokrasi Türleri

Demokrasi türleri ile ilgili literatür tarandığında demokrasi türlerinin yer aldığı listenin hayli uzun olduğu görülür. Bu türlerden bazısını kısaca da olsa açıklamak gerekmektedir:

2.4.1. Doğrudan Demokrasi

Yunan sitelerinde uygulanan Doğrudan Demokrasinin bir diğer örneğini bulmak çok zordur. Günümüzde İsviçre Kantonlarının bazılarında yaşayan insanlar tek dereceli ve doğrudan katılım ile siyasi kararların alınmasına katılabiliyorlar. Bunun dışında günümüzde başka bir örnek yok gibidir. Yunan Demokrasi tecrübesinde bile site yönetimiyle ilgili kararları alabilmek için her zaman tam çoğunluk sağlamak mümkün olmadığından Agora denilen meydanda toplanan insanların sayısının en az 6000 kişi olması koşulu getirilmiştir. Bu sayının altında ki bir topluluk sitenin tümü için gerekli olan karar alma hakkına sahip sayılmamıştır. Tüm vatandaşların katıldığı tek turlu Doğrudan Demokrasi modeli nüfusun çoğalmasıyla imkansız hale gelmiştir(Sos. Bil. Ans., 1990, C:1, 317).

2.4.2. Dolaylı Demokrasi

Tek veya çift dereceli seçimlerle bir veya iki meclisli siyasi sistemlerde seçimlere giderek siyasi temsilcilerin belirlenmesi modelidir. Bu demokrasi türü nüfusun artması, pek çok idari merkezin tek bir merkeze bağlanması sonucunda zorunluluktan doğmuştur. Kendi içinde avantaj ve dezavantajlar barındırmaktadır. Bu model günümüzde en yaygın kullanılan demokrasi modelidir. İki veya daha çok sayıda ki partinin, tek isimle veya listelerle seçime girerek seçmenlerden kendileri için oy istemeleri ve böylelikle siyasi otoritenin belirlenmesi usulüdür (Sos.Bil.Ans.1990, C:1, 317).

2.4.3. Liberal Demokrasi

Bu Demokrasi türünün temel özelliği çoğulculuktur. Daha ziyade Kuzey Avrupa ve A.B.D.' de boy göstermiştir. Farklılıklarına rağmen toplumun her kesiminin seçimlere katılmasını amaçlanmaktadır ve yasal olarak azınlık hakları koruma altına alınmıştır. Yinede çoğunluğun iktidarı ve iktidarın her an el değiştirebilmesi söz konusudur (Sos. Bil. Ans., 1990, C:1, 317). Liberal Demokrasinin diğer demokrasilerden farklı olarak bireylere büyük serbesti tanırken, devlet kurumunu küçültüp zayıf düşürdüğü görülmektedir. Siyasi alan ile iktisadi alanın aynı temel değerlere sahip olduğu gözlenmektedir.

Liberal Demokrasi burjuva ve aristokrasi arasında ki kavgadan doğan bir modeldir. İlahi kaynaklı iktidar yerine halk iktidarını savunmuş bu yüzden köylü ve dindar kesimin Liberalizme soğuk kalmasına neden olmuştur. Köylüler ve dindarlar aristokrat cepheyi savunurken, işçi ve aydınlar liberal cepheyi desteklemişlerdir. (Taşdelen, 1997, 133)

2.4.4. Ünanimist Demokrasi

Marxist ideoloji temeline dayalı tek parti modelinin hakim olduğu demokrasi türüdür. Birbirinden farklı rekabet halindeki partilerin varlığı söz konusu değildir. Seçimler tek bir partinin yönetenlerinin kimler olacağına dair yapılmaktadır. Bu yaklaşıma göre parti tüm ulusun partisidir. Bu model 2. Dünya savaşı sonrasında Sovyetler Birliğinde, Irak, Suriye, Libya, Yemen vb. halk cumhuriyetlerinde görülmüştür. (Sos. Bil. Ans., 1990, C:1, 317)

2.4.5. Sosyal Demokrasi

İdeolojik temellere sahip olmamakla birlikte liberalizm ile sosyalizmin sentezi olan bir modeldir. Sosyal Demokrasi, liberalizmin işvereni koruyan ve devletin otoritesini zayıflatan yaklaşımının tersine, işçiyi koruyan, adaletli bir gelir dağılımını, işçilerin sosyal haklarının sağlanmasını ve adaletli bir vergi sistemini talep eden bir modeldir. Devletin işçi hakları konusunda müdahil olmasını sağlayan ve bu hakların sağlanmasını devletten isteyen bir modeldir. Sosyal Demokrasi, İngiliz İşçi Partisi, Alman Sosyal Demokrat Parti, Avrupa'da ki çeşitli sosyalist partiler ve İskandinav ülkelerinde ki sosyal demokrat partilerin programlarına dayanan, sosyal adaleti temel alan bir yaklaşıma sahiptir. Ekonomik sıkıntı çekmeyen burjuva sınıfı ile geniş halk kesimlerinin ve özellikle kalabalık işçi kesiminin arasındaki uçurumu kapatmaya çalışan partilerdir. Liberal Demokrasi modelinin sıkıntıya düştüğü durumlarda siyasi ve sosyal uzlaşma sağlama gibi bir işleve sahiptir (Taşdelen, 1997, 137-139).

Yukarıda kısaca açıklanmaya çalışılan Demokrasi türlerinin yanında uzun bir liste oluşturan başka Demokrasi türleri de mevcuttur:

- a. Tekno Demokrasi
- b. Atina Demokrasisi
- c. Klasik Demokrasi
- d. Yarı doğrudan Demokrasi
- e. Genel Oy Demokrasisi

- f. Sınırlı Oy Demokrasisi
- g. Ekonomik Demokrasi
- h. Siyasal Demokrasi
- i. Çoğulcu Demokrasi
- j. Çoğunlukçu Demokrasi
- k. Oy Birliği Demokrasisi
- l. Halkçı Demokrasi
- m. Halksız Demokrasi
- n. Özgürlükçü Demokrasi
- o. Parlamenter Demokrasi
- p. Katılımcı Demokrasi
- q. Plebisitçi Demokrasi
- r. Karporatist Demokrasi
- s. Kolalisyonel Demokrasi
- t. Tele Demokrasi
- u. Anayasal Demokrasi
- v. Seçkinci Demokrasi
- w. Eleştirel Demokrasi
- x. Bütünlükçü Demokrasi vs.(Yeni Türkiye Dergisi, 1999, C:2, 601).

Bu listeyi kuşkusuz daha da uzatmak mümkündür ancak bu kadarı bile demokrasi alanında ne denli farklı yaklaşımların olduğu konusunda farklı ufuklar açmaktadır. Bu alanda ki çeşitlilik aslında demokrasi alanında tek, genel geçer bir demokrasi türünün olmadığını göstermektedir. Farklı zaman ve zeminlerde ihtiyaca binaen demokrasi ile bir başka yönetsel unsur bir araya gelerek sentez oluşturabilmektedir. Demokrasinin Ali Bulaç'ın belirttiği gibi çok sayıda tanımının olmasının en önemli sebebi bu olsa gerektir(Bulaç, 1993, 19).

2.5. Demokrasinin Unsurları

Demokrasinin varlığı somut olarak siyasi partilerin varlığına, baskı gruplarına, serbest seçimlerin imkanına dayanır. Bu üç unsur, demokrasinin varlığının habercisi ve göstergeleridirler. Sırasıyla demokrasinin unsurları şunlardır:

2.5.1. Siyasi Partiler

Bu gruplar anayasal çerçeve içerisinde kurulmuşlardır ve bu örgütler belli bir program ve yaygın bir teşkilat ağına sahiptirler. Asıl amaçları ya tek başlarına veya koalisyonlar yolu ile iktidara gelerek siyasal mekanizmaya sahip olmaktır. Siyasi partilerin mutlaka iktidar olmaları gerekmemektedir. Siyaset alanında var olmaya devam etmeleri ve siyasi iktidarı sürekli denetleyip, etkilemeleri yerine getirdikleri işlevlerdendir. Siyasi partiler ilk olarak İngiltere ve Fransa'da varlık göstermişlerdir. (Taşdelen, 1997, 112)

Siyasi partilerin çeşitliliği aynı zamanda siyasal rejimlerin yapısını da ele verir. Tek partili siyasal rejimler daha kapalı, temsil yeteneği daha az olan rejimler iken, çok partili rejimler daha serbest ve daha demokratik bir görünüm arz eder.

Tek Partili Rejimler: Bu rejimler 20. yüzyıla özgü rejimlerdir. Bu tür partilere girmek çok zordur ve ancak sıkı bir seçmeden sonra üye olmak söz konusu olabilir. Partinin amacı hükümetle halk arasında köprü olmaktır. Halk sadece partinin yöneticilerinin kimler olacağı konusunda seçim yapabilir. Bu yüzden bu seçimler çok yapaydır.

İki Partili Sistemler: Daha ziyade A.B.D.'de ve Avrupa'nın gelişmiş bazı ülkelerinde görülür. İktidara gelen parti tek partidir. Zira mecliste çoğunluktadır ve aynı zamanda yürütmenin de sahibidir. Muhalefette kalan parti ise sadece değerli eleştirilerle yardımcı olur. Sonraki seçimlerde halk ya muhalefeti seçer ve böylelikle muhalefet daha önceki vaatlerini gerçekleştirir veya iktidar partisi yeniden seçilir (Duverger, 1996, 42). Bu sarkaç benzeri düzen halkın ama özellikle gençliğin apolitize olmasına, siyasete soğumasına, sebep olmaktadır. Toplumun çoğunluğunun (%60 civarında), seçimlere

ilgisiz kalmasına yol açmaktadır. Bu durum demokratik sistemin bir diğer paradoksunu oluşturmaktadır(Giddens, 2000, 87).

Çok Partili Sistemler: Toplumun tüm kesimlerinin temsil edilmesini hedefleyen ve daha serbest, daha renkli bir seçim ortamının sağlanmasını amaçlayan bir sistemdir. Bu sistemin kendi içerisinde taşıdığı bazı mahzurlar yok değildir. Toplumun başlangıçtaki siyasi katılım coşkusu, yerini bir zaman sonra, yeteri kadar oy alamayan partilerin oluşturduğu koalisyonların, kısa ömürlü iktidarlarının yol açtığı hayal kırıklıkları alır. (Duverger, 1996, 42)

Siyasi partilerin sınıflandırılması işi farklı siyaset bilimcilerce, farklı şekillerde yapılmaktadır. Mesela türlerine göre partiler şöyle tasnif edilmişlerdir.

Siyaset Aracısı Partiler: İdeolojik olmaktan çok esnek bir söylem ile tüm toplumu kucaklamayı hedef alan partilerdir. Parti programlarını ve faaliyetlerini topluma çekici göstermeye dikkat ederler.

İdeolojik Partiler: Bu tür partiler için en önemli olan şey kendi dünya görüşlerini halka kabul ettirmektir. Bunun için de benimsedikleri ilkelerden sapmamayı esas alırlar. Kendi ilkelerini benimseyen bir çoğunluk elde ederek yani halkın çoğunluğunu kendi ilkeleri konusunda ikna ederek iktidara gelme amacı taşırlar.

Menfaat Grubu Olan Partiler: Bazı grupların menfaatleri için iktidara talip olmaları ve bunu başarmaları durumunda çıkarları doğrultusunda imkanların verdiği güçle daha kısa sürede hedeflerine varmayı amaçlamalarıdır. Dini veya etnik esaslar etrafında kurulan gruplar, iktidar imkanlarını kullanarak daha rahat çalışma ve amaçlarına varmayı hedefleyebilirler.

Kişî Partileri: Bir liderin şöhretine ve nüfuzuna dayanan partilerdir. Bu tür partiler bir kişi etrafında kitleleşmenin oluşmasıyla siyasi arenaya çıkarlar. Ancak lider konumunda ki kişi eğer kendinden sonra bir başka kişiyi veya kadroyu yetiştirebilmişse partinin

ömrünün uzaması söz konusu olur. Aksi halde parti liderin yokluğuyla siyaset sahnesinden çekilir.

Kalıntı Partiler: Bazı Avrupa ülkelerinde görülebilen partilerdir. Bunlar monarşi taraftarı olan, krallık yönetiminin en ideale yakın yönetim olduğunu savunan partilerdir.

Siyasi partilerle ilgili yapılan sınıflandırmalardan bir başkasında ise menfaatlerin temel rol oynadığını görmekteyiz: **Pragmatik, Pazarlıkçı Partiler:** Daha ziyade A.B.D. ve İngiltere’de görülen ideolojik kaygılar taşımayan daha çokta somut problemleri çözmeye hedefleyen partilerdir.

İdeolojik Partiler: Faşist, komünist ve diğer ideolojik dünya görüşlerini hakim kılmaya, iktidara taşımaya çalışan partilerdir.

Geleneksel Partiler: Bu tür partiler kendi çıkarlarından ziyade temsil ettikleri kesimlerin menfaatlerini öne çıkaran etnik ve dini azınlık partileridir. (Taşdelen, 1997, 118)

2.5.2. Baskı Grupları

Alain Touraine’in “Demokrasi nedir?” isimli eserinde yer verdiği M. Ostrgarski, baskı gruplarının niçin varolması gerektiğine şöyle değinmektedir: “ Bir demokraside kitlelerin siyasal işlevi o demokrasiyi yönetmek değildir, kitleler büyük olasılıkla hiçbir zaman bunu yapmak için gerekli gücü bulamayacaklardır... Hep küçük bir azınlık yönetecektir. Mutlakiyetçilik’te olduğu gibi demokraside de böyle olacaktır. Her erkin doğal özelliği kendi özeğinde toplanmasıdır, toplumsal düzenin yerçekimi yasası gibidir bu. Ancak yönetici azınlık hep sıkıştırılmalıdır. Demokraside kitlelerin işlevi de yönetmek değil yönetimlere gözdağı vermektir” (Touraine, 2000, 141).

Touraine’in naklettiği gibi yönetici olamayan kesimlerin yapacağı tek şey kalıyor siyasal temsilciler üzerinde etki uyandırarak yönlendirmek. Böylesi bir işlevi genelde cemaat niteliği taşıyan sendikalar, dernekler, lobiler, dinsel veya etnik grupların

üstlendiği görülmüştür. Taşdelen'in de belirttiği gibi baskı gruplarının başarı şansı nüfuzuyla orantılıdır. Baskı gruplarının yaptırım güçleriyle, üyelerinin sosyal konumları, statüleri arasında ciddi bir bağ mevcuttur. Baskı grupları ya ciddi bir ekonomik güce veya kalabalık ve etkin bir insan kitlesine sahip olmalıdırlar. Ancak böylelikle iktidar üzerinde etkin bir rol oynayabilirler (Taşdelen, 1997, 123).

Baskı usulleri beşe ayrılmıştır:

1. İnandırmaya Çalışmak: Yetkili makamlara, siyasi mercilere taleplerini sunmak, bunu savunmak ve ikna etmek
2. Tehditleri Kullanmak: Eğer siyasi otorite, baskı gruplarının taleplerini çok ciddiye almaz ise yaptırımlar yoluna gideceklerini duyurarak ikna etmek.
3. Paranın Etkisini Kullanmak: Baskı grupları mali yolları dile getirerek bu konuda isteklerini yaptırmaya çalışırlar. Örneğin Tüsiad vb. kuruluşlar maddi gücü kullanarak iktidarlardan tavizler elde edip güçlerini pekiştirmektedir.
4. Hükümet İcraatlarını Sekteye Uğratmak: Baskı grupları kurumların işleyişine etki ederek kurumların randımanını düşürmek veya gelişmiş Demokratik ülkelerde olduğu gibi vergi vermemekle tehdit etmek yolunu kullanabilirler.
5. Doğrudan Eylemler: Baskı gruplarının sıkça başvurduğu güç denemeleridir. Grev, kepenk indirme, trafiği yavaşlatma vb. usuller ile hükümetlerin, kendi taleplerine dikkatini çekmeye çalışırlar (Taşdelen, 1997, 127).

Baskı grupları çeşitli eleştirilere maruz kalmaktadırlar. Kimileri baskı gruplarının çoğu kez toplum yararından ziyade kendi menfaatlerinin peşinden koştuklarını iddia etmektedirler. Üstelik siyasal partiler gibi topluma hesap verme gibi bir yükümlülükleri bulunmadığından varlıkları demokratik açıdan tartışmalı bulunmaktadır.

Kimileri ise baskı gruplarını demokrasinin önemli unsurlarından saymaktadır. Bunlara göre baskı grupları siyasal sistemde önemli aydınlatıcı ve dengeleyici işlevlere sahiptirler. Siyaset arenasına çıkamayan, temsil imkanı bulamayan kesimlerin, baskı grupları tarafından iktidar üzerinde etki yapma imkanı bulduklarını iddia etmektedirler.

Baskı gruplarını eleştirenlerin aslında daha ziyade “Lobby”denilen oluşumları hedef aldığını belirtmek gerekir. A.B.D.’de “Lobby” ile ilgili kanunlar çıkarılmışsa da bu kanunların yeterliliği konusu kuşkuludur (Kapani, 1997, 209).

2.5.3. Seçim Sistemleri

Demokrasilerde siyasi otoritenin belirlenmesi için yegane yol, seçme salahiyetine haiz olanların seçime katılarak siyasi tercihlerini belirtmeleri yoludur, yani seçimlerdir. Bu konuda özellikle seçmen ile ilgili şartlarda, zaman ve zemine göre değişiklikler söz konusudur. Örneğin Yunan sitelerinde nüfusun büyük oranını teşkil eden köleler, kadınlar ve yerli olmayanların seçime katılmaları söz konusu dahi değildi. Batı toplumlarında kölelik kaldırılıp zencilerin hakları anayasa ile teminat altına alındığı dönemde bile kadınların seçme ve seçilme hakları verilmemişti. Kadınlara seçimlere katılma hakkını Avrupa ülkeleri farklı zamanlarda vermişlerdir(Giddens, 2000, 373).

Çağdaş demokrasilerde artık tüm vatandaşların önündeki engeller kaldırılmış ve genel oy hakkı ilkesi geçerli olmuştur. Yine de pek çok ülke de suçluların ve askerlik görevini yapmakta olanların oy kullanma hakları yoktur.

Seçmenlerin seçimlerde, parti programlarından ziyade ideolojik yaklaşımlarla veya medya ve kanaat önderlerinin etkisiyle oy kullandıkları gözlenmektedir. Toplumun büyük kesimi gündelik çıkarlarına göre oylarının rengini belirlemektedir. Seçmen kitlesinin bu olumsuz yönüne rağmen halkın kendi kendisini yönettiğini veya kendisi için objektif kararlar aldığı söylenemez. Ancak seçmenlerin karar alacak kimseleri seçimlerle belirlediği söylenebilir. Aslında bu durum demokratik sistemin başka bir paradoksudur.

Seçimler değişik usullerde yapılır. Örneğin tek turlu seçimlerde birinci turda seçmenler istedikleri temsilcileri seçerler. İki turlu seçimlerde ise seçimler iki kez yapılarak siyasi temsilciler tespit edilir.

Diğer bir usul ise, tek bir isimle yapılan seçimlerdir. Her parti tek bir isim için seçmenden oy talep ederler. Liste usulünde ise partiler bir çok kimsenin adının yer aldığı listeler ile seçime giderek seçmenden oy isterler. Bazen listenin tümü bazen de uygulanan baraj usulü yüzünden listenin bir kısmı seçilir.

Seçimler ülke genelinde yapılabildiği gibi bir bölge ile yada bir şehir ile de sınırlı kalabilir (Taşdelen, 1997, 130).

3. TEORİK DEMOKRASİ İLKELERİ İLE UYGULAMALARININ KARŞILAŞTIRILMASI

3.1. Eski Yunan'da Siyasi Düşünce Ve Demokrasi

Eski Yunan Sitelerinde gelişen siyasal anlayışların kökenleri eski Mısır'a dayanmaktadır. Hatta Yunan medeniyetinin temelleri Mısır'a uzanmaktadır. Yunan felsefesinin en önemli isimlerinden Thales, Mısır'a gitmiş ve zengin bir felsefi birikimle dönmüştür. Yine Platon Mısır medeniyetini incelemiş ve Mısır sanatını övmüştür. En Aristoteles Akademiya'da sadece Platondan değil, Mısırlı rahipleri giyim kuşamları ile taklit eden ve Mısır'da uzun zaman ikamet etmiş olan, kimi hocalardan da ders almıştır(Bernal, 1998, 177). En önemlisi de Avrupa merkezci teoriler halk yönetimi düşüncesini eski Yunan ile başlatırlar oysa ki Atina sitesine "Cumhuriyet" düşüncesi eski Mısır'dan gelmiştir (Bernal,1998, 174).

Atina Sitesi'nin M.Ö. 1000. Yılından 8. Yüzyıla kadar Krallıkla yönetildi ancak Aristokratların Krallık yönetimini yıkmasıyla Feodal bir yapıya geçildiği biliniyor. Krallık dönemiyle ilgili varolan bilgiler çok azdır. Feodal dönemde Krallık sembolik hale getirilmiş, yürütme Arkhon denilen üç memur tarafından gerçekleştirilmiştir.

Atina'da sınıflar arasında derin uçurumların oluşması beraberinde ciddi huzursuzluklar ve çatışmaları getirmiştir. Yoksul sınıfların Aristokratik düzeni yıkmaya teşebbüsleri çok sert bir karşılık bulmuştur. Aristokratlar Drakon'a çok ağır bir ceza yasası hazırlattılar. Mal merkezli bu yasalar ile aristokratların mülklerinin güvenliği sağlanmaya çalışılmıştır. Hukuk alanındaki bu yaklaşım (yani hukukun mal merkezli oluşu) önce Roma sonra da Modern hukukun temelini oluşturmuştur. Aristokratlar, daha sonra Drakon yasalarının, yani baskı ve şiddet içeren cezaların çıkar yol olmadığını anladılar (Şenel, 1996, 116).

Aristokratların iktidarı, çiftçilerin daha karlı ürünleri yetiştirmeye başlamaları ve bunun sonucunda kalabalık bir orta sınıfın doğmasıyla sarsılmıştır. Bu gelişmelerle birlikte, denizciliğin etkisinin Atina'da artmasıyla ticaret gelişmiş ve denizciler ile orta sınıfın el

ele vermesinin sonucunda siyasal haklar mücadelesi hızlanmıştır. Aristokratlar bu gelişmeler karşısında uzlaşma yolunu seçmiş ve Solon yasaları ile ödünler vermişlerdir.

Solon yasa koyucu seçilip atanınca sınıfsal gerginliklere sebep olan faktörleri bir bir ortadan kaldırmıştır. Borçlarını ödeyemeyenlerin kendilerini, çocuk ve kadınlarını ipotek etmelerinin sonucunda köleleştirilmesini ortadan kaldırmıştır. Toprak sahiplerine sınırlamalar getirmiştir. Bunların yanı sıra yaptığı yeniklerle sınıf düzenini ve siyasal kurumları değiştirmiştir.

Solon, Atina vatandaşlarını zenginliklerine göre dörde ayırdı. Bu sınıfsal ayırımın esasını gelirler teşkil ediyordu. Bu kategorilendirme işleminde özellikle dördüncü grupta yer alan vatandaşlar, toplumun en fakirlerinden oluşuyorlardı. Bunlar vergi vermeyecek ve askere alınmayacaktı ancak siyasal kararlar alma haklarından mahrum kalacaklardı.

Atina vatandaşlarından, fakir sınıfının yanı sıra Atina'nın yerlisi olmayanlara, kölelere ve kadınlara da siyasal haklar tanınmamıştı. Solon reformları hiçbir sınıfı yani ne orta sınıfını ne de aristokrat sınıfı memnun etmediğinden aristokratların darbe girişimine yol açmıştır. Aristokratların ekonomiyi canlandıran yönetimleri topluma huzur yerine ard arda gelen darbelere sebep olmuştur.

Bir aristokrat olan Kleisthenes idareyi yeni bir darbeye ele alıp yeni bazı düzenlemelerde bulunmuştur. Kleisthenes bu yeni düzende aristokratların etkisini kırarak halkın etkisini güçlendirerek aristokratları karşısına almıştır. Kleisthenes dönemi Atina'nın klasik dönemini oluşturmuştur.

Klasik dönemde 500'ler meclisi, başkumandanın halkın seçimiyle işbaşına gelmesi ve çanak-çömlek mahkemesi gibi kurumlar ortaya çıkmıştır. Kleisthenes Atina'da demokrasiyi işler hale getirmiştir. Bunun içinde halktan bazılarının sivrilerek Tiranlığa tevessül etmemesi için belli aralıklarla halk oyuna başvurulurdu. Halktan en az 6000 kişi, tiran olma hevesi taşıdığına inandıkları kimselerin isimlerini çömlek parçalarına yazıp çanaklara atmış böylelikle çanak-çömlek mahkemesi ile pek çok kişi Atina dışına

sürülmüştür. Demokrasinin ve kurumlarının yozlaşması döneminde ise çanak-çömlek mahkemesi siyasi alanda çekişenlerin rakiplerini sürgüne göndermelerine yaramıştır.

Atina'da demokrasinin altın çağı Perikles döneminde yaşanmıştır. Perikles döneminde halkın meclisteki ve mahkemedeki etkisini arttırmak için hamleler yapılmıştır. Mahkeme üyesi olan ve görevlerini geçim sebebiyle aksatanlara ödenek verilmeye başlanmıştır.

Pers-Atina savaşı 30 yıl sürmüş savaşın ilk yılında Yunan Demokrasisinin en önemli ismi olan Perikles ölmüştür. Perikles'ten sonra ise Atina Demokrasisinin başına artık aristokratlar değil, tüccarlar ve sanayiciler geçmiştir.

Atina Demokrasisi M.Ö. 8. Yüzyıldan M.Ö. 86. yılına kadar sürmüştür. İskender'in Asya seferi bittikten ve İskender öldükten sonra site devletlerinde hızla toplumsal karmaşalar artmıştır. M.Ö. 86 yılında Romalılar Atina'yı fethederek Atina kent devletine ve dolayısıyla Atina Demokrasisine son vermişlerdir. (Şenel, 1996, 121)

Yunan Site Devletlerindeki sınıfsal yapı, beraberinde sınıflar arası çekişmeleri ve kaosu getirmiştir. Bu durum Demokratik bir kültüre ihtiyacın artmasına sebep olmuştur. Feodal Aristokrasi döneminden sonra özellikle Sofistlerin Demokrasi talepleri, Atina'da Demokratik düşüncenin gelişmesine yol açmışlardır. Hatta Sofistler "Tanrı herkese özgürlük vermiştir, doğa kimseyi köle yapmamıştır" diyerek köle sınıfının varlığına itiraz etmiş ve o dönem için hayli radikal söylemler ve tavırlar geliştirmişlerdir. Sofistlerden Protagoras, Tanrı'nın Hermes'i devlet bilgisini tüm insanlara bildirmesi için görevlendirdiğini ve dolayısıyla politikanın tüm insanları ilgilendirdiğini söylemiş ve dolayısıyla Demokratik bir politika görüşünü dile getirmiştir.

Yunan felsefesinin en önemli ismi olan Sokrates kendi zamanının demokratik yönetimini bir yana demokrasi düşüncesini yanlış buluyordu. Demokratik sistemde yer alan ve vatandaşların ve yöneticilerin halkın çıkarından ziyade kendi menfaatlerinin peşinden koştuklarını zaten demokratik sistemi işleten kimselerin yani halkın siyaset hakkında yeterli bilgi ve tecrübelerinin olmadığını söyleyerek demokrasi sistemini

eleştiriyordu. Sokrates asıl önemli olan şeyin “erdem” olduğunu söylemiş, normal vatandaşların gerek kurra ve gerekse seçimle yönetim kademelerinde görev almaları hiçbir zaman uygun görmemiştir. Sokrates, Atinalıların gemi yapımında, günlük işlerinde ustaları görevlendirdiğini, ustaların kurra ile seçilmediğini bu alanlarda bile en küçük hatanın ciddi sonuçlarının olacağını herkesin bildiğini söylemiştir. Yönetim sanatını bilmeyen tacirler, işçi ve zanaatçıların kurra ile sistemi işletmek için seçilmesini hiçbir zaman doğru bulmamıştır. Sokrates ise idarede bilginlerin, yönetim sanatını bilenlerin olması gerektiğini söylemiştir. (Şenel, 1996, 134)

Aslında Grekli düşünürler ve yazarların büyük ekseriyeti demokrasiyi eleştiriyorlardı. Filozoflardan en radikal demokrasi muhalifi Platon'du. Platon hocası Sokrates ile aynı görüşleri paylaşıyor idiyse de Platonun öğrencisi Aristoteles biraz daha ılımlıydı. Aristophanes ise Atina'da ki demokrasi ile eserlerinde en çok alay eden idi. Isparta'da ki Oligarşik sistemin başarıları ve Atina sisteminin başarısızlıkları bu değerlendirmelerde önemli rol oynamıştır. Atina sisteminde Perikles'ten sonra demokrasi zirveden inmeye başlamıştır. Bu durumun bir diğer önemli sebebi, M.Ö. 399'da Sokrates'in 220 oya karşı 281 oyla ölüme mahkum edilmesidir. Bu olay sonrasında Platon, çoğunluğun yanı sıra birleşebileceğini belirterek demokrasiye olan güvensizliğini dile getirmiştir.

Sokrates ve Platona göre ise halk yönetimi amatörce bir idare idi. Onlara göre pek çok alanda gerekli olan bilgi ve uzmanlık tecrübesi devlet yönetimini üstlenen vatandaşlarda yoktu ve bu aslında yanlış bir yöntem idi. (Arblaster, 1999, 37)

Platon, Sokrates'in en önemli öğrencisi olarak siyaset felsefesi alanında da hocasından izler taşımıştır. Siyaset felsefesi ile ilgili düşünceleri hemen hemen tüm diyaloglarına yayılmıştır. Siyasi düşünceleri daha çok “Devlet”, “Devlet Adamı” ve “Yasalar” diyaloglarında yoğun olarak görülmektedir. Platon “Devlet” adlı eserinde insanların sosyalleşmelerinin, toplum halinde yaşamalarının tek sebebinin insanların kendi kendilerine yeterli olmayıp yaşamlarının devamı için birbirlerine ihtiyaç duymalarıdır demektir. Örneğin marangozun, çiftçinin ve kunduracının ürettiklerinin aslında her

biri için ihtiyaç olduğunu ve ilişkilerin bu ihtiyaçların karşılanmasının neticesinde doğduğunu, kısaca toplumun esasının iş bölümü olduğunu söylemek istemiştir.

Platon'un iş bölümünden hareketle sınıflı bir toplumu idealize ettiğini söyleyebiliriz. Zaten Platon'a göre toplumsal sınıflar insan tabiatının bir sonucudur. İnsanlar değişik işlere eğilimli olarak doğarlar. Bazı insanların kafaları fazla çalışmadığı için bedenleri ile çalıştıklarını; çiftçi, işçi ve zanaatkarların bunlardan oluştuğunu söyler. Bu tür insanların askerlik ve yöneticiliği beceremeyeceğinden üretim işleriyle uğraşmaları gerektiğini iddia eder. Bunlara "besleyiciler sınıfı" demektedir. Doğuştan cesur, güçlü ve çevik olanlar, askerleri; Platon'un verdiği isimle "koruyucular sınıfını" oluştururlar. En son olarak ta koruyucular sınıfı içinden bir grup insanın filozof olarak yetiştirilerek "yönetici kadroları" oluşturması gerektiğini söylemektedir. Özetle Platon'un ideal devleti: 1-Besleyiciler sınıfı 2-Koruyucular sınıfı 3-Yönetici kadro sınıflarından oluşmaktadır.

Platon yönetim biçimlerini en iyisinden en kötüsüne doğru şöyle sıralamıştır: 1- Monarşi, 2- Aristokrasi, 3- Yasalı Demokrasi, 4- Yasasız Demokrasi, 5- Oligarşi, 6- Tiranlık..Yaşlılık döneminde ise tüm bu siyasal sistemlerin iyi yönlerini sentezleyerek "Karma Yönetim"den bahsetmiştir(Şenel, 1996, 155).

Aristo siyasi düşüncelerinde daha çok hocası Platon'u izlemiştir. Siyasal idarelerin sürekli egemenlerin elinde olduğunu söylemiştir. Tüm insanların doğuştan getirdikleri eğilimle siyasetle uğraşmaları ve ilgi duymaları yüzünden insanların gerçekte bir siyasal hayvan (zoon politikon) olduklarını iddia etmiştir. Aristoteles, yönetimleri, gerçek yönetimler ve bozuk yönetimler şeklinde iki başlık altında toplamıştır. Bu tasnifi egemen kişiden veya genelin menfaatlerinden hangisinin önde tutulduğuna bakarak yapmıştır. Aristoteles, yönetimleri ayrıca şu şekilde tasnif etmiştir:

1. Tekin, genel yararı izleyen yönetimi: "Monarşi"
2. Azlığın, genel yararı izleyen yönetimi: "Aristokrasi"
3. Çokluğun, genel yararı izleyen yönetimi: "Politeia" yani Cumhuriyet
4. Çokluğun, sınıfsal çıkarı izleyen yönetimi: "Demokrasi"

5. Azlığın, sınıfsal çıkarı izleyen yönetimi: “Oligarşi”
6. Tekin, kişisel çıkarları izleyen yönetimi: “Tiranlık”

Ayrıca Aristoteles yönetimleri gerçek ve bozuk yönetimler olarak ikiye ayırmaktadır:

Tekin Yönetimi: Monarşi (Gerçek yönetim), Tiranlık (Bozuk yönetim)

Azlığın Yönetimi: Aristokrasi (Gerçek yönetim), Oligarşi (Bozuk yönetim)

Çokluğun Yönetimi: Politeia (Gerçek yönetim), Demokrasi (Bozuk Yönetim)

Görüldüğü gibi Aristo, demokrasiyi bozuk yönetim olarak görmektedir. Oysa ki ideal devlet arayışından çok istikrarlı bir yönetimin koşullarını arayan Aristoteles, daha önce yönetimde çoğunluğun azınlıktan daha fazla iş göreceğini, çoğunluğun yanlışta buluşmasının daha zor olduğunu söylemekteydi. Bu yeni yaklaşımı Politeia dediği “ılımlı demokrasi”ye veya Cumhuriyet’e denk düşmektedir. Zira Aristoteles, demokrasiyi bozuk yönetim olarak kabul etmektedir. Aslında ideal bir devlet ütopyasından ziyade Aristoteles’te Sokrates gibi erdeme vurgu yapmaktadır. Erdemli insanların başta olduğu yönetimlerin en iyi yönetimler olduğunu söylemiştir (Şenel, 1996, 176).

Atina’da Demokrasinin en geliştiği yıllar, M.Ö. 461’den M.Ö. 332’ye kadar ki yıllardır. Bu dönem yönetimde halk çoğunluğunun en fazla etkili olduğu dönemdir. Atina’daki bu halk hükümeti Makedonyalılar tarafından ortadan kaldırılınca yerine, Aristokratların desteklediği, sınırlı oy kullanma hakkının var olduğu bir yönetim biçimi getirildi.

Atina sitesinin nüfusu için değişik rakamlar verilmektedir. Nüfus için 600.000 ile 50.000 arasında rakamlar zikredilmektedir. Bu rakamlar arasında ki farkların sebebi, Atina sitesinin bazı zamanlarda nüfusunun artıp bazı zamanlarda azalmasıdır, yani Atina Sitesi değişken bir nüfusa sahip idi. Bununla birlikte siyasal kararlar alma sürecinde, karar yeter sayısı Agora’da toplanan en az 6000 kişi ile sağlanırdı. Yürütme ve yargıdaki üyeler aydan aya veya yıldan yıla seçilirlerdi. Görevlilerin, üstlendikleri sorumluluklarına ciddiyetle sarılmaları için daha sonraları, az da olsa ücret verilmeye başlandı.

Yönetimde halkın sırayla görev alması (halk meclisi, mahkemelerde halk jürisi, vb.) ciddi tartışmalara yol açmıştır. Bu durum Tragedya yazarlarından Euripides'in "Yalvaran Kadınlar" isimli eserinde çok güzel bir şekilde işlenmiştir. Thebes (Teb sitesi oligarşi ile yönetilen bir siteydi) sitesinden gelen haberci ile Atinalı Kral Theseus (Krallık sembolik idi) arasındaki diyalog şöyle gelişmiştir: "Atina'ya haber getiren Thebesli haberci sorar: Mutlak Kral kim burada? Cevaplayan Theseus'tur: Bu devlet tek bir kişinin isteğine bağımlı değildir, özgür bir kenttir. Burada Kral, bir yıl boyunca iktidarı elinde tutan halktır. Özel bir güç sağlamayız varlığa, eşit yetkiyi emreden yoksul insanın sesidir burada.

Thebesli haberci bu söylenenleri neredeyse anlaşılmaz bulur: Geldiğim şehrin emri altında bulunduğu tek bir insandır, halk yığını değil...Sıradan bir adam, mantıklı düşünme yeteneğinden yoksun, nasıl yönetebilir sağlam bir devleti? Deneyimler heves değil, bilgi kazandırır bizlere. Sizin fakir köylüleriniz olmazsalar bile aptal, nasıl yönlendirebilir aklını sabanlardan politikaya?" (Arblaster, 1999, 37)

Bu diyaloga benzer bir diyalog ise Platon'a aittir. Platon demokrasi'ye olumlu bakan Euripides'in tersine demokrasi'yi eleştirmek istemiştir. Sokrates'i eserinde demokrasi karşıtı olarak konuştururken Sofist Protagoras'ı da demokrasi savunucusu olarak konuşturmuştur. Sokrates, pek çok iş kolunda uzmanlık aranırken, politika alanı söz konusu olduğunda, uzmanlar yerine alelade insanlara siyasi haklar tanınmasını, iktidara normal vatandaşların hakim olmasını yanlış bulur. Zira uzmanlık isteyen işlere normal vatandaşların tercih edilmesinin yanlış olduğunu herkesin bildiğini söyler.

Protagoras ise politika alanının yaygınlık özelliğine sahip olduğunu, yani politikanın herkesi ilgilendirdiğini, herkes için ortak bir ilgi alanı olduğunu dile getirir. Politika için uzmanlık bilgisine ihtiyaç olmadığını çünkü herkesin zorunlu olarak politika alanında pay sahibi olduğunu, politikanın herkesin paylaştığı en yaygın alan olduğunu söyler(Arblaster, 1999, 38).

Bu tartışma aslında demokrasinin konuşulduğu tüm zamanlar boyunca konunun özünü oluşturmuştur. Atina Demokrasi tecrübesi yaşandığı dönemde ve modern dönemde

eleştirilmiştir, ancak her şeye rağmen modern demokrasilerden önemli bir üstünlüğe sahiptir. Bu da devlet ve toplum arasındaki ayrımın nerede ise yok mesabesinde olmasıdır. Antik Yunan Demokrasisinde devlet ve yurttaş bir sayılmış ve yurttaş kitlesi kendi kendisini doğrudan yönetmiştir.

3.2. Demokratik İdealler Açısından Atina Demokrasisi

Demokratik sistemin temel ilkeleri olan demokratik ideallerin neler olduğu daha önce belirtmişti, artık bu ilkeler ışığında Atina Demokrasisinin gerçekte demokratik bir yönetim olup olmadığına bakılabilir:

a-) Siyasal Hak ve Özgürlüklerin Varlığı: Bu ilkeye göre Yunan Demokrasisi siyasal hak ve özgürlükleri toplumun sadece ergin, hür erkeklerine tanıyor diğer sınıf ve cinsiyetteki insanlara bu hakları teşmil etmiyordu. Daha bu birinci ilkede Yunan Demokrasisinin Modern Demokrasilere kıyasla büyük eksiklikler taşıdığı görülmektedir. Bu durumda Atina'da demokrasinin tam anlamıyla var olmadığı söylenebilir. Bu yüzden de Atina Demokrasisinin taşıdığı bazı olumlu yönleriyle Çağdaş Demokrasi için sadece esin kaynağı olabileceği iddia edilebilir.

b-) Hukuk Devleti ve Hukukun İşlerliği: Hukuk alanında Yunan Demokrasisinin geliştirdiği jüri yöntemi ve halk katılımı gerçekten demokrasi için büyük bir kazanımdır. Atina Demokrasisi hukuku işletirken yurttaşların yasalar karşısında eşitliği ilkesini hep korumuştur. Sokrates gibi çok şöhretli bir isim dahi karar çok tartışılrsa da halk jürisi kararıyla 220'e karşı 281 oyla ölüme mahkum edilebilmiştir. Bu açıdan demokrasinin bu ilkesinin geliştirilip korunduğu söylenebilir.

c-) Kuvvetler Ayrılığının Varlığı: Monarşi yönetiminin tersine Atina Demokrasisinde yasama, yürütme ve yargı erkleri tek bir kişinin elinde değil, halkın tümünün katılımıyla gerçekleştiriliyordu. Isparta ve Atina siteleri arasındaki sistem tartışmalarının asıl sebebi bu idi. Isparta sitesi Monarşi ile yönetilirken Atina, demokrasi ile yönetiliyordu. Bu konudaki tartışma Euripides'in "Yalvaran Kadınlar" adlı eserinde çok güzel bir şekilde

işlenmiştir. Atina dışından gelen haberci tüm siyasal kuvvetleri elinde tutan bir kişiyi kastederek “Kral nerede?” diye sorar. Atina’da sembolik bir Kral olan ancak siyasal kuvvetlerin hiçbirine tek başına malik olmayan Kral Theseus, Atina’da habercinin kastettiği anlamda bir tek Kralın olmadığını halkın bütününün Kral olduğunu söylediği diyalog, Atina Demokrasisinde kuvvetler ayrılığı hakkında apaçık bilgiler vermektedir. Atina’da Modern Demokrasilerin dahi ulaşamadığı bir halk katılımı ve belirleyiciliği söz konusu idi.

d-) Kamu Yönetiminde ve Siyasal Süreçte Şeffaflık: Modern çağda demokratik olduğu söylenen hükümetlerin en büyük problemlerinden biri de şeffaflık ilkesinin hayata geçirilmesi problemidir. Hükümetler başa geldiklerinde çok sıkça kendi çıkarlarının peşinden koşarak pek çok konuyu kamuoyundan saklarlar, bazen de güvenlik fobileri, sendromları üreterek devlet sırları kavramının arkasına sığınıp bazı siyasal faaliyetlerini halktan gizlerler. Oysa ki demokratik düzenin en önemli ilkelerinden biri de şeffaflık ilkesidir.

Atina Demokrasisi Temsili Demokrasi olmadığından parti denilen gruplar da mevcut değildi. Yapılan oylamalar doğrudan halk tarafından yapılıyordu. Bu siyasal süreç en şeffaf uygulamaları beraberinde getiriyordu. Hatta halkın arasından sivrilerek demokratik sistemi tehdit edebilme ihtimali olanlar dahi “Çanak-Çömlek Mahkemesi” ile Atina dışına sürülüyordu.

e-) Sivil Toplum Kuruluşlarının Etkinliği: Atina Demokrasisi doğrudan katılımlı veya tam katılımlı bir Demokrasi olduğu için, Temsili Demokrasilerde temsil edilme imkanı bulamayan ancak kendi çıkarları için iktidar üzerinde etki yapmak isteyen kesimlerin oluşturduğu sivil toplum kuruluşlarına ihtiyaç duyulmamıştır. Temsil hakkı tanınmayan köleler, kadınlar ve yerli olmayan Atinalıların siyasete etkilerinin, sivil toplum kuruluşları gibi olmazsa da daha dolaylı yollardan olabileceği düşünülebilir.

f-) Toplumda Hoşgörü, diyalog ve Uzlaşma Değerlerinin Varolması: Avrupa’da ki mezhep çatışmaları ve daha sonra gelişen sınıflar arası çatışmalar, Batı Demokrasileri için hoşgörü ve uzlaşmayı en önemli ilkelerden biri haline getirmiştir. İlk bakışta Atina

Demokrasisinde, Aristokratların ve orta sınıfın iktidar mücadeleleri, sık sık darbelerin olması, Arkhon yasalarının baskı ve şiddet içermesi, ardından gelen Solon'un hazırladığı daha uzlaşmacı yasa ve yaptırımların dahi uygulanmaması, Sokrates'in ölümünden sonra en önemli düşünürlerin demokratik sisteme radikal eleştirilerde bulunmaları vb. gelişmeler, Atina Demokrasisinde hoşgörü ve uzlaşma kültürünün olmadığını düşündürtebilir, ancak tüm bu sayılan gelişmelerin M.Ö. 8.y.y. ile M.Ö. 86 yılı (700 yılı aşkın bir zamanda) arasında olduğu düşünüldüğünde Atina Demokrasisinin aslında genel olarak hoşgörü ve uzlaşma ilkesini muhafaza ettiği söylenebilir.

Atina Demokrasisini eleştirenlerin özellikle kölelik sınıfının varlığını göstererek bu ilkenin var olmadığını iddia etmeleri mümkündür, ancak bir Demokrasi karşıtı olan Platon dahi "En büyük eşitsizlik, hür olan ile köle olanın eşit sayılmasıdır" diyebilmiştir. Kölelik, sadece Sofistlerce karşı çıkılan, Atina da ki hakim kültürün barındırdığı, o dönem için yaygın olan bir olgu idi.

g-) Din ve Vicdan Hürriyetinin Olması: Çok Tanrılı bir din anlayışına sahip olan Atinalılar Demokratik sistemi eleştirenlere gösterilen hoşgörünün aksine özellikle konu din tartışmalarına geldiğinde şiddetli bir tahammülsüzlük göstermişlerdir. Sokrates'in zehirlenerek öldürülmesinin arkasında ki gerçek, Sokrates'in çevresine gençleri toplayarak Atina Tanrıları ve Din anlayışını eleştirerek daha ziyade tek Tanrılı inanca insanları davet etmesiydi. En azından iddia bu yöneydi. Bunun üzerine Atina halkı Sokrates'i mahkemeye çıkarıp yargılamış ve 220 lehteki oy'a karşı 281 oyla ölüme mahkum etmiştir. Oy sayısının birbirine yakın olması uzun yıllar boyunca tartışılmıştır.

Bu olay bile Atina Demokrasisinde farklı bir din anlayışına tahammülün olmadığını dolayısıyla da din ve vicdan hürriyetinin güvencede olması ilkesinin de var olmadığını göstermektedir. Bu yönüyle de Atina Demokrasisinin eksik ve antidemokratik özellikleri barındıran bir demokrasi olduğu söylenebilir.

h-) İktidarın Güç ve Yetkilerinin Sınırlandırılması: Atina Demokrasisinde halktan kopuk ve ayrı bir iktidar söz konusu olmadığından bu ilkenin daha çok Temsili

Demokrasinin hayat bulduğu Çağdaş Demokrasiler için geçerli olduğunu ifade etmek gerekir. Çağdaş Demokrasilerde ki şekliyle olmazsa bile Atina Demokratik sisteminde görevli olan yönetim ve yargı mensuplarının görev süreleri ve yetkileri yasalarca sınırlandırılmıştır.

i-) Farklı Düşüncelerin Serbestçe İfade Edilmesi ve Düşüncelerin Örgütlenmesine İmkan Tanınması: Sofistlerin ve diğer pek çok filozofun demokrasi karşıtı düşünceleri herkesçe biliniyordu. Yine de bu aykırı düşüncelerin serbestçe ifade edilmesi ve Demokrasi karşıtlarının felsefe okulları açarak düşüncelerini yaymaya çalışmaları, Atina Demokratik sistemi tarafından engellenmemekteydi. Bu ilkenin, Çağdaş Demokrasi anlayışıyla bazı farkları söz konusu olsa da Atina Demokrasisinde var olduğunu ve dolayısıyla Atina Demokrasisinin bu yönüyle de demokratik olduğu söylenebilir.

j-) Azınlık Haklarının Korunması: Bu ilke, Temsili Demokrasilerde temsil imkan bulamayan kesimlerin azınlığı oluşturmalarıyla mağdur olmamalarını, bu kesimlerinde haklarının korunmasını amaçlayan bir ilkedir. Günümüz anlamıyla olmazsa da Atina Devletinde yerli olmayıp Atina'da yaşayanlar (Metikoslar) ve köleler azınlık olarak kabul edilir ise bu kesimlerin hakları hiçbir zaman hür Atina vatandaşlarının haklarına eşit olmamıştır denilebilir. Demokrasinin bu ilkesini Atina'da ki sınıfsal yapıya bakarak Atina Demokrasisine uyarlamaya çalışmak yanlış olur. Çünkü, benzer öğeler bulunsa bile, hakikatte iki farklı durum söz konusudur. Yine de nihai noktada azınlıkta kalanların haklarının korunmadığını veya tüm toplumsal katmanlar için geçerli olacak eşit hakların sağlanmadığını ve dolayısıyla Atina Demokrasisinin bu yönüyle antidemokratik unsurlar barındırdığı söylenebilir.

k-) Halkın Yönetime Geniş Çapta Katılması: Çağdaş Demokrasilere kıyas edildiğinde Atina Demokrasisinin, bu ilkeyi hayata geçirme başarısı tartışılmaz. Atina Demokrasisi, halkın tümünün (veya en az 6000 kişinin) siyasal kararlar alma sürecine doğrudan katıldığı tarih boyunca nadir görülebilen bir demokrasi pratiğine sahiptir. Ancak, bu gerçeklerle birlikte bugün için kabul edilemeyecek antidemokratik özelliklere de sahipti. Siyasal sürece katılabilenlerin Atina yerlisi, ergin, hür ve erkekler olması

gerekmekteydi ve bu özelliklere sahip olmayan kesimler siyasal sistemin dışına itiliyordu. Bu ise Atina Demokrasisinde halkın yönetime geniş çapta katılımını engelleyen antidemokratik bir durumdur.

l-) Temel Hak ve Hürriyetlerin Güvence Altına Alınması: Modern Demokrasilerde devlet- vatandaş düalizmi beraberinde, devlete karşı toplumun ve bireyin hak ve hürriyetlerini, yasalar aracılığıyla güvence altına alma ihtiyacını getirmiştir. Atina Demokrasinin de ise yalnız Atinalı hür erkeklerin yasama,yürütme ve yargı konularında her türlü temel hak ve hürriyetleri güvence altına alınmıştı. Aristokratların halktan farklı, üstün bir konuma geçmek istemeleri önlenmiş bazı darbe dönemleri hariç, Atina site devletinin geliştirdiği demokrasi yaklaşık 700seneyi aşkın bir zaman boyunca yaşatılmıştır. Siyasal alanda hak ve hürriyet sahibi olmayan sınıfların varlığı Atina Demokrasisini kusurlu bir demokrasi yapmıştır. Bu açıdan Atina Demokrasisi, kendi kurgusu içinde demokratik sayılsa da Çağdaş Demokrasi açısından bazı sınıfların demokratik haklardan yoksun olması sebebiyle antidemokratik bir sistemdir.

m-) Siyasi Temsilciler Üzerinde Halk Denetiminin Var Olması: Modern Demokratik sistemler için geçerli olan siyasi temsilciler ve halk ayırımı Atina Demokrasisinde söz konusu değildi çünkü, tam katımlı bir demokrasi tipi mevcut idi. Bununla birlikte halk, Tiranlık özentisi içinde olduğuna inandıklarını mahkemelerde mahkum edip sürgün cezası vererek adeta bir halk denetimini gerçekleştirmiştir.

n-) Siyasi Eşitlik: Demokrasi ilkelerinin en önemlilerinden biri olan siyasi eşitlik ilkesi alanında Atina Demokrasi tecrübesi iyi bir örnek teşkil etmemektedir. Toplumunu sınıflara ayırıp bazısına yasama, yürütme ve yargı alanlarında siyasi haklar tanıırken bazısını da bu haklardan mahrum eden Atina Demokrasi tecrübesi bu yönüyle antidemokratik unsurlar barınmaktadır. Atina Demokrasi tipinin en çok eleştirilen yönü, tüm toplumsal kesimler arasında siyasi eşitlik sağlamaması yönüdür. Kadınlara, kölelere ve Atinalı olmayanlara siyasal kararlar alma sürecinde diğer kesimlere verilen haklar sağlanmayıp toplumsal katmanlar arasında siyasi eşitsizlikler meydana getirilmiştir. Bu durum karşısında bir kez daha ifade edilmelidir ki Atina Demokrasisi siyasi eşitlik ilkesi açısından antidemokratiktir.

o-) Siyasi Hürriyetlerin Sağlanması: Atina Demokrasisi, çağımızda ki demokrasi tecrübelerinin tersine siyasetle ilgili olmayı toplumun sadece bir kesimine hasrediyordu. Siyaset alanından uzak tuttuğu kesimlere siyasi hürriyetler sağlamanın tersine bu kesimlerin siyasi haklarını kısıtlamıştır. Bununla birlikte Atina Demokrasisinde başkomutan dahi halk tarafından tayin edilmekteydi. Kadim Atina'dan bakınca Modern Demokrasinin antidemokratik unsurlar taşıdığı sonucuna varılabilir. Görülüyor ki Atina ve Modern Amerikan Demokrasilerinin birbirlerinden üstün yönleri bulunmaktadır.

ö-) Çoğunluğun İktidarının Sağlanması: Atina Demokrasisinde siyasal alana dahil olanların arasında çoğunluğun veya en az 6000 Atina yurttaşının kararlarının geçerli olduğu bilinmektedir. Siyasette dışlananların, ise Modern Demokrasilerde ki anlamıyla azınlığı temsil etmediklerini zira Modern Demokrasilerde, azınlıkta kalanların dahi siyasetle ilgilenmelerinin ve siyasete katılmalarının engellenmediğini ifade etmek gerekir.

p-) Çoğulculuk İlkesi: Atina Demokrasisinin toplumun tüm kesimlerini siyasi hayata katması söz konusu değildi; toplumun çoğunluğunu oluşturan kesimlerin siyasal alanda karar alma sürecine katılmadığından, günümüz demokrasilerinde var olan çoğulculuk ilkesinin uygulanmadığı görülmektedir. Sonuçta Atina Demokrasisinin kendi kurgusu içinde tutarlı olduğunu ancak Çağdaş Demokratik kriterler açısından değerlendirildiğinde ise demokratik olmadığını ve Atina Demokrasisini kendi şartları içinde değerlendirmek gerekmektedir.

3.3. Amerika Birleşik Devletleri Siyasi Tarihi

Yeni dünya olarak kabul edilen Amerika'da insanlık tarihi, keşfedildiği tarihten binlerce yıllık bir geçmişe sahiptir. 1492'de keşfedildiği ileri sürülen topraklara M.Ö. yaklaşık 10 bin yıl önce henüz Paleolitik yada Mesolitik kültür evresini yaşayan, Asya kökenli olan ve Bering Boğazı kanalıyla Amerika'ya geldikleri düşünülen insanlar yaşamaktaydı (Ertürk/Tüfekçioğlu, 1994, 76).

1492Yılında Christophe Colomb tarafından keşfedilen ülkeye daha sonraları İspanyollar, Fransızlar, Hollandalılar, Portekizliler, İsveçliler ve İngilizler gerek yeni zenginliklere sahip olmak için, gerekse dini misyonlarla Orta Amerika'dan başlayarak göç ederek yerleşmişlerdir. Özellikle suçlular, maceraperestler, Püriten Hristiyanlar ilk göç edenlerdir. Tarihsiz bir göçmen ülkesi olan Kuzey Amerika'ya sömürgecilik yeni ve farklı bir şekil ile girmiştir. Baskı ve zulümden kaçan Kalvinci Protestan dindarlar 1620'de Massachussetts'e gelirken asıl görevlerinin yeni bir dünya kurmak olduğunu düşünüyorlardı. İki asır sonra Amerika'yı kuracak olan bu kimseler bu yeni memlekete yerleşirken birde efsaneler uydurdular; bu yeni dünyaya göçlerini kutsal kitapta geçen "çıkış" olayına benzetiyorlardı. Kutsal kitapta Mısır'dan Filistin'e geçen İsrailoğullarına Tanrı'nın Filistin topraklarını vadettiğini ve bu yeni topraklarda yaşayan Amelika ve Filistin halklarını imha ederek bu topraklardan çıkarmalarının Tanrı tarafından emredildiğini okuyorlardı. Amerika'yı da Tanrının kendileri için vadedilmiş topraklar olduğuna inanıyorlardı. Bu topraklarda yaşayan Kızılderili yerliler, Filistin de yaşayan Amelika ve Filistinli yerlilerin yerine konulunca artık soygun ve katliam dini bir çerçeveye oturuyordu. Bu yerliler bu topraklardan sürülüp çıkarılmalydılar. Zira bu topraklar Tanrının vaat ettiği topraklar idi.

Protestan mezhebi öğretilerine göre, zengin, Hristiyan bir kul, Tanrı katında en çok sevilen kuldur. O halde hem zafer kazanma hem de ganimetlere konarak zenginleşmek ilahi lütfün bir işaretiydi. 19. Y.y.' da Herman Melvil şöyle diyordu. "Biz Amerikalılar özel bir halkız, seçkin bir halkız. Zamanımızın İsrailoğullarıyız; hürriyetlerin kutsal sandığını bizler taşıyoruz"(Garaudy, 2002, 17).

Amerikan göçmenlerinin önemli bir kısmı Avrupa'da ki Kilise ve Monarşik idarelerden çok baskı ve zulüm gören sıkı dindarlardı. Bunlar için Amerika'ya göç etmek, her şeye yeniden başlamaktı.

O dönem Amerikan şuurunun altında derin bir dindarlık vardır ve bu durum aslında günümüz Amerikası için de söz konusudur. Amerikan dindarlığıyla ilgili olarak ünlü Filistinli düşünür Edward Said şunları söylemektedir: "Bugün Amerika'da ki liberal şahinlerin görmek istemedikleri şey, Hristiyan sağın Amerika'da ki belirleyici

varlığıdır. Bu görüş sahiplerinin bir çok fikri, eski ahit kaynaklarından gelmekte ve İsrail'inkilerle büyük bir benzerlik taşımaktadır. Neo-muhafazakar Amerikan seçmenlerle, Hristiyan Ekstremistler arasında ki çok özel ilişki, tüm Yahudileri Mesih'in ikinci kere yeryüzüne gelişine zemin hazırlamak için kutsal topraklara yerleştirme amacıyla Siyonizm'e desteğe götürmüştür. Amerika aslında dünyanın en dinci ülkesidir. Tanrıya yönelik atıflar, siyasetten günlük yaşama kadar her yere sirayet etmiştir. George Bush'un iktidarı, sayıları 60-70 milyonu bulan Fundamentalist Hristiyanlara dayanmaktadır. Evet Amerika, Mc Donald's, Hollywood, Coca-Cola, CNN ve Blue Jeans'ın ülkesidir ve küreselleşme sayesinde bunlar dünyanın her yanında artık mevcuttur. Ama, bizlerin tüm bunların hangi kaynaklardan geldiği ve hangi kültürel ve sosyal süreçler içinde yoğrularak çıktığını artık öğrenmemiz gerekiyor.”(Gerçek Hayat, Sayı: 130, 2003, 25).

A.B.D. 'de ki Kızılderili katliamlarında da, iç ve dış siyasetteki gelişmelerde de dinin en önemli etken olduğu söylenebilir. Din ve para, A.B.D. için hayati öneme sahip bu iki unsur, Amerikan dolarının üzerinde buluşur; “Biz Allah'a güveniyoruz.”

Amerika Birleşik Devletleri kurulmadan önce göçmenlerde ki güçlü dindarlık, A.B.D.'nin bütün tarihi boyunca devam etmiştir. Her A.B.D. Başkanının konuşmalarında ki en ciddi vurgular dini vurgulardır. Örneğin A.B.D.'nin kurucusu Georges Washington Başkan olarak yaptığı ilk konuşmasında Amerikan siyasetinin günümüze kadar gelecek olan ana prensibini çok mükemmel bir şekilde açıklamıştı: “İnsanların işlerine yön veren o görünmez ele hiçbir halk, A.B.D. halkından daha fazla şükretmek ve ibadet etmekle yükümlü değildir. Milli bağımsızlık yolunda A.B.D.'ye atılan her adım, İlahi müdahalenin damgasını taşıyor görünmektedir.”

Yine Georges Washington'dan sonra Başkan olan John Adams, selefine benzer dini açıklamalarda bulunuyordu: “Amerika, insanın kendi kimlik ve kişiliğine kavuşacağı mekan olması için yüce Allah tarafından yaratılmıştır.”

Üçüncü A.B.D. Başkanı olan Jefferson'da kendi halkının Allah'ın "seçilmiş halkı" olduğunu ilan etmiştir. Başkan Nixon'da iki asır öncesi gibi şunları söyleyecektir: "Allah, Amerika ile birlikte. Allah, Amerika'nın Dünyayı yönetmesini istiyor."

1912'de Meksika'yı istila eden Amerikalıların Başkanı Taft bu duruma şöyle izah getirmekteydi: " Meksika hükümeti, İsrail'de bir Tanrı bulunduğunu ve ona itaat etmenin bir vazife olduğunu anlayınca kadar, halkımızı ve Onun Meksika'da ki mülklerini korumaya mecburum"(Garaudy, 2002, 18).

Amerikan Başkanları, G. Washington'dan George W. Bush'a kadar kendilerini ilahi inayetin silahlı kolu olarak görmüşlerdir. Amerika'da Demokrasi isimli ünlü eserin sahibi olan Alexis Tocqueville, bu eserinde gözlemlerini şöyle aktarıyor; " Bütün Amerikalıların kendi dinlerine inanıp inanmadıklarını bilmiyorum, fakat onların Cumhuriyet kurumlarının ayakta kalması için dinin zorunlu olduğuna inandıklarına eminim. Bazıları Hristiyan dogmalarına inandıkları için, diğerleri ise onlara inanmaz görünmekten korktukları için bunları dile getiriyorlar. A.B.D.'de egemen olan dini olandır, o yüzden de ikiyüzlülüğün ortak olması gerekir." Yine Tocqueville'in naklettiğine göre: "Connecticut'un kanun yapıcıları 1640-1650 yılları arasında kutsal kitaplardan çıkarılmış şu ceza yasasını yürürlüğe koyuyorlardı: "Her kim ki Rab'dan başka bir İlahı tapacak olursa idam edilecektir." Belki de Kızılderili katliamının en temel gerekçesi bu olmalıdır. Amerikan siyasetinin ilk efsanesi işte bu "bizler seçilmiş halkız" efsanesidir. Bu efsane, üstün ırklar ve aşağı ırklar arasında bir hiyerarşi kurarak, bütün milliyetçi ve sömürgeci zulümleri mazur göstermeye yarar. Bu efsaneden hareketle diğer milletlere hükmetme hakkının sadece kendilerinde olduğunu savunurlar. Ayrıca Allah tarafından görevlendirildiklerini (sizler İsa'nın askerlerisiniz diyordu Vietnam'da ki askerlere A.B.D.'li Kardinal) iddia ederek kendilerini insan iradesi ile ortaya konulmuş olan her türlü milletlerarası kanunun (B.M. kararlarının) üzerinde görürler. İsrail onlarca B.M. kararını çiğnemiş, A.B.D. ise Birleşmiş Milletlerin kararlarına gerek duymadan Yugoslavya ve Irak vb. ülkelere savaş açmıştır(Garaudy, 2002, 21).

Garaudy Amerikan dünya düzeninin tüm insanlığı Amerikanlaştırmaya çalıştığını iddia etmektedir. Garaudy, bahsettiği Amerikanlaştırmanın unsurlarını şöyle sıralamaktadır:

- Üzerinde Allah'ın Cennetini gerçekleştirmek için Dünya'ya hükmetmenin "apaçık alın yazısını" kendinde taşıyan "seçilmiş halk" olma kanaati.
- Bu ilahi seçimin işaretinin başarı ve zafer olduğuna kesin inanç. Bunun tezahürü ise zenginliktir. Bu sistemin başlangıcında yer alan Hamilton'un anlayışına göre de o zenginliğe ulaşmak için "kazananlar" tarafından hangi vasıtaların kullanıldığı önemli değildir.
- Sosyal bir durumun ırk veya irsiyetten kaynaklanan başlangıçtaki eşitsizlikleri, en güçlülere en zayıfları ezme imkanı vermek için "serbest mübadele" yi oyunun en etkili kuralı haline getirir.
- Bundan da Schlesinger'in ifadesiyle, ticarete başarının "ahlaki bir davranış" olduğu ve "kazananların" özellikle en fazla kazananların bu sistemde takdis edilmeseler bile taltif edilmeleri gerektiği neticesi çıkar.

Daha 1840'da A.B.D.'nin ilk ve en basiretli gözlemcisi Tocqueville, "Amerika'da Demokrasi" kitabında doğmakta olan devlette o zaman ki bu işleyişi şöyle tahlil ediyordu: "Para aşkının insanların kalbinde böylesine büyük bir yer tuttuğu başka bir halk tanımıyorum." Devamında da "maceracılar ve spekülör kalabalığından oluşan bir halk" diyordu A.B.D. Halkı için. Zaten göçmen ülkesi olan A.B.D.'ye kökenleri ne olursa olsun insanların büyük bir çoğunluğu iş bulmak ve para kazanmak için gelmişlerdi. İrlandalı, İtalyan, Meksikalı veya Çinli olan bu insanları bir araya getiren tek bağ, kendilerini işe alan bir firmada çalışanları birbirine bağlayan bağ neyse o idi. Hiçbir yerli kültür (asıl yerli halk dışlandığı için) böyle köklerinden kopmuş bir yığına müşterek bir manevi hedef veremezdi.

Garaudy'e göre Amerika, "Allah tarafından seçilmiş olma" ve "apaçık alinyazısı" efsaneleri gibi kurucu efsanelerle maskelenmiş olsa bile, ta başından itibaren A.B.D. sırf ekonomik ve teknolojik rasyonaliteye göre düzenlenmiş bir örgütlenmedir(Garaudy, 2002, 26)

Din ve paranın bu kadar yan yana olduğu bir başka tecrübeye belki Almanya benzetilebilir. Almanya'nın sanayi devrimi ile kısa zamanda Fransa'yı geçmiş olmasının sosyolojik nedenlerini anlatan M. Weber'in, "Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhunu" adlı eserinde açıkladığına göre, Almanya'da, Protestanlık kapitalizmin ruhunu teşkil ediyordu. Protestan inancına göre en zengin Hristiyan Tanrının lütfuyla ödüllendirdiği en sevgili insandır. Weber'in bu bilgileri A.B.D.'ye ilk göç edenlerin sıkı dindar Protestanların olduğunu ve özellikle de Chicago bölgesine önemli bir Alman nüfusun göç ettiğini hatırlatmaktadır. Tüm bu faktörler A.B.D.'nin doğuşu ve gelişiminde ki en etkin faktörlerdir. Garaudy'nin zikrettiği unsurlar, aslında Amerikan tinini veya şuurunu oluşturan unsurlardır.

1607-1733 yılları arasında 13 İngiliz Sömürge Devleti daha sonra kurulacak olan A.B.D.'nin temelini oluşturmuşlardır. İngiliz sömürgesi altındaki Amerikan bölgelerinde siyasi idare ya tamamen İngiliz Kralının tayin ettiği valilerin elindeydi veya bazı bölgelerde Temsilciler Meclisi ile birlikte İngiliz Kralına bağlı valilerin elindeydi. A.B.D.'nin kuzeyi, büyük şehirleri, kısa zaman içinde dört beş kat artan bir nüfusu, koyu dindarları, her çeşit düşünceye açık hür bir ortamı, burjuva ve kapitalist bir piyasa anlayışını barındırırken, A.B.D.'nin güney kesimi ise nüfus olarak daha seyrek ve az, Avrupa'dakine benzer zengin ve kültürlü toprak sahibi soyluları ve yüz binlerce köleyi barındırıyordu(M. Larousse, 1992, C:1, 434).

A.B.D.'ye göç ve yerleşim olayını biraz da resmederek anlatan H. G. Wells şunları söylemektedir: " Burada bir sinema makinası kullanmamız mümkün olsaydı 1600 yılından itibaren Kuzey Amerika haritalarının yıldan yıla aldığı şeklin beyaz perdede takip edilmesi enteresan olurdu. Yüz kişinin oturduğu yerleri bir nokta ile ve yüz bin kişilik şehirleri bir yıldız işareti ile gösterecek olan bu haritalarda ilkin iki yüzyıl müddetle noktalı sahalar yavaş yavaş kıyı bölgeleri ve ulaşım elverişli nehirler boyunca çoğalırlar ve daha yavaş olarak da İndiana ve Kentucky devletlerine yayılırlar. 1810 yılında buharlı geminin icadı sayesinde bir değişme meydana gelir. Nehir bölgeleri hızla dolmaya başlar, noktalar çoğalıp yayılır ve çok geçmeden büyük nehirlerin kenarlarındaki bazı yerlerden doğan bir hareketle Kansas'a ve Nebraska'ya ulaşırlar.

Sonra 1830 yılı civarından itibaren sinemamızın perdesinde kara renkli demiryolu hatları görülür ve küçük noktalar artık istila hareketlerini yavaş yavaş değil koşarak yaparlar. Bu hareket o kadar hızlı olur ki, noktaların haritaya bir püskürtme aleti ile serpildiği zannedilir. Ve birdenbire şurada burada 100 bin nüfuslu ilk büyük şehirleri temsil eden yıldız işaretleri belirir. İlk bir iki sonra bir yağın şehir ve her biri gitgide genişleyen demiryolu şebekesi üzerinde birer yıldız halinde!” (Wells, 1972, 303).

1700 ile 1763 yılları arasında nüfus hızlı artış göstermiştir, ancak asıl nüfus artışı H.G.Wells'in belirttiği gibi göçlerin yoğun olduğu 1830'lu yıllardır. İngiliz sömürgeciliği altında yaşayan göçmenlerde Amerikalılık ve bağımsızlık bilinci gelişti. Bu düşüncelerin ortaya çıkmasında, İngiltere Kralını temsil eden valilerin ve İngiliz çıkarları için kurulmuş olan ve gerçekte halkı temsil etmeyen parlamentonun sürekli olarak halkın aleyhine olan kararlar alması, vergilerin yüksek oluşu vb. sebepler önemli bir role sahiptirler. A.B.D. Sekiz sene süren kanlı mücadelelerden sonra, 4 Temmuz 1776 tarihinde A.B.D. bağımsızlık bildirisi ile İngiltere'den bağımsızlığını ilan etmiştir. 13 Temmuz 1887 yılında yayınlanan bir bildiri ile nüfusu 60 bin olan bölgelerin (eyaletlerin), devletler olarak sınırları çizilmiştir. Bağımsızlık bildirisinin ardından halen yürürlükte olan yeni federal anayasa hazırlanıp yürürlüğe girmiştir. 4 Mart 1789 yılında George Washington oy birliğiyle A.B.D.'nin Başkanlığına getirilmiştir. İkinci kez İngilizlerle bağımsızlık savaşı yaşayan John Adams'tan Başkanlığı devralan Thomas Jefferson'un Başkanlık yaptığı A.B.D. hükümeti Fransızlardan parayla hakim oldukları toprakları satın almıştır. 1848 yılında Meksika ile iki yıl süren savaşın sonunda Güney Bölgelerinin sınırları kesin olarak belirlenmiş, Texas Meksika'dan alınarak A.B.D.'ye dahil edilmiştir. A.B.D.'ye hızla yapılan göçler nüfusun özellikle Kuzey Bölgesinde artmasına ve Kuzey- Güney ikiliğinin doğmasına sebep olmuştur. Ziraat üstünlüğü Güneyde iken, Kuzey daha ziyade hayvancılıkta üstünlük sağlamıştı. 1850-1860 yılları arasında “altına hücum”tecrübesini yaşayan, uzak Batı diye tabir edilen Chicago bölgesinin nüfusu 400 bini aşmıştı, ancak bununla birlikte siyasi hayatın dışında bulunmaktaydı. A.B.D.'nin Batı kesimi asıl ağırlığını siyasi seçimlerde Demokrat Partiyi iktidara getirerek gösterdi. Kuzeyliler demokrat Partiye bazı kesintiler (1841-1845) dışında 40 yıllık iktidar imkanı sağladılar. Nüfus Batıdan Doğuya doğru

ilerledikçe Demokratik gelişmelerde Amerika'nın Batısına doğru genişlemiştir. Doğu-Batı ikileminden önce asıl bölünme Kuzey- Güney bölgeleri arasında vukuu buluyordu.

Güney ziraatçı ve köleci iken Kuzey sanayici, hürriyetçi ve dindar idi. Köleliğe taraftar veya karşıt olmanın yanı sıra Missisipi'de ki buharlı gemi ticareti ile ilgili ihtilaflar ve sonunda da bir Kuzeyli olan Abraham Lincoln'un 1860'ta Başkan seçilmesi ile Amerika açıkça ikiye bölünmüş oldu. Ardından Kuzey ve Güney arasında savaş baş gösterdi. Güneyliler Kumandan Lee'nin komutasında iyi silahlanmışlardı. Kuzeyliler ise Amerika'nın bölünmeden önceki gibi birliğini amaçlayan A. Lincoln Başkanlığında silah yönünden zayıf ancak hayli kalabalık bir orduyla savaşa girmişlerdi. Güneyliler 850 bin askere, Kuzeyliler ise 2 milyon asker sayısına sahipti. Bu savaş dört yıl sürmüş, 1865 yılında Güneyin yenilgiyi kabul etmesiyle bitmiştir. Ancak bu savaşta 617 bin insan hayatını kaybetmiştir.

Kuzey- Güney savaşının ilk sonucu 31 Ocak 1865 tarihinde köleliğin kaldırılması olmuştur. Kuzeyin zaferiyle birlikte A.B.D.'nin birliği sağlanmıştır, ancak zaferden beş gün sonra Lincoln bir suikastle öldürülmüştür. 1869'da ise A.B.D. parlamentosu zencilere oy kullanma hakkı vermiştir. Ancak Güneyliler zencilerin oy kullanma hakkını ellerinde almak için Klu-Klux-Klan gibi gizli örgütler kurarak tedhiş hareketlerine başladılar. Texas başta olmak üzere güney eyaletlerinde taşıt, okul ve tiyatrolarda ırk ayırımı açıkça yapılmaya başlandı. Yasalara rağmen bu durum uzun yıllar sürmüş, 1960'lar boyunca A.B.D.'nin en önemli iç meselesi olmuştur. Kuzey-Güney savaşı Amerikan üretim ve sanayisini olumsuz etkilemiş ve enflasyonu yükselterek ekonomiyi felç etmiştir. Sonradan Kuzeyin özellikle sanayide çabuk toparlanarak atağa kalkmış olması ve Cumhuriyetçilerin sağlıklı ekonomi programları neticesinde Amerika bir göçmen cenneti olmaya devam etmiştir. 1870'de nüfus 38 milyon iken 1914'te 95 milyona çıkmıştır. 1869-1872 yılları arasında demiryolu ağına ağırlık verilmiş ve bu zaman içinde 40 bin kilometre demiryolu yapılmıştır. Bu durum madenlerin işletilmesine ve iskanın artmasına sebep olmuştur. 1913'te kadınlara oy hakkının verilmesi (ki bu yasa 1920'de bir ek madde ile uygulanabilmiştir.) Demokratların yenilikçi lideri başkan Wilson döneminde olmuştur.

1917'de A.B.D. ticari faaliyetlerinin tehdit altına girmesi ile 1. Dünya savaşında Almanya'nın karşısında savaşa girdi. A.B.D. Almanların karşıtı olan koalisyona mecburi askerlik sistemi sonucunda bir milyon askerle katıldı (M. Larousse, 1992, C:1, 437).

1. Dünya savaşının sonunda 14 maddelik bildirge ile Wilson, Dünya'ya barış istediğini göstermiş oluyordu. Milletler Cemiyeti teşkil edilerek, bu cemiyete mensup devletler arasında eşitlik prensibini hayata geçiriyordu. A.B.D. ekonomisinde ise sanayi alanında üretim hızı sürekli artmış ve üretilen mallar stok yapılmış olduğundan bu durum, 1929'da büyük bir iktisadi buhranın doğmasına sebep olmuştur. Ancak Demokrat F.D. Roosevelt, 1932'de iktidara gelerek ekonomide hızlı bir iyileştirmeye gitti ve bunda da başarılı oldu. Roosevelt'in ve dinamik ekibinin 1936'da ikinci kez iktidara seçilmesinde en önemli etken ekonomik alandaki başarıları olmuştur.

A.B.D. dünya siyasetinde gittikçe ağırlığını koymuş ve 1937 senesinde silah satmaya başlamıştır. 2. Dünya savaşında, Japonların Pearl Harbor Amerika üssünü bombalamalarıyla, A.B.D. yine Alman karşıtı olan koalisyonda yerini almış ve koalisyonun adeta silah deposu haline gelmiştir. 1940 yılında Roosevelt üçüncü kez Başkan seçilmiştir. A.B.D.'de yüzlerce silah fabrikaları 24 saat çalışarak silah üretmiş, Rusya ve İngiltere'yi silahlandırmış pek çok cephede Almanların ve İtalyanların yenilmesine sebep olmuştur. 2. Dünya savaşı sırasında ki zaferlerden sonra ise Roosevelt 4. kez Başkan seçilmiştir. F.D. Roosevelt, Almanya'nın kayıtsız şartsız teslim olmasına birkaç hafta kala, Hiroşima, Nagasaki bombardımanının ardından Japonya'nın tesliminden birkaç ay önce 12 Nisan 1945'te ölmüştür. Roosevelt'ten sonra Başkan olan Truman, atom bombalarını kullanarak savaşa son vermek, 9 milyon askeri terhis etmek, komünizme karşı Demokrasi prensipleri ile Dünyanın yeniden düzenlenmesini amaçlamak ve 26 Haziran 1945 yılında Birleşmiş Milletler teşkilatını kurmak gibi ağır mükellefiyetler altına girmiştir. A.B.D. Marshall yardımları ile Avrupa ülkelerinin ve diğer müttefiklerinin ekonomik kalkınmalarına yardım etmiştir. A.B.D. 1949 yılında Nato, Atlantik Paktı ile Avrupa'ya asker göndermiş ve Komünist olmayan Dünyanın savunulmasında kendine başı çekme görevi vermiştir. Komünist Dünya'yı saran ve etkisini kıran pek çok ülke ile anlaşmalar imzalayan A.B.D. zayıf ülkelere çok yüksek

rakamlı para ve silah yardımları yapmıştır. 2. Dünya savaşı sonrasında A.B.D.'nin başını çektiği devletler ile Sovyetler Birliği'nin başını çektiği Komünist devletler arasında soğuk savaş vukuu bulmuştur.

A.B.D. ekonomisinin sıkıntılı dönemlerini atlatmasında Kore savaşı bir fırsat olmuştur. Anayasada ki değişiklik üzerine üçüncü kez başkan seçilemeyen Truman, yerini 1952'de Nazi Almanya'sını yenen ünlü General Eisenhower'a bırakmıştır. Amerikan iç siyasetinde 1954-1959'lu yıllar grevlerin ve ırk ayrımcılığının ayyuka çıktığı yıllardır. Bu yıllar aynı zamanda Eisenhower'ın ikinci kez başkan seçilmesi ile milletler arası ilişkilerin yolunda gittiği yıllardır. 1952'de Mc Charthy' cilik denilen antikomünist dalganın Amerika'ya gelen göçmenlere engeller çıkarmasına ve sıkı elemesine daha sonraları son verilmiştir. Stalin'in ölmesi ile A.B.D. – S.S.C.B. arasında ki gerginlik ciddi biçimde azaldı. Bu yumuşama politikalarını eleştiren Demokrat Parti adayı John Fitzgerald Kennedy, 1960 seçimlerinde başkan seçildi. J.F. Kennedy'nin başkan seçilmesinin sebebi, toplumun sağlanan yumuşama politikalarını beğenmemesi değildi; Eisenhower'ın anayasaya göre üçüncü kez başkan seçilememesi ve Kennedy'nin kamu oyuna, rakibi olan Nixon'dan kendini daha iyi takdim etmesi idi. J.F. Kennedy'nin 1963'te Dallas'ta öldürülmesi yıllarca tartışılan bir olay olmuştur. L.B. Johnson 1964'e Başkanlık seçimini büyük bir çoğunlukla kazandı. Johnson döneminde ki en önemli olay Vietnam savaşının başlamasıdır. Ekonomide ki ustalıklı siyasetler memleketin istikrarlı kalkınmasına yaradı. A.B.D. Johnson döneminde silahlanmaya ve NASA'nın teşvikiyle uzay çalışmalarına önemli bir ağırlık verdi. 1967 yılında uzay araştırmaları alanında A.B.D. nihayet Rusya'yı yakalamıştır(M. Larousse, 1992, C:1, 439).

1968 yılında ise Richard Nixon'un seçimleri kazanmasıyla Cumhuriyetçi Parti 1960'tan beri ilk ve 1933'ten beri ikinci kez iktidara gelmiş oldu. Cumhuriyetçiler programlarında sosyal adaleti sağlamayı dış ilişkilerde ise "Dünya polisi" olmamayı ancak komünist bloğun tehditlerine karşı uyanık olmayı ve Nato'nun destekleneceğini belirtmişlerdi. Ayrıca dış yardımların süreceği ve serbest ticareti geliştirmeye önem verileceği de belirtilmişti. 1972 yılında ortaya çıkan Wotergate skandalı sonucunda 1974 yılında Başkan Nixon istifa ederek A.B.D. tarihinde ilk istifa eden başkan olmuştur. Yerine geçen yardımcısı Gerald R. Ford döneminde ki en önemli olay, 1975

yılında Vietnam savaşının bitmesidir. 1976 seçimlerini Demokrat Parti adayı Jimmy Carter kazandı. Carter döneminde takip edilen en önemli dış politika ilkesi, insan haklarının korunması olmuştur. Irkçı politikaları protesto eden A.B.D. Birleşmiş Milletlerde Güney Afrika Cumhuriyetine ambargo uygulanmasını istemiştir. Carter ayrıca S.S.C.B. lideri Brejnev ile stratejik silahların sınırlandırılması anlaşmalarını yapmıştır. 1980 seçimlerini Cumhuriyetçi Parti adayı olan eski bir aktör olan Ronald Reagan ve yardımcısı George Bush açık farkla kazandı. Başkan Reagan döneminin iç politikası, federal bütçenin denklğini sağlamak ve vergi reformu konularındı. 1986'da A.B.D.'nin İran'a İsrail üzerinden silah gönderdiği (İrangate skandalı) ve buradan sağlanan gelire Nikaragua'da ki rejim karşıtı gerillalara yardım edildiğinin ortaya çıkması, Reagan döneminin en tartışılan konusuydu. (Ana Britanica, 1992, C: 1, 591

1988'de Başkan seçilen George Bush döneminin en önemli olayı 1991'de 1. Körfez savaşı ile Irak'a savaş açılmasıdır. Daha sonra Başkan seçilen Demokrat Parti adayı Bill Clinton'ın liberal politikalarının, A.B.D. ekonomisi için çok olumlu sonuçları olmuştur. Oysa ki B. Clinton'dan sonra başkan seçilen Cumhuriyetçi Parti adayı George W. Bush, babasının adeta izinden giderek önce 2001 yılında Afganistan'ı, 2003 Mart'ında ise Irak'ı 2. Körfez savaşıyla işgal etmiştir. S.S.C.B.'nin dağılıp Rusya Federasyonuna dönüşmesiyle soğuk savaş bitmiştir. Dünya artık A.B.D.'nin yer aldığı tek kutuplu bir yeni düzenle tanıştı ve Dünya A.B.D.'nin öncülüğünü yaptığı "Yeni Dünya Düzenine" geçmiş oldu.

3.4. A.B.D. Siyasal Sistemi

Amerikan siyasal sisteminde en önemli konu A.B.D.'de ki Federalizm ilkesidir. Bu ilkeye göre yönetim, federal hükümet ve eyalet hükümetlerinden oluşmaktadır. Federal hükümete ait olmayan yetkiler eyalet hükümetlerine verilmiştir.

Federal hükümetin yetkileri (yasama, yürütme ve yargı) anayasanın ilk üç maddesinde açıkça belirtilmiştir. Bununla birlikte para basmak, vergi koymak, posta teşkilatları kurmak, patent ve telif hakları vermek, savaş ilan etmek, ordu gücü oluşturmak, dış

politikayı yürütmek, ağırlık ve ölçü standartlarını belirlemek gibi yetkiler tamamiyle ulusal hükümete verilmiştir. Bunların yanı sıra Federal Hükümet banka açmak, yol, okul ve sağlık hizmetlerini sağlamak, askeri akademiler açmak, elektrik üretip satmak, tarımsal alanlarda düzenlemeler yapmak gibi yetkilere sahiptir.

Eyalet hükümetleri ise eyalet içi ticareti düzenlemek, yerel hükümetleri oluşturmak, sağlık ve güvenlik ihtiyaçlarını karşılamak, halkın can ve malını korumak, toplum düzenini sağlamak, anayasa değişikliklerini onaylamak, seçimlerin yapılmasını sağlamak, eyalet yasaları ve hükümetleri üzerinde değişiklikler yapmak gibi yetkilere sahiptirler.

Eyalet hükümetleri para basamazlar, ordu teşkil edemezler, diğer ülkelerle anlaşma yapamazlar, yetkileri dışında yasa çıkaramazlar, federal yasaları ihlal edemezler, kişileri renk, ırk, din, sınıf ayrımı gözeterek oy kullanma haklarından men edemezler, ithalat ve ihracat üzerine vergi koyamazlar, köleliğe izin veremezler.

Kongre ise ihracat üzerine vergi koyamaz, dolaysız vergiler eyalet nüfusuyla orantılı olmalı iken dolaylı veriler herkes için aynı olmak zorundadır, ilgili eyaletin izni olmaksızın eyalet sınırını değiştiremez, köleliğe izin veremez, temel hak ve hürriyetlerin ihlal edilemezliğine aykırı davranamaz.

Eyaletlerde çıkarılan yasalar anayasaya, federal yasalara ve Amerikan hükümetinin yapmış olduğu uluslararası anlaşmalara aykırı olamaz. Yetkiler ve güçler önce federal organlar (yasama, yürütme, yargı) arasında, sonrada eyaletler ile merkezi hükümet arasında bölünmüştür (Arı,2000,21).

A.B.D.'de ulusal hükümetin yanı sıra 50 eyaletin hükümetleri mevcuttur. Yetkiler önce ulusal hükümetin organları arasında paylaştırılmıştır. Daha sonra ise eyaletler ve federal hükümetler arasında yetkiler paylaştırılmaktadır. A.B.D. kuvvetler ayrılığına uygun olarak yasama işini kongreye bırakmıştır. Yürütme ise başkan ve kabinede ki bakanlar tarafından sağlanmakta iken federal anayasa mahkemesi yürütmenin faaliyetlerini anayasaya uygunluk açısından denetlemektedir.

A.B.D.'de başkanlık ve kongre birbirlerinden bağımsızdır. Bu yüzden Amerikan sistemine “Başkanlık ve Kongre sistemi” demek daha doğru olur. Özellikle dış politika ile ilgili yetkiler başkan ve kongre arasında dengeli bir biçimde dağıtmaya çalışılmıştır.

İki meclisli kongreden (temsilciler meclisi ve senato) geçen bir kararı başkan veto edebilirken üst düzey bürokrat atamalarında kongrenin onayına ihtiyaç duyulmaktadır.

Başkan ulusal güvenlikle ilgili konularda daha geniş yetkilere sahiptir; deniz, kara ve hava kuvvetlerinin de baş komutanı durumundadır. (Arı, 2000, 19).

Seçim sistemi: Klasik parlamenter sistemden farklı olarak Amerika’da ki sistemde yürütme ve yasama arasındaki ayrım çok net bir biçimde anayasada belirtilmiştir. Kongre üyelerinin ve başkanın seçilmeleri birbirlerine bağlı değildir ve klasik parlamenter sistemlerde görülen parti disiplini de yoktur. Parti temsilcileri kanaatlerinde oldukça serbest davranırlar.

Kısacası A.B.D.’de ki sistem sadece başkanlık sistemi olarak görülmeyip “Başkanlık ve Kongre Sistemi” olarak ifade edilmektedir. Bilindiği gibi klasik parlamenter sistemde parlamentoda çoğunluğa sahip olan partinin genel başkanı olup başbakan seçilen kişi ile aynı partiden bazı kişilerin parlamento üyeleri olmalarıyla birlikte hükümeti oluşturmaktadırlar. Bu durum hükümetçe alınan bir kararın bir engelle karşılaşmadan parlamentodan geçirilmesine olanak tanımaktadır. Ancak parlamento kararları adeta parti kararları gibi olmaktadır. Oysaki Amerika’da ki sistem bunun tersinedir. Yani kongre üyelerinin seçimi ile başkanlık seçimi birbirlerinden bağımsızdır. Bu durum da kongrenin bir partinin kararlarını onaylayan bir kurum olmaktan kurtarmaktadır.

A.B.D.’de ki bu sistemi ancak “gevşek yapılı” iki partili sistemin ne olduğunu tanıyarak anlamak mümkündür. Amerika’da Cumhuriyetçi Parti ile Demokrat Parti isimli iki partinin dışında zaman içinde ortaya çıkan üçüncü veya daha çok partiler pek ilgi bulamadığından 1790’lı yıllardan beri Amerikan siyasetinde bu iki parti hep varola gelmiştir. Bunun sebebi Amerikan seçmenin dini ve milliyetçi farklılıklarını çok öne

çıkarmaması veya Amerikan toplumunda ideolojik ayrımların çok keskin olmamasındandır.

İki partili sistemin İngiltere'den miras kaldığı iddia edilmiştir, veya dar bölge seçimlerinin bir sonucu olduğunu sayanlar olmuştur. Bu sayılan sebeplerden en akla yakın olanı seçmenlerin oylarının boşa gitmemesi için özellikle büyük partileri seçmeleridir. Bundan dolayı da küçük partiler siyasette varlık gösterememekte ve uzun ömürlü olamamaktadırlar. Amerikan toplumunda çok partili sistemin istikrarsızlık getireceği yönünde kaygılar bulunmaktadır. Son iki yüzyıl içerisinde A.B.D.'de üçüncü parti olarak pek çok parti siyaset sahnesine çıkmışsa da süreklilik gösterememiştir. Yinede bazı üçüncü partilerin küçümsenemeyecek başarılar elde ettikleri görülmüştür. Bunlar Halkçılar, Yeşilciler, Sosyalistler ve İlericiler adlı partilerdir. 1892 Başkanlık seçimlerinde Halkçıların adayı bir milyon oy almayı başarmıştır. O günün seçmen nüfusuna göre bu sonuç iyi bir başarıdır. Yine 1912 yılındaki Başkanlık seçimlerinde dört milyon oy alan ilericiler, 1924'te dört buçuk milyon oy almayı başarabilmişlerdir. Sosyalistler de 1920 yılı seçimlerinde bir milyondan fazla oy alabilmişlerdir. Bu başarılarına rağmen Amerikan halkı yinede Demokrat ve Cumhuriyetçi Partilere oy vererek oylarını daha iyi değerlendirdiklerine inanmaktadırlar. İki partili sistemin bir diğer sonucu da hemen her çıkar grubunun yasal çerçevede lobi faaliyeti (sivil toplum örgütleri) yürütmesi imkanını doğurmasıdır. Sivil toplum örgütlerinin karar alma süreçlerinde yaptıkları baskılar zaman zaman alınan kararların Demokratik bir serbestlik içinde alınıp alınmadığı tartışmalarına yol açacak kadar etkilidir (Arı, 2000, 24). Seçimlere katılım oranı çoğu zaman düşüktür. Bu durumun sebebi olarak iki partili sistemin var olması ve refah düzeyinin yüksek olmasıdır. Özellikle gençlerde siyasete soğuk bakma söz konusudur. Kadınların ve zencilerin ekseriyeti Demokrat Partiye oy verirken beyaz erkekler Cumhuriyetçilere oy vermektedir (Giddens, 2000, 374).

İki parti arasında da ciddi ideolojik ayrılıklardan bahsetmek mümkün değildir. Liberal bilinen Demokrat Parti daha çok toplumun alt sınıfından, işçi kesiminden, zenci ve azınlıklardan destek görürken muhafazakar bilinen Cumhuriyetçi Parti ise işveren çevrelerinden yüksek gelir mensup kişilerden ve muhafazakar dindarlardan destek

görmektedir. Demokrat Parti, sosyal politikalara ağırlık verirken Cumhuriyetçi Parti serbest piyasa ekonomisine yönelik politikalara ağırlık vermektedir.

Dış politika alanında ise Cumhuriyetçi Parti daha sertlik yanlısı bir tutum benimsemekte ve iç politikadan çok dış politikaya ağırlık vermektedir. İki parti arasındaki farklılıkları abartmamak gerekir. Çünkü aslında bu tür farklar geleneksel A.B.D. politikalarında küçük nüanslar olarak varlık gösterirler. A.B.D. politikalarında süreklilik esastır.

A.B.D. siyasal yapısının en önemli unsurlarından biride ulusal güvenlik kurumudur. Bu konseyin üyelerinin tümü sivilidir. Başkan, Başkan Yardımcısı, Dışişleri Bakanı, Savunma Bakanı, C.I.A. Başkanı bu komisyonun daimi üyeleridir. Ancak bazen gerektiğinde diğer bakanlar ve Genel Kurmay Başkanı konseye bilgi vermek üzere çağırılırlar. Ulusal Güvenlik Konseyi diplomatik, askeri, finansal vb. alanlarda bütünlüğün sağlanması amacıyla kurulmuştur ve Başkana tavsiyelerde bulunan bir danışma organıdır (Arı, 2000, 124).

Kongre:

a) **Temsilciler Meclisi:** A.B.D. iki meclisli bir parlamentoya sahiptir. kongre adı verilen Senato ve Temsilciler Meclisinin toplam üye sayısı 535'tir. Bunlardan Temsilciler Meclisi 435 üyeye sahipken Senato 100 üyeye sahiptir. Amerikan anayasasının birinci maddesinin birinci bölümünde yasama yetkisinin bütünüyle kongreye ait olduğu belirtilmektedir. Anayasanın birinci maddesinin ikinci maddesinde ise Temsilciler Meclisinde yer alacak üyeler hakkındaki şu esaslar belirtilmiştir. 25 yaşını doldurmuş olmak, 7 yıldan beri A.B.D. de bulunmak ve seçim esnasında o eyalette bulunmak gibi. Temsilciler Meclisi üyelerinin görev süresi 2 yıldır. Ölüm, ihraç vb. durumlarda üye sayısı eksilen eyalette araseçimi eyalet valisi organize etmek durumundadır. Temsilciler Meclisinde ki her üyenin bir oy hakkı vardır.

Temsilciler Meclisi 50 eyaletten nüfusa orantılı olarak farklı sayılarda toplam 435 üyeden oluşmaktadır. Amerikan anayasası kabul edildiğinde eyalet sayısı 13'tü ve Temsilciler Meclisi üye sayısı 65 idi. Bu sayılar zamanla artmıştır. Eyaletlerdeki nüfus

sayısının değişmesi durumlarında nüfusu değişen eyaletinin Temsilciler Meclisine seğtiği ye sayısı da değişmektedir. Ancak anayasa da nüfus oranı ne olursa olsun her eyaletten en az bir üyenin seçilmesi öngörülmüştür(Arı, 2000, 38)

b) Senato: Senatonun nitelikleri anayasanın birinci maddesinin üçüncü bölümünde belirtilmiştir. Buna göre senato yesi olabilmek için en az 30 yaşını doldurmak, 9 yıldan beri A.B.D. vatandaşı olmak ve seçildiği sırada ilgili eyalette ikamet ediyor olmak gerekmektedir. Anayasada belirtilmediği halde Senatonun dikkat çekici bir özelliği de Anglosakson protestanlardan ve ordu kökenlilerden oluşmasıdır. Senatoya standart olarak her eyaletten iki senatör seçilmesi suretiyle (50 eyaletten toplam 100 kişi) senatoyu oluşturmaktadırlar. Senato yelerinin görev süreleri 6 yıldır. 1913'e kadar eyalet meclislerince seçilen senatörler bu tarihten itibaren doğrudan seçilerek belirlenmişlerdir. Eyalet nüfusu nedenli çok olursa olsun her eyaletten iki senatör seçilmekte ve böylelikle eyaletler arasındaki eşitlik sağlanmaktadır. Bu yasa anayasanın değiştirilmesi yasak olan tek maddesidir. Senatörler Temsilciler Meclisindeki bir oy hakkına sahiptirler.

Kongrenin her yasama dönemi iki yıldır. Her bir dönem bir yıldır yani iki dönemden oluşmaktadır. Kongre her yıl 3 Ocakta toplanmakta ve genellikle 31 Temmuzda da tatil edilmektedir. Başkan acil durumlarda tatil döneminde olsa bile kongreyi toplayabilme yetkisine sahiptir.

Kongrenin her iki meclisi arasında bir hiyerarşi söz konusu değildir. Tersine bir eşitlikten bahsedebiliriz. Her iki meclis farklı yetkilere sahiptirler. Örneğin gelir doğuran ve tahsisatlarla ilgili yasa teklifleri önce Temsilciler Meclisine sunulmaktadır. Senato ise anlaşmaların ve üst düzey bürokratların onaylanmasıyla ilgili işlemleri gerçekleştirir. Bu durumların dışında ki yetkileri birlikte kullanmaktadırlar. Savaş ilanı vb. tüm konulardaki yasa ve karar teklifleri iki meclisten herhangi birinde öncelikle görüşülebilir. Senato başkanlığına genelde Başkan Yardımcısı getirilmekte iken Temsilciler Meclisi Başkanlığına oğunluk lideri olan kimseler getirilmektedir. Yasama sürecinde Temsilciler Meclisinin Başkanının etkisi oldukça fazladır (Arı, 2000, 40).

c) Temsilciler Meclisi Başkanı: Mecliste söz alacak kimseleri belirleme, komiteler için seçilecek kimseleri belirleme, meclise sunulan tasarıların komitelere gönderilmesine ve komitelerce incelenen tasarıların meclis genel kurulunda görüşülmesinde karar verir.

Senatodaki başkanın yetkileri Temsilciler Meclisinin Başkanının yetkilerine benzemekle beraber bazı yönlerden de farklıdır. Senato başkanlığını teamül gereği A.B.D. Başkanının yardımcısı olan kişi yapar. Oy hakkı yoktur.

Kongrede ki her iki meclis arasında hem işbirliği hem de işbölümü mevcuttur. Kongrede komiteler çok önemli roller oynamaktadırlar. Temsilciler meclisinde 19, Senatoda ise 16 daimi komite bulunmaktadır (Arı, 2000, 41)

d) Başkanlık: Amerika'da hem parti başkanı olarak, hem hükümetin başı olarak ve çıkacak yasaları belirleyen kişi olarak başkan, hem silahlı kuvvetlerin komutanı hem de dış siyasetin en önemli karar merciidir. Bu özelliklerinin yanında Başkana hem dışardan (global düzeyde ve bölgesel düzeyde) hem de içerden (baskı gruplarından, bürokrasiden) çok yönlü bir baskı mevcuttur. Başkanın kararları Amerikan dış politikasını belirlemektedir. Nükleer silahlanma ve askeri konulardaki politikaların ana sorumluluğu ilgili bakanlıklardan çok başkana aittir. Anayasanın ikinci maddesinin birinci bölümünde Başkanın ve Yardımcısının seçilmeleri ve görev süreleri ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Başkan seçiminde yöntem olarak doğrudan halkın seçimi yerine dolaylı bir seçim yöntemi öngörülmüştür. Bu sisteme göre her eyalet kongreye gönderdiği üye sayısı kadar ikinci bir seçmen kitlesi seçmektedir. Eyalet düzeyinde yapılan seçimlere liste ile katılan başkan adayları bu ikinci seçmen kitlesi tarafından ve çoğunluk oylarıyla seçilmektedir. Anayasa seçim tarihini kongreye bırakmıştır. Başkan olacak adayların en az 35 yaşında, doğuştan A.B.D. vatandaşı ve 14 yıldan beri Amerika'da ikamet ediyor olması gerekmektedir.

1951'den beri Başkan olan kimsenin dört yıllık iki dönemden (toplam 8 yıl) fazla seçilmesi yasa ile önlenmiştir. 538 kişilik ikinci seçmenin 270'inin oyunu alan Başkan adayı seçimi kazanmış sayılmaktadır. Nüfusu kalabalık olan eyaletlerin kongreye daha çok temsilci göndermelerinin sebebi ikinci seçmenlerinin de fazla olmasıdır. Nüfusu

kalabalık on eyalette çoğunluğu alan aday Başkan seçilmektedir, daha doğrusu ikinci seçmen kitlesinin oylarının çoğunu alan Başkan seçilmektedir.

Başkanlık için yeterli oy sayısı olan 270 sayısına ulaşamamışsa en fazla oy alan üç adaydan biri Temsilciler Meclisince Başkanlığa seçilir. Senato geride kalan iki adaydan birini başkan yardımcılığına seçer. Başkanın Temsilciler Meclisince seçilmesi Amerikan siyaset tarihinde 1800'de Jefferson diğeri 1824'te Adams için olmak üzere iki kez söz konusu olmuştur. Başkanın görevden alınması, ölümü veya istifasıyla boşalan yerine yardımcısı getirilir. 1975'te istifa eden ilk ve tek Amerikan Başkanı Nixon'un yerine Ford'un atanması bu duruma örnek olarak gösterilebilir(Arı, 2000, 89).

3.4.1. A.B.D. İç Siyasetinde Demokrasinin Rolü

Bir Demokratik devlette Başkanın seçimle başa gelmesi, bir veya birden çok meclisin bulunması, yasama ve yönetme organları için seçimlerin yapılması o devletin gerçek bir Demokrasi ile idare edildiği anlamına gelmesine yetmemektedir. Bunların yanı sıra halkın yasama ve yürütme güçleri üzerinde etkili olması ve yönlendirmesi Demokratik sistemin olmazsa olmaz gerekliliğidir. Modern Demokrasilerde doğrudan katılım imkanı olmadığından temsili Demokrasi modeli geçerlidir. Bu modelin en önemli eksiklerinden biri seçmenlerin seçimlerden seçimlere etkinlik göstermesidir yani seçim dönemleri dışında adeta siyasetten kopmuş olması görüntüsüdür. Siyaseti artık temsilciler, halk adına yapmakta ve halk siyasal süreçte etkin bir varlık gösterememektedir. Amerikan Demokrasi sistemi bu mahzurlu durumu gidermek ve halkı siyasetin gerçek sahibi yapmak için sivil toplum örgütlerine geniş özgürlükler tanımıştır. A.B.D. 1946 yılında federal yasaya lobicilik (baskı gurupları) ile ilgili yasa maddesi koymuştur. Bu madde aynen şöyledir: "Amerikan kongresinde ki yasaları etkilemeye veya yasanın çıkmasını veya çıkmamasını sağlamaya çalışan bunun için doğrudan veya dolaylı para ve diğer değerli eşyaları alan veya toplayan veya asıl amacı bu olan kişiler" lobici olarak tanımlanmakta ve "bu vasıfları taşıyan kişilerin her üç ayda bir harcamalarına ilişkin kayıtları sunmaları" istenmektedir.

Bir sistemin Demokratik düzeyi halk örgütlenmesinin varlığı, çeşitliliği ve etkinliği ile anlaşılabilir. Toplum örgütlenmesi olarak kabul edilen sivil toplum örgütleri (baskı grupları) şöyle tanımlanmaktadır: “baskı grupları bir takım ortak çıkarlar etrafında toplanmış olan ve işbirliği içerisinde resmi kurumlarla temas kurarak görüş ve isteklerini bu yolla ilettikleri takdirde daha iyi sonuç alabileceklerini düşünen örgütlü gruplardır.”

Amerika iç siyasetinde çok sayıda baskı grubu bulunmaktadır. Bunların önemli bir bölümü ekonomik amaçlı olan örgütlerdir. Amerika’da ki başlıca baskı grupları şunlardır:

a) Ticari Dernekler: En önemlileri petrol şirketleridir. Amerikan Petrol Enstitüsü, Bağımsız Petrolcüler Derneği gibi kuruluşlar petrol alanında Amerika’da ki iki önemli petrol lobisidir. Bunların yöneticileri ile Beyaz Saray yetkililerinin yakınlıkları bilinmektedir

b) Şirketler: Çeşitli alanlarda faaliyet gösteren özel sektör kuruluşlarıdır. Hemen her şirket hükümette ve kongrede çıkarlarını gözetmek için lobcilik faaliyetini ya kendisi yapmakta veya profesyonel bir lobi şirketiyle anlaşarak lobi faaliyeti yaptırmaktadır. Bazıları her iki yöntemi de kullanmaktadırlar.

c) Sendikalar: sendikalar lobi faaliyetleriyle dikkate değer bir etkiye sahiptirler. İşçi sendikalarından Amerikan İşçi Sendikası Federasyonu- Sanayi Örgütleri Kongresi lobcilik harcamaları bakımından Amerika’da ilk sırada yer alan baskı gruplarındandır.

d) Meslek Grupları: Meslek grupları arasında Amerikan Tıpçılar Derneği, Amerikan Çiftçi Denekleri Federasyonu, Birleşik Posta Federasyonu en etkili olanlardır. Amerikan Tıpçılar Derneği yıllık lobi harcaması bir milyon doların altına düşmeyen en etkin örgütlerden biridir.

e) **Kitle Örgütleri:** Belli bir amaç etrafında toplanan insanların meydana getirdikleri örgütlerdir. En önemlileri dini cemaatlerdir. Hristiyan Koalisyonu, Ulusal Kiliseler Konseyi, Hristiyan Yaşam Komitesi bu tür dini örgütlerden bazılarıdır.

f) **Medya Kuruluşları ve Dernekleri:** Demokratik sistemlerde halkın hükümet politikaları hakkında sağlıklı bilgiler edinmesi çok önemlidir. Siyaset kurumunun icraatlerinin halka anlatılması yani siyasal süreçte şeffaflık Demokrasinin en önemli ilkelerindendir. Bu konuda medyaya önemli görevler düşmektedir. Günümüzde medyanın özgür ve bağımsız olması halkın bilgilendirilmesi için çok önemlidir. Yasama ve yürütmeyi etkilemede etkin çıkar gruplarından biride basın lobisidir. Basının etkisi pek çok ülkede olduğu gibi Amerika'da da çok ileri bir düzeydedir. Halkın siyasetle ilgilenmesi ve medyanın özgürlüğü birbirini etkileyen, besleyen iki önemli unsurdur. Amerika'da seçim kampanyalarında medya kuruluşlarının yaptıkları katkılar ve maddi destekler çok dikkat çekicidir. Medya alanında en tepede olanlar: Gannet gurubu (134 gazete, 10 tv kanalı, 16 radyo), Timer Mirror (7 gazete, 15 magazin, 4 tv kanalı), Washington Post Şirketi (2 gazete, 4 tv kanalı ve Newsweek), Knight Ridder Grubu (37 gazete, 8 tv kanalı) vb. (Arı, 2000, 145) bu tür kuruluşlar özellikle basın aleyhine çıkabilecek yasaları durdurmakta çok başarılıdırlar. Ayrıca basın patronlarının reklam alanlarında ki gelirlerini koruyan görevler icra ederler. Örneğin dini örgütlerin sigara ve alkole yönelik aleyhteki kampanyaları Gannet Grubunun sigara ve alkol reklamlarından elde ettiği gelirleri tehdit ettiğinden basın lobisinin girişimleriyle her defasında kongreden yasaklayıcı kararların çıkması engellenmiştir. Amerika'da medya ciddi şekilde eleştirilmektedir. Bu eleştirilerin en eskisi Henry D. Thoreau aittir: "basın hürriyetini kontrol etmek için kimsenin kanuna ihtiyacı yok. Bunu kendi kendisine yapıyor zaten, hem de fazlasıyla. İfade edilebilecek şeylerle ilgili bir mutabakata varmış olan bu topluluk, kendiliğinden bazı esaslar belirlemiş ve bunlardan sapan herhangi bir kişiyi aforoz etmeyi üstü örtülü olarak karara bağlamıştır. Öyle ki bin kişide bir kişi bile farklı bir şey söylemeye cesaret edemez." (Garaudy,2002, 20) Amerikanın ünlü muhaliflerinden Chomsky ise medyanın etkisi konusunda şöyle demektedir: "Medya tarafından beslenen batılı insan her duruma siyah beyaz ayırımını esas alarak ve tek boyutlu olarak bakmaktadır. Batı propaganda ağının ulaşamadığı noktalarda bulunanlar,

bu ađa dūřmūř olanlardan çok daha fazlasını görmektedirler, çok daha fazlasını bilmektedirler.” (Chomsky, 1997, 73)

g) Lobiler: Lobiler bazı özellikleriyle diğer baskı gruplarından ayrılırlar. Öncelikle lobiler özel kişi ve kurumları değil doğrudan hükümet ve kongreyi hedefleyen örgütlerdir. İkinci olarak lobiler hükümete yönelik hedeflerini planlarlar ve uygularlar. nc olarak ta vatandaş ile karar vericiler arasında ilişkiyi kuracak aracı veya temsilcilerin bulunmasını gerektirir, yani herhangi bir kimsenin yetkililer ile iletişim kurması lobi faaliyeti olarak değerlendirilemez. İki türlü lobicilik söz konusudur. İlki “doğrudan lobicilik”, ikincisi “dolaylı lobiciliktir.”

Doğrudan lobicilik, federal yasalarda belirtilen sınırlar içerisinde örgüt temsilcisi ile resmi yetkili arasında doğrudan bilgi alışverişinin yapılmasıdır.

Dolaylı lobicilik ise kamu oyunda ve medyada imaj oluşturarak etki uyandırmaya çalışan baskı gruplarının faaliyetlerine denilmektedir.

Lobicilik faaliyetleri federal hükümetin faaliyet alanının genişlemesine bağlı olarak 1930’lardan sonra artış göstermiştir.

Lobilerin başarılarını etkileyen faktörler, ye sayıları, kamuoyu desteği, ekonomik g ve örgüt yöneticilerinin kabiliyetli olmalarıdır. Arkasında ciddi bir seçmen kitlesi bulunan lobilerin çok daha etkin oldukları görülmüştür. Bir lobinin üyelerinin maddi yönden güçlü ve yüksek statü sahibi olmaları hem kamuoyunda hem de medyada ve dolayısıyla politik aktörler üzerinde önemli etkiler yapmaktadır.

Grldği gibi A.B.D. siyasetinde, temsili Demokrasinin ana unsurları olan meclis, seçimler, ve halkın seçtiği başkanın yanı sıra halkın örgütlenerek siyasete aktif katılımının çok önemli bir yeri vardır. Halkın karar vericiler ve karar alma süreçleri üzerinde baskı grupları ve lobiler vasıtasıyla ciddi bir etkinliği mevcuttur ve bu durum Amerikan Demokrasisi için bir kazanımdır. Zaten Demokrasi halkın halk için halk tarafından yönetilmesi değil midir? Amerika’da ki bu olumlu tablonun eleştirilen

yönleri de bulunmaktadır. Örneğin lobilerin ve baskı gruplarının kendi çıkarlarını halkın çıkarlarının önünde tutmaları eleştirilere neden olmaktadır(Arı, 2000, 204).

3.4.2. A.B.D. Dış Siyasetinde Demokrasinin Rolü

1970'li yıllardan sonra kongrenin dış siyaset üzerindeki etkinliği artırılmaya çalışılmıştır. A.B.D. de kongre hükümetten bağımsız olduğundan dış politika alanında daha etkin olmak istemiştir. Bunun içinde "yasama vetosu" denilen düzenleme ile yürütmenin uygulamalarının kongre tarafından durdurulabilmesine çalışılmıştır. Yürütmenin ilgi alanına giren bazı konuların kongrede görüşülmesi ve böylelikle de kongrenin dış politikada daha da etkinleştirilmesi amaçlanmıştır. Ancak anayasa mahkemesi "yasama vetosu" olarak özetlenen uygulamanın anayasaya aykırı olduğu sonucuna varmıştır. Bu seferde kongre yeni bir düzenlemeye giderek hükümetin dış politika uygulamalarına müdahale etme yoluna gitmiştir.

Yürütmenin, politikaları hakkında kongreye raporlarla bilgi vermesi ve yine kongrenin gerekli gördüğü durumlarda yürütmeyi durdurma olanağına kavuşması amaçlanmıştır. Örneğin savaş kararları veya askerlerin çatışma bölgelerine gönderilmesi gibi konularda yürütmenin kongreye bilgi vermesi gerekmektedir.

Dış işleri bakanlığı yılda bir kez silah programları hakkında bilgi vermektedir. Herhangi bir zamanda bir defaya mahsus olan raporlar herhangi bir olay veya uygulama hakkında kongreyi bilgilendirmek amacıyla kongreye sunulabilmektedir.

1974'te çıkarılan ticaret yasasıyla kongre üyesi beş kişi yapılacak ticari anlaşmalar da yürütme ile çalışmak üzere görevlendirilmektedirler. Bu yasaya göre kongre üyeleri hem danışmanlık yapacaklar hem de müzakerelere katılabilmektedirler.

1970'li yıllarda çıkarılan bir yasa ile dış yardımların insan hakları uygulamalarına bağlanması şartı getirilmiştir. Bu yasa gereğince insan haklarını sürekli ihlal eden ülkelere güvenlik yardımı yapılmaması amaçlanmıştır. Ayrıca dış yardımlardan

yararlanan ülkeler hakkında Dışişleri Bakanlığı her yıl kongreyi bilgilendirmek durumundadır. Kongre ihtiyaç duyduğunda dış yardım alan bir ülke hakkında ek bilgiler isteyebilmektedir. Dışişleri istenilen bilgileri 30 gün içinde kongreye iletmezse hakkında bilgi istenen ülkeye yapılan yardımlar otomatik olarak kesilmektedir. Kongre dış yardımların sınırlanmasına veya kesilmesine karar verebilmektedir.

Demokrasinin unsurlarından biri olan baskı gruplarının Amerikan dış politikasına olan etkileri iç politikaya oranla daha zayıftır.

Bu durum iç ve dış politika alanlarının birbirlerinden farklı olması yüzündendir. Baskı gruplarının dış politika üzerinde etkililerinin zayıf olması hiçbir etkilerinin olmadığı anlamına gelmemektedir. Baskı gruplarının asıl etkin oldukları alan petrol şirketlerinin Amerikan dış politikasında oynadıkları roldür. 1988 yılında yapılan bir araştırma, Amerikan halkının % 72'sinin büyük şirketlerin Amerikan dış politikasının kendi çıkarları doğrultusunda etkilediğini düşündüğünü göstermiştir. 1991'de yapılan bir diğer kamuoyu araştırması halkın % 60'ının şirketlerin kendi menfaatlerini halkın menfaatleri önünde gördüğünü ortaya koymuştur. Özellikle 1970'lerden sonra baskı gruplarının hem iç politikada hem de dış politikada etkinliklerinin gittikçe arttığı görülmektedir.

Yine Afganistan'ı işgal eden Rusya'ya Carter hükümeti buğday satışını yasaklamıştı ancak bu politikaya karşı çıkan Reagan'ın başa gelmesiyle ve uluslar arası Pazar paylarının daraldığını ileri süren baskı gruplarının (şirketlerin) baskısıyla bu politikaya son verilmiştir.

Yabancı ülkelerin de Amerika'nın iç ve dış politikalarını etkilemek amacıyla lobi faaliyetleri yaptıkları bilinmektedir. Arap ülkeleri, Japonya, Meksika ve İsrail başta olmak üzere pek çok ülke karar alma sürecinde etkili olacak kişilerden yararlanma yoluna gitmektedirler(Arı, 2000, 204).

Japonya 1989 yılında lobiciliğe 60 milyon dolar harcayabilmiştir. Meksika hükümeti NAFTA'nın oluşması için 28 milyon dolar harcadığını açıklamıştır. Amerikan halkını temsil eden Kongre'nin ve baskı gruplarının dış politika üzerinde daha etkin olma çalışmaları Vietnam krizi ile başlamıştır. Başkanın körü körüne desteklenmesinin

yanlılığı ve kötü sonuçları anlaşılmış ve bu yöndeki geleneğin değişmesi söz konusu olmuştur.

Kiliseler 1980'lerden sonra dış politika üzerinde etkili olmaya başlamışlardır. Yine çevre sorunları baskı gruplarının ilgisinin dış politikaya yönelmesine yol açmıştır(Arı, 2000, 205). Ayrıca ABD'nin göçmenlerden oluşan bir halkı olduğu ve pek çok Amerikalının gerçek anavatanlarına sempati duydukları düşünüldüğünde anavatanları olan ülkelerin çıkarları için siyasal süreçleri etkilemeye çalıştıkları bilinmektedir.

Amerika söz konusu olduğunda kuşkusuz en çok tartışılan dış politikadaki tutumları olmaktadır. Birinci Dünya Savaşı'ndan itibaren dünya siyasetine ağırlığını koyan Amerika en çok uluslararası ilişkiler alanında eleştirilmektedir. Zira Amerikan dış politikası yayılcı ve müdahaleci bir karaktere sahiptir. bu fetihçi anlayışın temelinde yatan para ve güç istencinden başkası değildir. R. Garaudy kendisi ile yapılan bir söyleşide: " Amerika için önemli olan hukuk, Demokrasi, insan hakları değil, sadece ve sadece Amerikan menfaatleridir" demektedir(Umran, 2003, Sayı:103, 21). Garaudy, bu konuda daha geniş olarak Amerikan yayılcılığının iç içe geçen halkalar şeklinde olduğunu söylemektedir.

Birinci Halka: Kuzey Amerika halkası da denilebilen birinci safhada Kızılderililere uygulanan soykırım veya zorunlu tehcir halkasıdır. Dini argümanlarla meşrulaştırılan katliamlar Kızılderililere ait arazilerin, altın yataklarının ve petrolün silahlandırılmış göçmenlerce gasp edilmesinin önünü açmıştır. Örneğin 1890'da son yirmi katliamı ve tehcirinin ardından 1776 yılının 600.000 Kızılderilisinden 1910 yılında artık sadece 200.000 Kızılderili kalabilmişti(Garaudy, 2002, 32). Amerikan yerlileri için G. Washington şöyle demektedir: " Bu insanlar medeniyete giden yolun üzerindeki engellerdi ve bir an önce temizlenip ayak altından kaldırılmalıydılar". Washington sözlerini şöyle sürdürmektedir: "Yerleşim alanlarımız ilerledikçe bu vahşiler, bir av hayvanı gibi gerileyeceklerdir ve kaderleri de onlardan daha farklı olacak değildir"(Chomsky, 1997, 46).

İkinci Halka: ABD'nin dış müdahalelerinin ilk adımlarını ihtiva etmektedir. Amerikan fetih hareketi Meksika'nın istilâsı ve 1845'de Teksas'ın ilhakıyla başlamıştır. Latin Amerika'ya el koyuş, Portorico örneğinde olduğu gibi doğrudan işgal ve ilhak yöntemi ile olduğu gibi, özellikle Güney Amerika ülkelerindeki Portekiz, İngiliz ve İspanyol sömürgecilere karşı mücadelelere destek vererek Güney Amerika ülkelerinin bağımsızlığına yardımcı olduktan sonra Amerikan yatırımlarına kapı açan kendilerine yükekten bağlı hükümetlerin işbaşına gelmesini sağlamak yöntemi ile de olmuştur. ABD bu ülkeler üzerindeki ekonomik hakimiyetini devam ettirmek için bazen diktatörlere destek verirken bazen de Amerikan hükümetinin emrine amade kişilerin seçilerek başa gelmesi için her türlü kirli yöntemi kullanmaktan çekinmemiştir (Garaudy, 2002, 34). Chomsky, Garaudy'nin söylediklerini destekleyen bilgiler vermektedir: “ Latin Amerika'da iki meşru güç vardır: İlki ve en önemlisi ABD; ikincisi, kendilerini ABD ekonomik ve siyasi elitlerinin çıkarlarıyla özdeşleştiren yerel oligarşi, ordu ve iş çevreleri. Eğer bu güçler herhangi bir meydan okumayla karşılaşmaksızın iktidarı ellerinde tutuyorlarsa her şey yolunda demektir. Oyun sahası düzdür ve eğer formalite seçimleri yapılıyorsa bunun adı Demokrasi olacaktır. Eğer halkın genelinden bir meydan okuma söz konusu olursa, sert bir cevap gereklidir” (Chomsky, 1997, 138).

Üçüncü Halka: İki dünya savaşı geçiren Avrupa'nın bağımlı hale gelmesiyle gerçekleşmiştir. Avrupa'yı bitiren bu iki dünya savaşı sonunda Avrupa ABD'ye tamamen teslim olmuştur ve böylelikle 1945'te Amerikalılar dünya zenginliğinin yarısını ellerine geçirdiler (Garaudy, 2002, 35).

Şirketlerin aşırı üretimi sonucunda oluşan stokların eritilememesi 1929 yılında ABD'yi derinden sarsan ciddi bir ekonomik buhrana sürükledi. Tam da bu sırada İkinci Dünya Savaşı'nın çıkması ile iktisadi kriz aşılmış oldu. Aslında ABD askeri zaferler kazanmaktan ziyade ekonomik karlar sağlamaya çalışan bir dış politikaya sahiptir. Bu yüzden Amerikan ekonomisinin sıkıştığı her durumda ya aracı kurumlar vasıtasıyla “yumuşak” yöntemler takip edilir veya Demokrasi, özgürlük, insani müdahale, vb. adı altında dünyanın dört yanına savaşlar açılır. Ama daha önce belirtildiği gibi gerçek amaç ekonomik çıkarlardır (Garaudy, 2002, 45).

Yumuşak yöntemlerin başında IMF veya Dünya Bankası gibi aslında Amerikan oligarşisine kurulmuş olan örgütlerin “kalkınmaya veya gelişmeye yardım” adı altında pek çok ülkede faaliyet göstermesi gelir. Bu faaliyetler yapısal düzenlemeler yapan yani ABD’ye uymayı kabul eden ülkelere kredi vermektir. Bu yapısal düzenlemeler özetle şunlardır:

- a. Fiyatların serbest bırakılması
- b. Milli paranın devalüasyonu
- c. Ücretlerin dondurulması, hatta indirilmesi
- d. Dış açığı düşürmek için kamu harcamalarında önemli kesintilere gidilmesi
- e. Büyük kamu kuruluşlarının özelleştirilmesi
- f. Sınırların milletler arası rekabete açılması
- g. İhracat mamullerinin sınırlı bir sayısında uzmanlaşma

Bu ayarlamalar hemen hemen aynen uygulanır ve aynı sonuçlarla karşılaşılır. Fiyatların arttığı, enflasyonun firladığı, zengin bir azınlığın daha zenginleştiği halk çoğunluğunun fakirleştiği görülür. Güçlü ekonomiye sahip ülkelerin-en başta ABD’nin- ekonomideki payı hızla artar. Bu düzenlemelere karşı çıkan ülkelerde ekonomik yaptırımlar ve bazen de isyanlar ve katliamlar gündeme gelir. Üçüncü halkanın içinde yer alan müdahalelerden olan yumuşak yöntemler Avrupa ülkelerinde uygulanmış ve ABD’nin beklediği sonuçlar alınmıştır. Yani Avrupa; tarımını, endüstrisini, ticaretini, sinemasını ve kültürünün tamamını serbest mübadelelerin kurallarına teslim etmiştir. Avrupa’nın Amerikan hegemonyasına teslim olmuş olduğunu iddia eden Garaudy, bu iddiasını daha çarpıcı bir şekilde şöyle dile getirmektedir: “Hasılı Avrupa, bütün alanlarda bir köle Avrupa’dır” (Garaudy, 2002, 54).

Dördüncü Halka: Son halkada Asya ülkeleri yer almaktadır. ABD, Asya halkasına farklı bir yöntem düşünmüştür: Askeri saldırganlık metodu. Önce K. Kore, sonra Vietnam, Körfez Savaşı, Afganistan savaşı ve en son olarak da Irak Savaşı gibi ABD’nin pek çok savaşının gerçek sebebi ABD’nin ekonomik menfaatleridir. Yoksa ABD’nin Demokrasi ve insan hakları yayıcısı olması değildir. Zaten insan hakları ve Demokrasiyi müdahale sebebi gösteren ABD bu değerleri kendisi için hep haktan suret

olarak kullanmıştır. Başkan Nikson emekliye ayrıldıktan çok sonra 1991 yılında Körfez Savaşı için şunları söylemekteydi: “Biz oraya Demokrasiyi müdafaa için gitmiyoruz çünkü Kuveyt Demokratik bir ülke değildir ve o bölgede Demokrasiyle idare edilen bir ülke de yok. Biz oraya diktatörlüğü yıkmak için gitmiyoruz aksi takdirde Suriye gitmezdik. Biz oraya milletler arası meşruiyeti savunmak için de gitmiyoruz. Biz oraya gidiyoruz ve bizim oraya gitmemiz lazım, zira bizim hayati menfaatlerimize dokunulmasına müsaade etmeyiz” (Garaudy, 2002, 63)

Bu sözler aslında Amerikan dış politikasında takip edilen yolu açıkça ortaya koymaktadır.

ABD'nin en önemli muhaliflerinden Chomsky ABD müdahaleciliği için: “NATO bütün dünyaya ve gelecek yüzyıla eski bir yasayı dayatmaktadır, güçlü olan haklıdır” demektedir. Ayrıca kendi ekonomik çıkarları için askeri müdahale yöntemini kullanan “ABD bütün devletleri uluslararası hukuku gözetmeye çağıran bir Güvenlik Konseyi kararını veto eden tek ülkedir” diyen Chomsky devamında “Caydırıcı bir engelin yokluğunda ABD eskiye göre şiddete başvurmakta çok daha özgür hale gelmiştir” (Chomsky, 2001, 72).

Ayrıca Chomsky “Reagan-Clinton yıllarının temel yeniliği, uluslar arası hukuki zorunluluklarının hiçe sayılmasının tamamen önünün açılmasıdır” (Chomsky, 2002, 199) diyerek Amerikan dış politikasını eleştirmektedir.

3.5. Demokratik İdealler Açısından ABD Demokrasisi

a-) Siyasal Hak ve Özgürlüklerin Varlığı: A.B.D. kendi vatandaşlarına çok geniş siyasal haklar ve özgürlükler tanımıştır. Amerikan yurttaşları seçimlere katılmak kadar katılmamakta da serbesttirler. Bu yüzden seçimlere katılım (2000 yılı başkanlık seçimlerinde olduğu gibi) yüzde ellinin altındadır. Bununla birlikte seçmenler genelde iki büyük partiye oylarını vermektedirler. Amerikan siyasal sisteminde her vatandaş başkan veya kongre üyesi olmak için aday olabilmektedir. Kadınlara siyasal haklar

1920'den verilmiş olup siyasi alandaki cinsiyet ayrımları ortadan kaldırılmıştır. Çok örgütlü bir toplum olan Amerikan toplumu örgütlenme haklarını yasalardan almaktadır. Yasalar tüm vatandaşlara düşünce ve inanç, örgütlenme ve hak arama özgürlüklerini tanımıştır. Hatta sivillerin silah taşımalarına bile izin verilmiştir. Sayısız medya kuruluşu pek çok türden yayın yaparken azınlıklar, siyasi temsil imkanı bulamayanlar veya siyaset üzerinde etkili olmak isteyen kesimler dernek, lobi vb. baskı grubu sayılan örgütlenmelere gidebilmektedirler.

Bunlarla beraber beyaz Protestan Amerikan vatandaşlarının sahip olduğu siyasal hak ve özgürlükler aynen zencilere, Kızılderililere ve Latin Amerika kökenli göçmenlere tanınmamaktadır. Örneğin Amerikan Başkanları ve senato üyeleri hep beyaz Protestan Amerikalılardan oluşmaktadır. Bu üç kesime yani zenciler, Kızılderililer ve göçmenlere pek çok alanda farklı muamelelerde bulunmaktadır. Bu durum ise Amerikan Demokrasisinin bir kusurudur.

Yinede A.B.D. Dünya devletleri içerisinde vatandaşlarına en geniş siyasal hak ve özgürlükleri tanıyan ülkedir. Çünkü A.B.D. kendisi hakkında radikal eleştirilerde bulunan yayınlara geniş bir müsamaha göstermektedir. A.B.D. Chomsky vb. muhalifleri devlet üniversitelerinde istihdam edebilmektedir. Bu durum başka ülkeler için tahammül edilmesi çok zor bir durumdur.

b-) Hukuk Devleti ve Hukukun İşlerliği: Yasaların halk temsilcileri tarafından yapılması, mahkemelerde halk jürilerinin olması ve tüm vatandaşların hukuk piyasaları karşısında eşit kabul edilmeleri hukuki açıdan devletin hukuk devleti olduğunun göstergeleridir. Yasalar Başkan dahil herkes için geçerlidir. Örneğin 1973 yılında kongre adeta bir mahkeme gibi çalışarak dönemin başkanı olan Nixon hakkında soruşturma başlatmış ve başkan Nixon 1975 yılında istifa etmek zorunda kalmıştır. Bir başka örnek ise Amerikan hukukuna göre Başkan olan şahıs çok başarılı olsa bile her dönemi dört yıldan oluşan iki dönemden fazla Başkan olamamaktadırlar. Üçüncü başvuruları hukuka aykırı oldukları için kabul görmemektedir. Bu örnekler Amerikan iç politikasında Başkan dahil tüm vatandaşlar için hukukun eşitlik prensibinin

uygulandığını ve Demokrasinin, hukukun işlerliği ve hukuk devletinin varlığı ilkesinin en gelişmiş haliyle uygulanmakta olduğunu göstermektedir.

Hukuk alanında Amerika'nın asıl eleştirilen yönü dış politikada uluslararası hukukla ilgili uygulamalarıdır. Bu konuda Amerika'nın en önemli muhalif isimlerinden Chomsky şöyle demektedir: "A.B.D. uluslararası hukuka radikal biçimde karşı çıkmıştır, çünkü uluslar arası hukukun modern kurumları 1945'te A.B.D.'nin insiyatifi altında kurulmuştu." (Chomsky 2001, 71). Chomsky, sözlerinin devamında: " A.B.D. bütün devletleri uluslararası hukuku gözetmeye çağıran bir güvenlik konseyi kararını veto eden tek ülkedir"(Chomsky, 2001, 72) demektedir. Chomsky bu konuda ayrıca şunları söylemektedir: " Reagan-Clinton yıllarının temel yeniliği, uluslararası hukukun ve hukuki zorunlulukların hiçe sayılmasının tamamen önünün açılmasıdır." (Chomsky 2002, 199)

c-) Kuvvetler Ayrılığının Varlığı: Amerika'da ki kuvvetlerin ayrılığı Avrupa ülkelerine göre daha gelişmiş ve daha net olarak ayrılmıştır. Örneğin yürütmenin başı olan Başkanın seçimiyle kongrede ki Senato ve Temsilciler Meclisinin seçimlerinin birlikte yapılmıyor olması ve birbirlerinden tamamen bağımsız olmaları söz konusudur. Oysaki diğer Demokrasilerde Başkan ve meclis üyeleri birlikte seçilirler ve birbirlerinden bağımsız değildirler. Amerika'da kongre o kadar bağımsızdır ki Başkanın tasarruflarını kontrol etme, denetleme ve hükümetin uygulamalarını durdurma hakkına sahiptir. Kongre, Başkan hakkında gerektiğinde soruşturma açabilir ve mahkeme gibi çalışarak Başkanı ve hükümet üyelerini yargılayabilmektedir.

Yargı kurumu ise tamamen ayrı bağımsız bir kurumdur. Eyalet sistemi ile yönetilen Amerika'da eyaletlerin yerel hükümetleri ve federal yasalara uygun özel yasaları vardır. Bu açıdan Amerika'da yasamanın, yürütmenin, ve yargının birbirlerinden farklı ve tamamen bağımsız oldukları gözlenmektedir. O halde Amerikan siyasal sistemi bu ilkeyi en gelişmiş haliyle yaşama geçirdiğinden kuvvetler ayrılığı alanında Demokratik olduğu söylenebilir.

d-) Kamu Yönetiminde Siyasal Süreçte Şeffaflık: Temsili Demokrasiler için en önemli problemlerden birisi de halktan seçimle birlikte kopan yöneticilerin siyasal süreçte doğrudan halk katılımı ve denetimi olmadığından kendi çıkarlarının peşinden koşarak bazı siyasal gelişmeleri halktan saklamalarıdır. Tam katılımlı Demokrasilerde halkın doğrudan katılımı söz konusu olduğundan siyasal süreçlerde şeffaflığın olup olmaması problem oluşturmamaktaydı. Örneğin eski Yunan Demokrasisinde bürokraside görev alanlar halk tarafından her yıl değiştiriliyordu. Bu görevleri halktan sırası gelenler ifa ediyordu. Bununla birlikte halk bürokratik uygulamaları denetlemekteydi. Oysa ki temsili Demokrasilerde halk seçimlerden sonra siyaset alanından adeta dışlanmaktadır. Amerikan halkının temsilcisi olan kongrenin hükümeti denetlemesi gerektiğinde bazı konularda bilgi istemesi uluslararası ticari ilişkilerde hükümet grubuna kongre üyelerini katması Demokrasinin şeffaflık prensibinin uygulanmasına yetmemektedir. Hükümetler devlet güvenliğini bahane ederek pek çok politik gelişmeyi halktan gizleyebilmektedirler. Chomsky: “devletin çoğu işi halkın gözlerinden saklanmaktadır, şeffaflık vaadiyle iş başına gelenler gizli kapaklı iş yapma rekorları kırmaktadırlar. Ulusal güvenlik bahane edilip devlet arşivlerinin kapısı araştırmacıların yüzüne kapanmaktadır. Halkı siyaset meydanından sürüp çıkarmak için saman altından sular yürütülmektedir.” (Chomsky, 1997, 94) demektedir. Örneğin Latin Amerika’da ki Amerikan askeri müdahaleleri, Ortadoğu’da ki A.B.D.- İsrail tarafının yapıp ettikleri ve Dünyanın pek çok yerinde Amerikan kuvvetlerinin eylemleri halka olduğu gibi anlatılmamaktadır. Hükümet işleri hakkında halkın bilgilendirilmesinde en önemli görev medyaya düşmektedir. Ne var ki Amerikan medyası bu görevini yerine getirmemektedir. Örneğin bu konuda Chomsky şunları söylemektedir: “gerçekler ancak bir çerçeve içerisinde kalan insanlar tarafından bilinmekte, medyada yer almadığı için halka mal edilememekte, gözlerine takılmış bulunan at gözlüğünün çıkarılmasına izin verilmemektedir.” (Chomsky, 2000, 253) Ayrıca Chomsky: “medyanın cari düzen ile mutabık olması, devlet propaganda sisteminin ihtiyaçlarının karşılanması ve etkinliğinin artırılması için gereklidir. Görev, son derece şuurlu olarak ve başarıyla sürdürülmektedir.” (Chomsky, 2000, 154) En gelişmiş Demokrasiye sahip olduğu söylenen Amerika’da Demokrasinin şeffaflık prensibinin uygulanmadığı görülmektedir. Bu yönüyle A.B.D.’nin antidemokratik

uygulamalarının olduğu ve Demokratik ilkeler açısından kusurlu ve eksik olduğu gözlenmektedir.

e-) Sivil Toplum Kuruluşlarının Etkinliği: Temsili Demokrasilerde temsil imkanı bulamayan kesimlerin siyasal süreçlerde kendi çıkarları için etkili olmalarına yarayan sivil toplum örgütleri Amerika'da hiçbir yerde görülmediği kadar çok ve çeşitlidir. Toplumun her kesiminin yasalar çerçevesinde örgütlenebildiği ve bu kuruluşların özellikle siyasal yetkililer üzerinde etkili oldukları bilinmektedir. Lobi faaliyetleri yapan kuruluşlar, kiliseler, medya kuruluşları, sendikalar, meslek dernekleri, büyük şirketler vb. baskı grupları gerek üye sayılarıyla gerek maddi güçleriyle ve gerekse yüksek statü sahibi üyeleriyle ve diğer imkanlarıyla, komite üyeleriyle, kongre üyeleriyle ve hatta hükümet ve Başkanla değişik yöntemler kullanarak alınacak kararların kendi çıkarları istikametinde olmasını sağlamak için faaliyette bulunmaktadırlar. Yasaların toplum örgütlenmesi alanında geniş özgürlükler tanımış olması ve sivil toplum örgütlerinin hükümet üzerinde ciddi etkilerinin olması halkın örgütlenmesini artırmaktadır.

Bu olumlu tablonun eleştirilen yönleri bulunmaktadır. Örneğin 1988'de yapılan bir araştırma Amerikan halkının yüzde 72'sinin büyük şirketlerin Amerikan dış politikasının kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirdiği düşündüğünü göstermiştir. 1991'de yapılan bir diğer kamuoyu araştırmasında ise halkın yüzde 60'ının şirketlerin kendi çıkarlarını halkın çıkarlarının önünde gördüğünü ortaya koymuştur (Arı, 2000, 204).

f-) Toplumda Hoşgörü, Diyalog Ve Uzlaşma Değerlerinin Varolması: Çok çeşitli ulustan göçmen alan Amerika'da Demokrasinin prensiplerinden olan hoşgörü, diyalog ve uzlaşma değerlerinin varolması prensibi bazı istisnalar sayılmazsa iyi bir şekilde işlemektedir. Amerikan toplumunun aristokrasi, monarşi vb. eski dünya ülkelerine ait siyasal tecrübeleri yaşamaması katı ayrışmaların ve çatışmaların meydana gelmesini önlemiştir. Amerikan Ulusunun oluşma sürecinde Kızılderili yerlilere imha edilmesi gereken yarı hayvan muamelesi yapılmış ve yerlilere ait topraklar Tanrının vaat ettiği topraklar olarak görülmüştür. Hatta A.B.D.'nin ilk Başkanı olan G. Washington: " yerleşim alanlarımız ilerledikçe bu vahşiler, bir av hayvanı gibi gerileyeceklerdir ve

kaderleri de onlardan daha farklı olacak değildir.” (Chomsky, 1997, 46) Bu anlayış tarzı yerlilere karşı günümüze kadar süren hoşgörü ve diyalog kapılarını kapatmıştır. Halen günümüzde, beyaz Amerikalılara tanınan silah taşıma serbestisi Kızılderili yerliler için geçerli değildir.

Yüzyıllar boyunca Afrika'dan Amerika'ya köle olarak getirilen zenciler kaba işlerde kullanılmış, alınıp satılmıştır. Zencilere karşı günümüze kadar gelen bir hoşgörüsüzlük ve ırk ayırmacılığı mevcuttur. Özellikle 1965'te zenci Müslüman liderlerden Malcolm X ve 1968'te yine zenci Hristiyan liderlerden Martin Luter King suikastlerle öldürülmüşlerdir ve 50-60'lı yıllar boyunca siyah ırka mensup olanlara karşı katı bir ayırmacılık uygulanmıştır. Siyahların ünlü teşkilatı “siyah panterlerin” siyasi ve ictimai bir güç haline gelmemesi için baskı ve şiddet yöntemleri devletin ilgili birimleri tarafından hemen işletilmeye başlandı ve sonuç alındı. Yani organizasyon çöktü. (Chomsky, 1997, 94)

Başta belirtildiği gibi bu tür durumlar hariç Amerikan toplumunda Demokrasinin bir koşulu olan hoşgörü, diyalog ve uzlaşma değerleri en gelişmiş haliyle varlığını sürdürmektedir.

g-) Din Ve Vicdan Hürriyetinin Var Olması: Amerika'da baskın din Hristiyanlık ve mezhep olarak ta Protestan mezhebidir. Ancak Hristiyanlığın diğer mezheplerine ait kiliseler ve dernekler de mevcuttur. Hristiyanlıktan sonra özellikle zenciler arasında kabul görülmüş olan İslamiyet nüfus bakımından ikinci durumdaki dindir. Museviler nüfuslarının az olmasına rağmen örgütlü bir toplum olduklarından Amerikan siyasetinde önemli bir etkinliğe sahiptirler ve A.B.D.'nin pek çok yetkilisi özellikle geçmişteki Dışişleri Bakanlarının çoğu Musevi kökenlidir. A.B.D.'nin diğer dinlere mensup vatandaşları da vardır. Amerika'da din ve inanç konusundaki bu çeşitliliğe rağmen insanlara inançlarından dolayı baskı veya kısıtlama yapılmamaktadır. İnsanlar bu alanda geniş hürriyetlere sahiptirler ve inançlarını yaşamaktan dolayı kınanmamaktadırlar. A.B.D. vatandaşları inançlarını veya inançsızlıklarını açıklama, yayma ve yaşama konusunda son derece geniş haklara sahiptirler. Farklı dinlere mensup olanlara gösterilen hoşgürüsüyle A.B.D., Osmanlı ile benzerlik arz etmektedir.

h-) İktidarın Güç Ve Yetkilerinin Sınırlandırılması: A.B.D.'de iktidarlar halk oyuyla belirlenirler ve halk oyuyla siyaset arenasından çekilirler. Bu yönüyle hükümetler halkın iktidarını temsil etmektedirler. Siyaset aktörlerinin yetkileri yasalar tarafından çizilmiştir. Yasaları ise halkın seçtiği üyeleriyle kongre yapmaktadır. Amerikan hükümetleri yapılan işler hakkında halkın meclisi olan kongreyi bilgilendirmek zorundadırlar. Kongre gerekli görürse hükümetten ek bilgiler isteyebilir. Örneğin dış yardım yapılan bir ülke hakkında kongre bilgi isterse ve 30 gün içinde hükümetten gerekli bilgiler iletilmezse dış yardım yapılan ülkeye yardımlar otomatikman kesilir.

Başkan veya kabine üyelerinin eylemleri Kongre tarafından soruşturulabilir ve gerekirse Kongre mahkeme gibi vazife görerek yanlış işler yapan yetkililer hakkında yaptırımlara (görevden el çekirme gibi) gidebilir.

İktidarda olanların yetkileri yasalarla belirlendiğinden iki dönemden sonra üçüncü dönem için iktidarda kalma istekleri yasalara aykırı olduğundan kabul görmemektedir. İktidar, savaş kararı ve bazı yerlere asker gönderme konularında tek başına karar veremez. Bunun için Kongrenin onayına ihtiyaç vardır.

Temsilciler Meclisindeki üyelerin görev süreleri iki yıl, Amerikan Başkanının görev süresi dört yıl, Senato üyelerinin görev süreleri ise altı yıl ile sınırlandırılmıştır.

i-) Farklı Düşüncelerin Serbestçe İfade Edilmesi ve Düşüncelerin Örgütlenmesine İmkan Tanınması: A.B.D. demokrasinin bu prensibini en iyi şekilde hayata geçiren siyasal sisteme sahiptir denilebilir. Zira çok zengin etnik yapıya, farklı dinlerin ve ırkların bir arada yaşadığı bir topluma sahiptir. Amerika'da farklı düşüncelerin serbestçe ifade edilmesi için her türlü kolaylık sağlanmaktadır. Yerel ve ulusal basın-yayın, radyo-televizyon kısaca medya çok farklı düşüncedeki insanların düşüncelerini serbestçe ifade etmelerine olanak sağlamaktadır. Üstelik sadece serbestçe ifade etmekle kalmayıp farklı düşüncelerin örgütlenmesine geniş bir imkan tanımaktadır. Baskı grupları yani sivil toplum kuruluşları zengin bir çeşitliliğe sahiptir. Amerika'da çeşitli düşüncelerin ve inançların örgütlenmelerine ve muhaliflerinin radikal söylemlerine müsamaha gösterilmekte ve bu gibi muhaliflerin Chomsky örneğindeki gibi devlet

üniversitelerinde görev almaları, görüşlerini her platformda dile getirmeleri engellenmemektedir.

Amerikan Demokrasisini diğer demokrasi tecrübelerinden farklı kılan yanı tamda budur, yani farklı düşünce ve inanç sahiplerine müsamaha gösterilmesi ve örgütlenmeleri önündeki engellerin kaldırılmasıdır. Aslında Amerikan dinamizminin kaynaklarından biride budur.

j-) Azınlık Haklarının Korunması: Amerika'da ki dinsel ve etkin kökenli azınlıkların siyasal kararlar alma sürecine katılamamaları onların büsbütün siyasetten dışlanmaları anlamına gelmemektedir. Bu tür kesimler dernekler, koalisyonlar vb. sivil toplum örgütleri ile bir güç haline gelmeye ve iktidarı etkileyip kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmeye çalışırlar. Siyahlar göçmenler ve kadınlar Demokrat Partiye oy vererek pek çok kez Demokrat Partiyi iktidara taşımışlardır. Müslüman azınlıklar kendilerine ait cami ve derneklerin kurulması konusunda hükümetten destek dahi bulmuşlardır. Müslüman azınlığın ekserisi zencilerden oluşur ve örneğin "İslam Milleti" adlı teşkilat bazen bir milyonu bulan üyeleriyle dev gösteriler tertipleyerek güç gösterisi yaparak hükümet politikaları üzerinde baskı yapabilmektedir.

50 ve 60'lı yıllarda siyahlara gösterilen reaksiyonlar günümüzde büyük ölçüde ortadan kalkmıştır.

M.L. King'in " Bir rüyam var" diye başlayan meşhur konuşmasında ki rüyası bugün gerçekleşmiş ve siyahlarla beyazlar aynı okula, aynı tiyatroya gidebilmekte, aynı toplu taşıma araçlarına binebilmekte ve aynı eğlence mekanlarını paylaşabilmektedirler. Bu açıdan Amerikan Demokrasisi yakın geçmişe oranla hayli gelişme göstermiş ve Demokrasinin "azınlık haklarının korunması" ilkesini hayata geçirebilmiştir.

k-) Halkın Yönetime Geniş Çapta Katılabilmesi: Doğrudan Demokrasilerde ki gibi halkın yönetime katılımı gibi olmasa da Amerika'da halk diğer pek çok demokratik yönetime göre siyasete çok daha geniş çapta katılabilmektedir. Bu katılım özellikle sivil toplum örgütleri alanında olmakta ve halk isteklerini sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla

yönetime iletebilmektedir. Amerika'da sivil toplum kuruluşları alanında başka hiçbir yerde görülmeyen hayli zengin bir çeşitlilik mevcuttur. Halkın örgütlenebilmesi ve yönetime etki yapabilmesi için yasalar geniş bir özgürlük imkanı sağlamıştır.

Seçme ve seçilme alanında tüm toplum kesimlerine eşit haklar tanınarak her türlü sınırlamalar ortadan kaldırılmıştır. Lobiler faaliyetleriyle kendi çıkarları için Kongrenin çıkarmayı düşündüğü yasaların çıkarılmamasını veya yürürlüğe konulmamasını sağlayabilmektedirler.

Amerikan halkı bu anlamda Dünyadaki en örgütlü toplumdur denilebilir ve halkın sivil toplum kuruluşları aracılığıyla yönetime en çok etki yapabildiği yerdir Amerika!

l-) Temel Hak ve Hürriyetlerin Güvence Altına Alınması: Demokrasinin bu prensibi daha ziyade halkın devlet karşısında hak ve hürriyetlerinin yasalar yoluyla güvence altına alınmasını hedeflemektedir. Amerika'da kişilerin, grupların ve gerekse toplumun temel hak ve hürriyetleri yasalar ile güvence altına alınmıştır.

Amerikan tarihi incelendiğinde beyaz, Protestan olmayanlara örneğin Amerikanın asil sahipleri olan yerlilere anayasada ki temel hakların ve hürriyetlerin tanınmadığı görülür. Yine yakın zamanlara kadar zencilere yapılan ırk ayrımcılığının sonucunda zenciler, beyazlarla aynı tiyatroya gidemez, aynı okulda okuyamaz, aynı toplu taşıma araçlarına binemez, hatta aynı eğlence merkezlerini paylaşamamaktaydılar. Ancak bu durum son çeyrek yüzyılda önemli ölçüde aşılmıştır.

m-) Siyasi Temsilciler Üzerinde Halk Denetiminin Var Olması: Yönetenler ve yönetilenler düalizmi beraberinde pek çok problemi getirmektedir. Halk yönetimi olan demokrasilerde halk ana unsurdur ve devlet halkın hizmetine koşmuş bir organizasyondur. Ancak yöneticilerin halktan kopuk olması ve gizli pek çok tasarrufta bulunmaları ihtimali halkın temsilcilerini denetleyip hükümetçe yapılan işler hakkında hesap sormasını gerektirmektedir.

Halk adına iktidarı halkın seçtiği Kongre hesaba çekmekte ve denetlemektedir. Bağımsız ve özgür medyanın varlığı ve diğer baskı gruplarıyla birlikte hükümete baskı yapılmasının sonucunda karar vericiler pek çok kararlarını halkın isteği doğrultusunda şekillendirebilmektedirler.

Örgütlü olma özelliğine sahip olan Amerikan toplumunun kendi siyasi temsilcileri üzerinde gerek doğrudan gerekse dolaylı (genellikle dolaylı) yollardan denetim ve yönlendirme işini gerçekleştirdiği gözlenmektedir.

n-) Siyasi Eşitlik: Kızılderili yerlilerinin vergi vermemelerinden dolayı normal vatandaşları sahip oldukları hakları taşımamaları veya siyahlara yakın zamana kadar açıkça görülen ırk ayrımcılığı bir yana tutulursa kendi halkı için A.B.D. siyasi eşitliği en iyi şekilde sağlamaktadır. Örneğin A.B.D. vatandaşı olan, 35 yaşına gelmiş Amerikan kökenli her insan başkan adayı olabilmektedir. Siyahların ve yerlilerin amerikan tarihi boyunca Başkan olmamalarının sebebi çok düşündürücü olsa da Amerikan yasaları her vatandaşına siyaset alanında eşit haklar tanımaktadır.

Kadınlara seçme ve seçilme hakkı 1920'de verilmiş ve kadınlar günümüze kadar ki süreçte Dışişleri Bakanlığına kadar yükselebilmişlerdir. B. Clinton döneminde kabinede Dışişleri Bakanı, Musevi asıllı bayan M. Albright idi. Amerikan idaresi tüm toplum kesimlerine en azından son çeyrek yüzyılda siyasi eşitliği en geniş anlamıyla tanıyan Demokratik bir sisteme sahiptir. Bu olumlu tablonun yanında mahkumların ve sabıkalıların siyasal haklardan (oy kullanma hakkından) yararlandırılmadığını da zikretmek gerekir .

o-) Siyasi Hürriyetlerin Sağlanması: Amerikan devleti tüm bireylere ve toplusal kesimlere siyasi hürriyetleri sağlama bakımından günümüzün en gelişmiş demokrasisine sahiptir. Başkan veya Kongre üyesi seçilebilmenin önündeki engeller kaldırılarak Amerikan vatandaşı olan herkesin seçme ve seçilme hürriyeti sağlanmıştır. Siyasi hürriyetler her alanda çok geniş anlamıyla varlığını korumaktadır. 1865 yılında A.B.D.'nin birliğinin sağlanmasının hemen ardından kölelik kaldırılarak siyahlara özgürlükleri verilmiş ve kısa zamanda oy kullanma hakkı tanınmıştır. Bugüne kadar

zenci bir Amerikan vatandaşı olmamışsa da G.W. Bush Hükümetinin Dışişleri Bakanı Colin Powel, siyah ırka mensup bir siyasetçidir. A.B.D. tüm toplum kesimlerinin siyaset alanında eşitliğinin ve siyasi hürriyetlerinin geniş anlamda sağlandığı bir ülkedir. Demokrasinin bu ilkesini hayata geçirmekle Amerika Demokratik bir sisteme sahip olduğunu bir kez daha göstermektedir.

p-) Çoğunluğun İktidarının Sağlanması: A.B.D. yöneticileri belli bir sınıftan veya bir Monarşik kökenden gelmemektedirler, bilakis Amerikan halkının seçimiyle işbaşına gelmektedirler. Halkın çoğunluğu iki partili sistem gereği iki partiden en çok benimsedikleri birine oy vererek iki yılda bir yapılan seçimlerle Temsilciler Meclisi üyelerini seçerler.

Yine Amerikan halkı dört senede bir Başkanlık seçimleri için sandık başına giderek Başkanı seçerken, altı senede bir Senato üyelerini oylarıyla seçerler. Bu seçimler standart olup yasal seçimlerdir ve çoğunluğun oyunu alan adaylar seçilmiş ve siyasal sorumluluğu yüklenmiş olurlar.

Bu seçimlerin dışında eyaletlerde “dar bölge seçimleri” denilen bölgesel seçimlerde de halkın oyuna başvurulur ve belirleyici olan yine halkın çoğunluğunun oylarıdır.

Monarşilerde iktidarı elinde bulunduran kral ve ailesi halkın çoğunluğunun iktidarına izin vermezken, Oligarşik yönetimlerde de iktidarı ellerinde bulunduran sınıf halkın çoğunluğunun iktidarına müsaade etmemektedir. Oysa demokrasi prensip olarak iktidarın halk çoğunluğunca tespitini şart koşar. Eğer bir sistemin adı demokrasi olduğu halde siyasi iktidar belli insanların ellerinde tutulan ve halkla paylaşılmayan bir iktidar ise o yönetim gerçekte halk yönetimi olmayacağından, demokratik bir yönetimde olamayacaktır. Demokrasi sadece isimle değil prensiplerinin hayata geçmesiyle var olur. Amerikan sistemi çoğunluğun iktidarının sağlanması yönüyle demokratiktir. Zira yürütme ve yasama organları halkın çoğunluğunca belirlenmektedir.

r-) **Çoğulculuk İlkesi:** A.B.D. anayasası, sadece çoğunluğun haklarını teminat altına almakla kalmamakla birlikte azınlıkta kalan, hatta seçimlere katılmayan kesimlerinde haklarını teminat altına almaktadır. Etnik ve dini unsurların hakları yasalarla korunmakta ve bu kesimlere yine yasalarla geniş özgürlükler tanınmaktadır.

Amerikan tarihinde kara sayfalar olarak yer alan yerli katliamları ve zencilerin köleleştirilmeleri, ardından da siyahlara uygulanan ırk ayrımcılıkları geride kalmıştır. Zaman içinde Amerikan Demokrasisi olgunlaşmış, eksiklerini önemli ölçüde gidermiştir.

Siyasal hak ve özgürlükler sadece beyaz, Protestan, erkek kesimine değil cinsel ayrımcılık aşarak kadınlara, ırk ayrımcılığına son verilerek siyahlara ve tüm diğer azınlık kesimlerine tanınmıştır. Azınlıkların kendi kimliklerini korumaları ve siyasi süreçlerde söz sahibi olmalarının yolları özellikle sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla açılmıştır. Amerika demokrasinin çoğulculuk ilkesini hayata geçirerek bu alanda da demokratik bir ülke olduğunu göstermiştir.

11 Eylül 2001'de ABD'ye yapılan saldırılar Amerikan hükümetinin "Vatanseverlik Yasası" adıyla bilinen bir yasayı yürürlüğe koymasına yol açmıştır. Bu yasaya göre devletin güvenlik birimleri gerekli gördükleri taktirde herhangi bir vatandaşın özel hayatını takip altına alabilmekte, telefonlarını dinleyebilmekte ve ev ve işyerlerini gizli kameralarla izleyebilmektedirler. Bu durum ise demokratik bir düzenden daha çok totaliter idarelerdeki uygulamaları akla getirmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İnsanların bir arada yaşama ihtiyaçları beraberinde kurumları doğurmuştur. Aile, din, ekonomi, eğitim vb. kurumları bir yapı içinde toplayan en büyük kurum ise devlet kurumudur. Devlet kurumunun en önemli unsuru yasalardır, diyerek yasaların kaynağına ve niteliğine vurgu yapan siyaset düşünürlerinin yanında, devletin, kim ve kimler tarafından yönetileceğini tartışan siyaset düşünürleri de bulunmaktadır. Devleti kutsallaştıran ve halkı değil devleti merkeze alan (Hegelci devlet yaklaşımı) yaklaşımların karşısında, devletin kendisinin kötülüklerin kaynağı olduğunu ileri sürerek bir an önce ortadan kalkması gerektiğini savunan (Anarşist) yaklaşımlar da mevcuttur. Devletin niteliklerine dair aşırı uçlarda yer alan kuramlar ile birlikte pekçok yaklaşım daha bulunmaktadır.

Devleti bir canlı organizmaya benzeterek, canlı bedenindeki başın yöneticileri temsil ettiğini söyleyen Platon'a göre, devlet yöneticileri, siyaset ile ilgili gerekli bilgi birikimine sahip olan filozoflar olmalıdır.

Hobbes'e göre ise Demokrasinin kargaşa ve gürültüsünün yerine tek bir kişinin - yasalardan aldığı güç ile- hükümlerindeki yönetim, en iyi yönetimdir.

Bu düşünceleri beğenmeyen hatta temsili Demokrasi modelini dahi demokratik bulmayan Rosseau, eski Yunan'daki gibi halkın devletle özdeş olduğu Tam Katılımlı Demokrasi modelini savunmaktadır.

Locke, devletin birey karşısında yetkilerinin sınırlandırılarak, bireyin önünde geniş bir özgürlük alanının açılmasını istemiştir. Hatta Locke, devletin, birey ve toplum için hizmete koşulması gereken bir kurum olduğunu söylemiştir.

Tarihte bazı kral ve imparatorların kendilerini ve iktidarlarını kutsallaştırmak ve halkın, iktidarlarına teslimiyetini sağlamak için Tanrılık veya yarı Tanrılık iddia ettikleri olmuştur.

Bu yaklaşımların yanı sıra, günümüzde İsrail devletinde olduğu gibi bazı devletlerde de görülen Tanrısal yasalardan kaynaklanan kutsal devlet yaklaşımı da vardır.

Bu sayılanların yanında günümüzde devlet türlerinin eskiye oranla çeşitlendiği söylenebilir. Bazı siyaset bilimciler, niteliksel ve niceliksel özelliklerine göre devlet modellerini tasnife tabi tutmaktadırlar. Günümüzdeki modern devlet türlerini üç ana başlık altında toplamak mümkündür:

Liberal devletlere göre devletin tek amacı, bireylerin refahı ve mutluluğudur. Liberal devlet anlayışının merkezinde, devlet değil bireyler yer almaktadır.

Sosyal devlet anlayışında ise, devlet sadece ferdi değil, ferdin içinde olduğu aile gibi kurumları da korumayı amaçlamaktadır. Bu yaklaşıma göre devlet, toplum ve ferde hizmet etmeli, her türlü totaliter anlayışı terk etmelidir.

Hukuk devletinde, devlet yasalarla belirlenen yöneten-yönetilen ilişkilerinde, kendi payına düşeni harfiyen yerine getirmelidir. Bu devlet anlayışında hukuk alanında belirsizliğe tahammül yoktur. Fertlere tanınan yasal haklar korunur ve emeğin heder edilmemesi için korunmasını esas alır.

Batı uygarlığının dünya tarihsel gelişiminin merkezine kendisini alarak Asya ve Afrika toplumlarını 19. Yy. ırkçılığının etkisiyle dışlaması ve demokrasi düşüncesini eski Yunan'dan başlatması gerçeği yansıtmamaktadır. Örneğin cumhuriyet fikri eski Mısır'dan devşirilmiştir. Eski Yunan'da sadece siyaset anlayışı değil Yunan felsefesi ve sanatı da köken olarak Mısır medeniyetinden alınmışlardır(Bernal, 1998, 174). Yine de Avrupa merkezci teorilerce eski Atina demokrasisinin tarihte bilinen ilk ciddi demokrasi tecrübesi olduğu kabul edilmektedir. Aristokrat sınıfının zaman zaman demokrasiyi sekteye uğratmaları dışında, Atina sitesinde M.Ö. 800 yılından M.Ö. 86 yılına kadar, yani 700 seneyi aşkın bir demokratik yönetim tecrübesi var olmuştur. Halkın siyasal kararlara tam katılımının gerçekleştiği Atina'da, halktan anlaşılan hür, Atinalı, erkekler olmuştur. Kadınlar, köleler ve Atina'nın yerlisi olmayanlar karar alma süreçlerine katılamamışlardır. Şüphesiz bu durum Atina Demokrasisi için ciddi bir eksikliklerdir.

Atina Demokrasisi, karar alma sürecine katılabilenlerin bürokratik görevleri sırayla üstlenmeleri, ordunun başkomutanını dahi halkın oyuyla belirlemeleri, mahkemelerde halk jürisi usulünü uygulamaları, siyasal kararlar için Agora denilen şehir meydanlarında en az 6000 kişinin toplanarak karar yeter sayısını sağlamaları tarihte eş görülmeyen bir halk idaresinin örneğini teşkil etmektedir. Demokrasinin yani halk idaresinin bu denli ruhunu yakalamış bir başka örnek halen görülmemiştir.

Bu olumlu yönlerinin yanında Yunan Demokrasisi, karar alma süreçlerine dahil etmediği önemli sayıdaki insanları siyasetin dışına itmekteydi. Kadınlar ve köleler nüfusun önemli bir bölümünü teşkil etmekteydi. Atina Demokrasi tecrübesinin en önemli kusuru, cinsel ve sınıfsal ayrımlar yaparak, kadınlar ve köleler konusunda ayrımcılık yapmasıydı.

Demokrasi ideallerinin/prensiplerinin ışığında değerlendirildiğinde, Atina Demokrasisinin bazı konularda ideali yakaladığı ancak sınıf ve cinsiyet ayrımı gibi konularda ise antidemokratik uygulamaları içerdiği görülmektedir.

Halk yönetimi anlamına gelen Demokrasinin hayata geçirilmesinde zaman ve zemine bağlı olarak bazı farklılıkların ortaya çıktığı bilinmektedir. Demokrasinin bir türü olan Doğrudan Demokrasinin günümüzde uygulanma imkanı kalmadığından Temsili Demokrasi modeli uygulanmaktadır. Ancak Temsili Demokrasi de kendi içinde bazı paradoksları barındırmaktadır. Bu paradoksları şu şekilde özetlemek mümkündür:

A- Temsili Demokrasi sisteminde, demokratik yönetim modeline karşı olanların parti kurarak başa gelmeleri ve demokratik modelin yerine başka bir yönetim modeli getirebilme ihtimallerinin olması. Kısaca demokrasinin, demokrasiye karşı olma özgürlüğünü kendi içinde taşıması paradoksu.

B- Demokrasinin prensiplerinden olan şeffaflık prensibinin hükümetlerce ihlal edilmesi. Şeffaflık ilkesine göre, hükümetlerin bütün uygulamaları halka açık olmalıdır ancak, hükümetlerin, devletin güvenliğini bahane ederek halkı siyaset alanından uzaklaştırmaları söz konusudur. Oysa ki demokrasi halkın iktidarı demektir. Nedeni ne

olursa olsun halktan gizli işlerin yapılması demokratik yönetim açısından bir çelişkidir çünkü, başta ki hükümet halk adına yönetimde bulunmaktadır.

C- Bazı Temsili Demokrasilerde, iki partili seçim sistemi vardır. Halk oyunu bu iki partiden birine vermek durumundadır. Oysa bu durum demokrasinin çoğulculuk ilkesine aykırıdır. Çünkü tek veya iki partili sistemler halkın tümünü temsil etme yeterliliğine sahip değildirler.

Çok partili sistemlerde ise, toplumu tümünün temsil edilmesi çok sayıdaki partilerle sağlanmaktadır, ancak bu partilerde zayıf kalmaktadırlar. Bu zayıflıktan dolayı çok sayıdaki küçük partiler bir araya gelerek koalisyonlar gerçekleştirmektedirler. Ne var ki problemler yine de bitmemektedir; koalisyon hükümetleri hem uzun ömürlü olmamakta hem de güçlü partiler kadar hızlı karar alma ve uygulama şansına sahip olamamaktadırlar.

D- Refah düzeyi yüksek, gelişmiş ülkelerdeki demokratik sistem, beklenilenin tersine toplumu apolitize etmektedir. Halk özellikle genç nüfus, seçimlere soğuk kalmakta, politika ile ilgilenmemektedir. Seçimlere katılım düzeyi % 50'nin altına düşebilmektedir. Örneğin son ABD seçimlerinde katılım % 47 idi. Bu durum ise Temsili Demokrasiler açısından bir paradoks oluşturmaktadır.

E- Temsili Demokrasilerde halkı temsil etme iddiasında bulunan partiler, çoğu kez halka programlarını anlatmak yerine, imaj geliştirme yöntemleriyle halkın dikkatini çekmeyi tercih etmektedirler. Seçmenlerin siyasetle ilgileri seçimlerden sonra kesildiğinden, siyasal bilinç düzeyi düşüktür. Bu durumlar, seçmenlerin parti programlarına bakmaksızın, medyanın da etkisinde kalarak oy kullanmaları sonucunu doğurmaktadır. Seçmenlerin siyasal bilinç düzeylerinin düşük olması, kendi oylarının gücünü bilmemelerine yol açmaktadır.

F- Temsili demokrasilerde ve özellikle ABD Demokrasisinde gözlenen bir diğer paradoks ise, toplumun örgütlenerek sivil toplum kuruluşları aracılığıyla siyaset üzerinde etkinliğinin artırılması amaçlanmıştır. Ne var ki halkın değişik kesimlerinin idare

üzerinde daha fazla söz sahibi olması amacıyla ortaya çıkarılan sivil toplum örgütlerinin ve özellikle lobbylerin kendi menfaatlerini toplumun menfaatlerinin önüne geçirdikleri bilinmektedir. Bu durum ise sivil toplum kuruluşlarına duyulan güvenin sarsılmasına ve demokrasi açısından bir başka paradoksun ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

Francis Fukuyama adlı Japon asıllı Amerikalı siyaset bilimci, tarihin sonunu ilan ederek, Batı medeniyetinin insanlık için son zirve noktası olduğunu iddia etmektedir. Fukuyama'ya göre, Batı Medeniyetinin siyaset alanında insanlığa sunduğu yönetim modeli demokrasidir ve insanlık için Batı medeniyetinin sahip olduğu değerler ulaşılabilecek en son noktayı temsil etmektedir. Bu düşünceler beraberinde pek çok tartışmayı doğuracak iddialar taşımaktadır.

Fukuyama ve Huntington'un yücelttikleri Batı medeniyeti değerlerinin başında gelen demokrasi sahip olduğu ünü konusunda gerçekte ne derece haklıdır? Temsili Demokrasinin barındırdığı paradokslar, hem demokrasi için hem de Amerikan demokrasi tecrübesi için geçerli olan paradokslardır. Başta Rousseau'nun temsili Demokrasiye yönelttiği eleştiri, Amerikan Demokrasisi için de geçerlidir. Amerikan Demokrasisinin ilk ve en temel problemi, temsili Demokrasi modeline sahip olmasıdır. Rousseau'nun dediği gibi Temsili Demokrasilerde halk seçime kadar özgür, seçimden sonra köledir (Schmidt, 2001, 61).

ABD, iç siyasete demokratik unsurları mümkün olduğunca en aktif biçimde hayata geçirmeye çalışmaktadır. İki meclisli Amerikan Kongresini ve Başkanı halk, oylarıyla seçmektedir. Bu seçimler farklı zamanlarda yapıldığından Kongre üyeleri ve Başkan birbirinden bağımsızdırlar. Kongrenin bazı kararlarını Başkan veto edebilirken, Kongre, hükümetten uygulanan politikalar hakkında bilgi isteyebilmekte ve gerektiğinde Başkan ve hükümetteki bakanlar için soruşturma açabilmektedir. ABD, başka bir örneği görülmediği kadar çok sayıda sivil toplum örgütüne sahiptir. ABD bu yönüyle, Dünyanın en örgütlü toplumdur denilebilir.

Sivil toplum kuruluşları değişik yöntemler kullanarak yasa ve karar teklifleri süreçlerinde komite üyeleri, Kongre üyeleri ve hatta Başkan üzerinde etki

yapabilmektedirler. ABD mahkemelerinde halk jürisi yöntemi uygulanmakta ve böylelikle halk, yargı süreçlerine de katılmaktadır.

ABD sivil toplum örgütleri, baskı gurubu olarak ABD iç ve dış politikasında etkili olmaktadır. Demokratik bir idareye sahip olan ABD yönetimi, en çok ta dış politika alanında eleştirilmektedir. Aslında eleştirilen Amerikanvari Demokrasidir ve ABD'nin temsil ettiği diğer değerlerdir.

Amerikan hükümeti Irak toplumuna demokrasi ve özgürlük getireceği vaadi ile 2003 baharının başında Irak'ta askeri müdahale ile idareyi ele aldı. Amerika'nın bahsettiği özgürlük, demokrasi ve refahı kendi vatandaşlarına sağladığı söylenebilir mi? Örneğin siyahlar halen pek çok alanda hor görülmekte değil midirler? Zencilerin ve yoksul Latin Amerikan göçmenlerinin eğitim, sağlık, sigorta, ulaşım vb. hizmetlerden beyaz Amerikalılardan daha az pay aldıkları gerçeği inkar edilebilir mi? Zenciler arasında sefalet düzeyi ve suç oranının yüksek olduğu bilinmektedir, bunun bir sonucu olarak da hapishaneleri daha ziyade zenciler doldurmakta değil midirler? Neden Siyahlar özellikle müzik ve spor alanlarına yönlendirilmekte diğer alanlardan uzak tutulmaktadır? Zencilerin kendisinden çok şey bekledikleri "Kara Panter" organizasyonu tıpkı Kızılderili yerlilere yapıldığı gibi şiddetle karşılık görüp imha edilmemiş midir?(Chomsky, 1997, 94).

Chomsky'e göre Amerika'nın demokrasiden anladığı şey şudur: "Tarihi dokümanlara alelacele bir göz gezdiren her hangi bir kimse, ABD'nin dış politikasının ana hatlarının parlâmenter rejimleri yıkma, yaklaştığı ülkeleri madden-manen tahrip etme, yerle bir etme ve amacına ulaşabilmek için hiç çekinmeden şiddetin her türlüüne başvurma olduğunu görecektir. Konvansiyonel doktrinin savunabilir bir ögesinin mevcut olduğunu da hemen burada itiraf edelim: Amerikanvari Demokrasiden kast edilen muntazaman yapılan seçimlerle ticaretin Washington tarafından konulmuş kurallarına hiç itiraz etmeyen yönetimlerden birinin gidip diğerinin gelmesi ise bu tür demokrasilerin dünyanın dört bir yanında boy atması için Amerikalı politika oluşturucuların can atmasından daha tabii bir şey olamaz. Demokrasinin ülkenin yönetiminde bireylerin aktif yer alabildikleri bir sistem olduğuna inanan kimselerin

işbaşına gelmesinin önü alınmışsa Amerikanvari Demokrasinin ömrü ebedileşmiş demektir” (Chomsky, 1995, 170).

Böylelikle, Fukuyama'nın bahsettiği Batılı değerlerden, Amerikanvari Demokrasinin ne olduğu ve Huntington'un medeniyetler çatışması tezinde değinmediği Batı medeniyetinin mütecaviz yüzü hakkında Chomsky aydınlatıcı bilgiler vermiş olmaktadır.

Günümüz demokrasileri ve özelliklede kahramanlaştırılan ABD Demokrasisi, kendi içlerinde çok ciddi problemler taşımaktadırlar. Siyaset bilimcilerinin tarih boyunca süren ideal siyasal model arayışlarının -F. Fukuyama'nın tarihin sonu tezinin aksine- sonuçlanmadığını ve bu alanda ki arayışların daha da süreceği görülmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

ARBLASTER, Anthony, Demokrasi (Çev: N. Yılmaz), Doruk Yayınları, Ankara, 1999

ARI, Tayyar, Amerika'da Siyasal Yapı, Alfa Yayınları, İstanbul, 1997

ARSLAN, Ahmet, Felsefeye Giriş, Vadi Yayınları, Ankara, 1996

AYDIN, Mustafa, Kurumlar Sosyolojisi, Vadi Yayınları, Ankara, 1997

BERNAL, Martin, Kara Atena (Çev: Ö. Buze), Kaynak Yayınları, İstanbul, 1998

BULAÇ, Ali, İslam ve Demokrasi, Beyan Yayınları, İstanbul, 1993

CEVİZCİ, Ahmet, Felsefe Sözlüğü, Ekin Yayınları, Ankara, 1997

CHOMSKY, Noam, Amerikan Müdahaleciliği (Çev: T. Doğan, B. Zeren), Aram Yayıncılık, İstanbul, 2001

CHOMSKY, Noam, Demokrasi Gerçek ve Hayal (Çev: C. Cerit), Pınar Yayınları, İstanbul, 1995

CHOMSKY, Noam, Demokratik İdeallerin Çöküşü (Çev: C. Cerit), Pınar Yayınları, İstanbul, 1997

CHOMSKY, Noam, Yeni Askeri Hümanizm (Çev: F. Aydın), Pınar Yayınları, İstanbul, 2002

CHOMSKY, Noam, Terörizm Kültürü (Çev: T. Cevdet), Pınar Yayınları, İstanbul, 2000

DEMİR, Ömer, ACAR, Mustafa, Sosyal Bilimler Sözlüğü, Vadi Yayınları, Ankara, 1997

DUVERGER, Maurice, Siyasal Rejimler (Çev: T. Tunçdoğan), Sosyal Yayınları, İstanbul, 1996

ERTÜRK, Recep, TÜFEKÇİOĞLU, Hayati, 500. Yılında Amerika, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1994

GARAUDY, Roger, Amerikan Efsanesi (Çev: C. Aydın), Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul, 2002

GIDDENS, Anthony, Elimizden Kaçıp Giden Dünya (Çev: O. Akınhay), Alfa Yayınları, İstanbul, 2002

GIDDENS, Anthony, Sosyoloji (Çev: H. Özel, C. Güzel), Ayraç Yayınları, Ankara, 2000

KAPANİ, Munci, Politika Bilimine Giriş, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1997

SARICA, Murat, 100 Soruda Siyasi Düşünce Tarihi, Gerçek Yayınları, İstanbul, 1993

SCHMİDT, Manfred G., Demokrasi Kuramlarına Giriş (Çev: Emin Köktaş), Vadi Yayınları, Ankara, 2001

ŞENEL, Alaaddin, Siyasi Düşünceler Tarihi, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1996

ŞENER, Sami, "Medeniyetler Arası Çatışma Teorileri ve Tarihin Sonu Üzerine", Medeniyetler Çatışması, İçinde (Der: M. Yılmaz), Vadi Yayınları, Ankara, 1995

TAŞDELEN, Musa, Siyaset Sosyolojisi, Kocav Yayıncılık, İstanbul, 1997

TOKU, Neşet, İlm-i Umran, Beyan Yayınları, İstanbul, 1999

TOURAİNE, Alain, Demokrasi Nedir? (Çev: O. Kunay), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2000

TURNER, Bryan S., Max Weber ve İslam (Çev: Y. Aktay), Vadi Yayınları, Ankara, 1991

WELLS, H. G., Kısa Dünya Tarihi (Çev: Z. İhsan), Varlık Yayınları, İstanbul, 1972

Makaleler

AKTAN, Coşkun C., "Anayasal Demokrasi ve Anayasal İktisat", Yeni Türkiye Dergisi, Sayı:30, Kasım-Aralık 1999, ss. 600-614

GARAUDY, Roger, "Küreselleşme, Sömürgeleştirme Demektir" (Çev: C. Aydın), Umran Dergisi, Sayı:103, Mart 2003, sh.20

SAİD, Edward, "Amerika Tartışılıyor", Gerçek Hayat Dergisi, Yıl:3, Sayı:130, Nisan 1993, sh.25

Diğer Kaynaklar

Ana Britanica Ansiklopedisi, C:1, Ana Yayınları, İstanbul, 1992

Meydan Larousse, C:1, 5, Sabah Yayınları, İstanbul, 1992

Sosyal Bilimler Ansiklopedisi, C:2, 3, 4, Risale Yayınları, İstanbul, 1990

ÖZGEÇMİŞ

Hüseyin Gültekin, 1970 yılında Siirt'te doğdu. İlk ve orta öğrenimini Siirt'te, yüksek öğrenimini Sakarya Üniversitesi, Sosyoloji Bölümünde 2000 yılında tamamladı. 2000 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Bilim Dalında yüksek lisans programına başladı ve "Demokrasi İdeası Ve Amerikan Demokrasisi" adlı tezini 2003'te tamamlayarak mezun oldu.

